

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Kommunikatsioonijuhtimise õppekava

Priit Tamm

**Kuidas konstrueeritakse
Eesti ajakirjanduses
Venemaa sõjalist võimekust?**

Magistritöö

Juhendaja: Sten Hansson, PhD

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Teoreetiline ja empiiriline taust	8
1.1. Sõjaline võimekus.....	10
1.2. Sõjalise võimekuse konstrueerimine ajakirjanduses	17
2. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimus	23
3. Metoodilised lähtekohad.....	24
3.1. Valim	24
3.2. Analüüsiraamistik.....	28
4. Analüüs	36
4.1. Sõjalise võimekuse konstrueerimine suuruse ja arvude kaudu	36
4.2. Sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia/moderniseerituse kaudu	41
4.3. Sõjalise võimekuse konstrueerimine mobiilsuse/aktiivsuse kaudu	54
4.4. Sõjalise võimekuse konstrueerimine raha/ressursside kaudu	59
5. Arutelu ja soovitusel	65
5.1. Meetodi refleksioon.....	79
5.2. Soovitused	80
Kokkuvõte	86
Summary.....	88
Analüüsiks kasutatud ajakirjanduslikud tekstid	90
Kasutatud kirjandus	92

Sissejuhatus

11. aprillil 2015 andis toonane Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves julgeolekuteemalise intervjuu Briti ajalehele The Telegraph. Kommenteerides 2014. aasta sügisel Walesis toimunud NATO tippkohtumise otsust 5000-mehelise kiirreageerimisüksuse loomiseks Venemaa võimaliku sõjalise rünnaku tõrjumiseks Balti riikidele lausus president Ilves: „Kui kiirelt see [üksus] siia jõuaks? Nädala? Viie päevaga? Kui vaadata meie naabri läbi viidavaid sõjaväeõppusi, on nad põhimõtteliselt silmapilksed. Nad on siin ja nelja tunniga on kõik läbi.“ (Blair, 2015). Ilvese sõnad jõudsid juba järgmisel päeval Eesti ajakirjandusse ja tekitasid siinsete elanike seas mitmesuguseid küsimusi. Arutleti nii Eesti kaitstavuse ja NATO võimekuse üle Balti riikidesse tõhusaks kaitseks vajalikke jõudusid juurde tuua, kui ka Venemaa sõjajõudude võimekuse üle, mis lubaks neil soovi korral säärase operatsiooniga hakkama saada. Teisisõnu kirjeldas Eesti riigipea oma intervjuus lausutuga Venemaa sõjalist võimekust. Õeldule lisas kaalu ütleja kõrge ametipost ja eeldatav tavakodanikest parem informeeritus selles küsimuses. Presidendi intervjuule järgnes elav arutelu Eesti ajakirjanduses, kus oma arvamust avaldasid nii julgeolekuanalüütikud (nt Kalev Stoicescu Rahvusvahelisest Kaitseuringute Keskusest) kui ka kaitseväe endine juhataja Ants Laaneots ja praegune juhataja Riho Terras.

Venemaa poliitiline juhtkond on 21. sajandi esimestel kümnenditel demonstreerinud, et neil on oma suurriiklikud huvid ja strateegilised eesmärgid eelkõige oma piirialadel asuvate riikide suhtes. Samuti on Eesti idapoolse naaberriigi juhid nii sõnade kui ka tegudega näidanud, et oma eesmärkide saavutamiseks on nad valmis kasutama igasugust mõjutustegevust (poliitilist, majanduslikku, informatsioonilist jm) ning teatud tingimustel ja piirini ka sõjalist jõudu. Alles mõni aasta tagasi, 2014. aasta veebruaris ja märtsis korraldas Venemaa sõjalise kriisi Ukraina osaks olevates Donetskis ja Luganski oblastites, mille tulemusena kaotas Ukraina keskvoim venemeelsetele separatistidele kontrolli suurtel aladel Ida-Ukrainas. Ka Eestil on korduv ajalooline kogemus Venemaa sõjalisest agressioonist. Sellest tulenevalt on mõistetav siinse üldsuse teravdatud huvi kõige selle vastu, mida Venemaal militaarvaldkonnas tehakse.

Niinimetatud Gerassimovi doktriini (Venemaa kindralstaabi ülem kindral Valeri Gerassimovi järgi) kuulub aktiivne informatsiooniline mõjutustegevus välisriikides, sealhulgas Eestis

(Kaitsepolitsei ameti aastaraamat, 2014: 12). Niisuguse mõjutuse osaks on ka mulje loomine Venemaa Föderatsiooni relvajõudude võimekusest. Seetõttu on oluline viis, kuidas ajakirjanikud Venemaa ettevõtmistest selles vallas kõnelevad ja kirjutavad ning kuidas teevad seda inimesed, keda ajakirjanikud oma lugude tarbeks intervjuuerivad või tsiteerivad. Igal meediakajastusel on oma osa ja kaal avaliku arvamuse kujunemisel.

Oma töös kavatsen uurida, kuidas Venemaa sõjalist võimekust Eesti ajakirjanduses keeleliselt konstrueeritakse. Sõjalist võimekust mõistan riigi võimena saavutada endale seatud sõjaaja eesmärgi ning seda mõõdetakse nelja komponendi abil: jõu struktuur, moderniseeritus, üksuse valmisolek ja kestlikkus (Militerm, 2018). Lähemalt avan ja selgitan sõjalise võimekuse kirjeldamiseks kasutatavaid termineid oma töö esimeses peatükis. Seda, mil viisil kujutatakse nimetatud komponente Venemaa sõjajõudude puhul kas eraldi või kombineeritult, uurin Eesti ajakirjanduses avaldatud sisu analüüsidest ja sellest näiteid tuues.

Miks on meil oluline mõista, kuidas Venemaa sõjalist võimekust Eesti ajakirjanduses konstrueeritakse? Eestis kehtib totaalkaitse ehk laiapindse riigikaitse põhimõte (Riigikaitse arengukava 2017–2026), mis tähendab, et riigikaitsega on seotud iga eestimaalane. Seepärast puudutab meie idanaabri sõjalise võimekuse kujutamine potentsiaalselt samuti igat Eesti elanikku, kes omandatud informatsiooni põhjal kujundavad oma hoiakuid ja käitumist. Mõistes Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise erinevaid viise ja võimalusi ning seda, kuidas see mõjutab meedia tarbijat, saab kavandada psühholoogilise kaitse alast tegevust, et kaitsta Eesti avalikkust välisriikide infooperatsioonide ja mõjutustegevuse eest meie infokeskkonnas: seda näiteks nii kaitseväelaste kui ajakirjanike pideva harimise kaudu selles vallas.

Kogu ühiskond, sealhulgas ka tegevteenistuses olevad Eesti kaitseväelased, ajateenijad ja reservistid viibivad neid mõjutavas niinimetatud infokeskkonnas. Infokeskkonnana mõistan ma kogumit inimestest, organisatsioonidest ja süsteemidest, mis koguvad, töötlevad ja levitavad informatsiooni või tegutsevad selle põhjal (*Strategy...*, 2016). Infokeskkond koosneb kolmest omavahel seotud ja suhtlevast mõõtmest: füüsilisest, informatsioonilisest ja tunnetuslikust. Just nimelt tunnetuslikus dimensioonis edastatakse ja võetakse vastu informatsiooni ning reageeritakse sellele või tegutsetakse selle alusel (Nissen, 2015: 40–41). Sellelt tasandilt võrsuvad inimeste reaktsioonid ja otsused ning neid soovivad info väljastajad mõjutada.

Sõjaliselt nimetatakse sellist mõjutustegevust infooperatsioonideks – informatsiooniga seonduvate võimete rakendamiseks sõjaliste operatsioonide ajal koos muude tegevusliinidega selleks, et mõjutada, lõhkuda, rikkuda või üle võtta vastase otsustusmehhanism, kaitstes samal ajal enda oma (Militerm, 2018). Infooperatsioonide sihtmärgiks ongi enamasti mõjutatava riigi elanikkond eesmärgiga panna teda kahtlema riigi poliitilise juhtkonna ja kaitsejõudude tahtes ja võimes oma riiki kaitsta. Meedias – nii televisioonis, raadios kui ka trüki- ja veebiajakirjanduses, aga ka sotsiaalmeedias – ilmuv mõjutab riigi sõjalise julgeolekuga seotud inimeste mõttemaailma. Teadlikkus sellest, milliseid võtteid ja viise Venemaa sõjalise võimekuse kujutamiseks kasutatakse, aitab analüüsida kõnealuse informatsiooni võimalikku mõju selle tarbijatele või selle keskkonnas olijaile.

Eesti on vaba ajakirjandusega maa. See tähendab seda, et avaldatavat materjali riiklikult ei tsenseerita ning selle avaldamist või mitteavaldamist ei mõjutata. Otsus mingi konkreetne materjal avaldada on peatoimetaja võimuses – see on küsimus ajakirjandusvabadusest. Ajakirjandusvabadust mõõtvad organisatsioonid (nt Freedom House ja Reporters Sans Frontieres) peavad Eestit kõrge pressivabadusega riigiks, paigutades selle oma indeksites 2017. aastal maailma riikide seas 12. ja 13. kohale. See tõendab, et Eesti meediaorganisatsioonid (eelkõige trüki-, aga ka raadio- ja teleajakirjandus) saavad vabalt valida avaldatavat sisu ja selle käsitlemise viise. Võrdluseks: Venemaa oli samal ajal Freedom House'i pressivabaduse indeksis 174. kohal. Ajakirjanduse vabadust mõõdetakse poliitilisest, õiguslikust ja majanduslikust keskkonnast lähtuvalt (Einmann, 2017). Nii selguvad meedias avaldatu tegelikud tagajärjed alles pärast ilmumist, nagu ilmekalt osutab ka peatüki alguses esitatud näide president Ilvese väljaütlemise mõjust ja sellele väljaütlemisele järgnenud reaktsioonidest. Nii näiteks märkis päev pärast Ilvese ütluste avalikustamist Eesti meedias Euroopa Parlamendi saadik Indrek Tarand, et riigipeana peaks president oma välisajakirjandusele antud intervjuudes ja Twitteri postitustes olema vastutustundlikum, pidades silmas, et riigikaitse kõrgema juhina lausutuina võivad tema Venemaa relvajõudude sõjalist võimekust absoluutselt ülekaalukana kujutavad väljendused mõjuda rahva kaitsetahtele demoraliseerivalt („Nelja tunni skandaali...“, 2015).

Soome kaitseväge uurimisasutuse infosõja uurija Saara Jantunen märgib, et hübriidsõjapidamise põhimõtte järgi (vastase mõjutamine nt majanduslikult, küberrünnakutega, ja psühholoogiliste

operatsioonidega) peetav mõjutustegevus võib tähendada, et infosõda ei pruugigi olla tingimata sõjaline infosõda otseste konventsionaalsete sõjaliste operatsioonide mõttes või nende osana, vaid mõjutamine toimub massiteabevahendites, sotsiaalmeedias, tavakodanike vestlustes ja mujal mittesõjalistes keskkondades. Nii ei paistagi infosõda riikliku tegevusena, vaid seda peetakse tsiviilisikute ja kõrvalseisjate abiga (Jantunen, 2018: 37). Nende aspektide teadvustamine ka selles töös esitatavate järelduste kaudu võimaldab Eesti kaitseväl ja julgeolekuasutustel aidata ära tunda selliseid Venemaa sõjalise võimekuse kujutamise viise, mis võivad mõjuda demotiveerivalt Eesti elanike kaitsetahtele. Samamoodi on võimalik sõjalise võimekuse kujutamise viise uurides tõsta ajakirjanike teadlikkust julgeolekut ja sõjalist võimekust käsitlevate teemade käsitlemisel, mis aitaks neil meie idanaabri militaartegevusi kajastades teha teadlikke valikuid ning vältida juhusliku materjali avaldamist. Näiteks niisuguse tegevuse kohta on Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaalil 22. veebruaril 2018 avaldatud laiendatud uudis, mille kohaselt on president Putini sõnul on Vene relvajõud lahinguvalmiduse ja relvastuse kvaliteedi poolest maailmas esirinnas (Putin: Vene sõjavägi..., 2018).

Siinne töö paigutub riigikaitse valdkonnas temaatikasse, mis puudutab kommunikatsiooni. Töö esimeses peatükis käsitlen järgnevale konteksti loomiseks lühidalt oma uurimisküsimuse teoreetilist ja ajaloolist tausta ning viitan põgusalt uurijatele, kes on otsesemalt või kaudsemalt tegelenud siinse töö uurimisküsimusega seonduvate uurimisteedadega.

Teises peatükis tutvustan lähemalt oma uuringu eesmärgi ja selle põhjal püstitatud uurimisküsimust. Kolmandas peatükis selgitan meetodikat, millega ma oma uurimisküsimusele vastuseid otsisin ja põhimõtteid, mille alusel valisin analüüsivad tekstid: laias laastus on tegu meediatekstide kvalitatiivse keelelise analüüsimisega; tekstide valim moodustub 2017. aastal ja 2018. aasta algul Eesti loetavaimate ajakirjandusväljaannete veebiversioonides avaldatud Venemaa sõjalist võimekust ühel või teisel moel käsitletud lugudest.

Neljas, kõige mahukam peatükk sisaldab Venemaa sõjalist võimekust kujutavate ajakirjanduslike tekstide analüüsi. Eesti (eelkõige) trüki- ja veebiväljaannetes ilmunud sisu analüüsid püüan näidata põhilisi Venemaa sõjalise võimekuse kujutamise viise ja nende kujutusviiside võimalikku mõju lugejale. Analüüsi tulemused esitan viiendas peatükis. Seal

arutlen ka tulemuste ja kasutatud meetodi üle ning pakun mõned soovitusel teema võimalikuks edasiseks uurimiseks. Töö selles osas annan ka mõned praktilised soovitusel nii kaitsevälastele kui ajakirjanikele seoses Venemaa sõjalise võimekuse kujutamiseega Eesti meedias ja selle võimaliku laiema mõjuga ühiskonnas. Kõige lõpuks esitan kokkuvõtte eesti ja inglise keeles ning loetelu kasutatud allikatest.

Täna südamest kõiki, kes mind selle magistritöö kirjutamisel on aidanud. Kõigepealt pean silmas oma õppejõude ühiskonnateaduste instituudist, kes varustasid mind stuudiumi vältel vajalike teadmistega. Täna väga oma peret, kelle kannatlikkus mu akadeemilisele tööle pühendumise perioodil andis tuge see lõpule viia. Minu eriline tänu kuulub oskuslikule juhendajale, dr Sten Hanssonile, kelle isikupärane, alati küsitlev ja pealispinnast sügavamal leiduvaid seoseid avastama suunav ning järjekindlalt üksikasjadele tähelepanu juhtiv juhendamine muutis töö kirjutamise meeldejäävaks mentaalseks intensiivtreeninguks. Südamlik tänu kuulub ka mu heale sõbrale ja eelkäijale kommunikatsiooniõpingutes Toomas Nigolale eelkõige moraalse, aga ka akadeemilise toetuse ja nõu eest selle töö kirjutamisel.

1. Teoreetiline ja empiiriline taust

Venemaa on Eesti naaberriik, kellega sellel on iseseisva riigina lühem, etnosena aga sajanditepikkune suhe ja ajalooline kogemus. Seda tõlgendab kumbki pool küll erinevalt ja Eesti poolt vaadatuna ei ole see laias laastus paistnud meie omariiklust toetavana. Sarnast arusaama kinnitavad ka mitmete teiste Venemaa naaberriikide kogemused Läänemere regioonis (nt Läti ja Leedu 1940. ja 1944. aastal, Soome 1939. ja 1944. aastal), aga ka mujal. Sellise naaberriigi analüüsimine tema mõtlemise ja käitumise mõistmiseks või prognoosimiseks on väga oluline.

Näib, et Nõukogude Liidu ja Varssavi bloki lagunemisega tekkis lääneriikidel mulje, et on kadunud vajadus sellealaste ekspertteadmiste ehk nüüd, täpsemalt, Venemaa-tundmise järele (Honan, 1996). Kui Balti riigid veel 2000. aastate algul pürgisid iga hinna eest NATO liikmeks ja viitasid jätkuvale julgeolekualasele ebakindlusele seoses Venemaaga, peeti seda mitmel pool läänes ajaloolisest kogemusest põhjustatud ülitundlikkuseks Venemaa suhtes (Liik, 2011).

Siiski on alates Vladimir Putini Venemaa presidendiks saamisest toimunud rida sündmusi, mis on sundinud muutma veel sajandivahetusel valdavaiks olnud seisukohti Venemaa poliitiliste ja sõjaliste kavatsustega seoses. 2007. aasta aprilli lõpus toimusid Tallinnas seoses nn pronkssõduri monumendi (II Maailmasõjas langenud Nõukogude sõdurite mälestusmärgi) teisaldamisega tänavarahutused, millele eelnes ja järgnes Vene Föderatsiooni propaganda- ja samaaegne küberrünnak (Schmidt, 2013). 2008. aasta augusti alguses, kui paljude maailma riikide sportlased ja juhid olid kogunenud Pekingisse olümpiamängudele, tungisid Vene sõjajõud Gruusiasse. 2014. aasta veebruaris ja märtsis korraldas Venemaa kriisi Ukraina osaks olevates Donetski ja Luganski oblastites, mille tulemusena kaotas Ukraina keskvoim kontrolli venemeelsetele separatistidele suurtel aladel Ida-Ukrainas. Venemaa eraldusmärkideta sõjaväelased okupeerisid Krimmi poolsaare ning Venemaa Föderatsioon liitis selle oma territooriumiga 18. märtsil 2014.

Kui veel 2007. aasta Tallinna aprillirahutuste ja 2008. aasta Vene-Gruusia sõja järel näis läänel olevat lootus, et need sündmused jäävad ebameeldivateks tagasilöökideks Venemaa muutumise protsessis või et need kaalub üles võimalik koostöö üleilmse terrorismi vastu võitlemisel ja

muudes tähtsates valdkondades, siis pärast Ukraina sündmusi on viimaks muutunud ka lääneriikide hoiakud. Eesti Vabariigi kaitseminister Urmas Reinsalu (2014) ütles päev pärast Krimmi liitmist Venemaaga Riigikogu ees poliitilise avaldusega esinedes:

Viimastel nädalatel on mitmed lääne poliitikud mulle kinnitanud, et nad on alles nüüd aru saanud, et kõik need aastad, kui nad pidasid meid paanikategijaks, oli meil tegelikult õigus. Kui Gruusia sõda oli suurele osale läänemaailmast ebameeldiv äratuskell, siis Ukrainas toimuv pole muud kui tuletõrjealarm või geopoliitiline maavärin.

Tollane Eesti president Toomas Hendrik Ilves (2014) sõnastas oma *alma materis*, New Yorki Columbia Ülikoolis, peetud kõnes sarnase mõtte: „Ohumärke oli varemgi näha. Näiteks Venemaa agressioon Gruusia vastu 2008. aastal oli kui äratuskella helin, kuid kõik vajutasid uinakunuppu ja otsustasid seda ignoreerida.“

Kirjeldatud arengud ja nendega kaasnenud Venemaa mõjutustegevus massimeedia kaudu on ajendanud elavnenud teadusliku uurimistöö valdkonnas, mis põimib omavahel riigikaitse ja kommunikatsiooniuringud. Eestis on viimasel kümnendil avaldatud mitmeid infosõda, meediat ja kommunikatsiooni käsitlevaid tõlkeramatuid, nt vene keeles kirjutava tuntud infokonfliktide uurija Georgi Potšeptsovi „Propaganda trummipõrin“ (2009), „Strateegilised sõjad“ (2009) ja „Propagandasõda 21. sajandil“ (2018); Taani Kuningliku Kaitsekolledži strateegilise kommunikatsiooni ja infooperatsioonide uurija Thomas Elkjer Nisseni „Sotsiaalmeedia kasutamine relvasüsteemina“ (2015); ning Soome kaitseväge uurimisasutuse infosõja uurija Saara Jantuneni „Infosõda“ (2018). Konkreetselt Venemaa sõjalist võimekust on teaduslikult uurinud Nottinghami ülikooli sotsiaalteadlane Bettina Renz (2014) ja Läti Rahvusliku Kaitseakadeemia Julgeoleku ja Strateegilise Kaitse Keskuse teadur Toms Rostoks (2018). Kaitseuringute ja julgeolekuküsimustega seotud uurimisasutuste juures on Venemaa sõjalist võimekust kajastavaid uuringuid avaldanud Euroopa Välissuhete Nõukogu teadur Gustav Gressel (2015), Rootsi Kaitseuringute Instituudi uurijad Gudrun Persson ja Johan Norberg (Persson, 2016). Inglise keeles on sõjalise võimsuse keelelist kujutamist (Iisraeli-Palestiina konflikti näitel) uurinud Ahmad M Atawneh Hebroni ülikoolist (2009); ajakirjanduslike ja uudistekstide analüüsiga on tegelenud tunnustatud diskursuseuurijad David

L Altheide (2002) ja John E Richardson (2006), kellele teoreetilistele arutlustele olen ka siinses töös põhiliselt toetunud.

Eesti kohta kirjutatud algupärastest töödest liigituvad sellesse valdkonda otsesemalt või kaudsemalt näiteks Kadri Põldaru Tartu Ülikoolis kaitstud magistritöö „Infosõda – Eesti ekspertide visioon ja kogemus“ (2009); Peeter Kuimeti bakalaureusetöö „Kaitsepoliitika temaatika konstrueerimine Eesti Päevalehes ja Postimehes 2002. aasta novembrist kuni 2004. aasta lõpuni“ (2005); Otti Eylandti bakalaureusetöö „Eesti julgeoleku temaatika Delfi veebiuudistes 2013–2014“ (2015). Venemaa sõjalise võimekuse keelelise kujutamise uurimise seisukohalt on minu jaoks huvipakkuv Karen Kuldnoka Tartu Ülikoolis kaitstud doktoritöö „Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses“ (2011). Harri Mägi ja Lauri Vitsuti sulest ilmus 2008. aastal üldisemat laadi, ent süstemaatiline käsitlus „Infosõda: visioonid ja tegelikkus“. Eesti uurijatest on sõjalise julgeoleku ja kommunikatsiooni temadega (küll Ukraina näitel) tegelenud Igor Kopõtin, Holger Mölder, Kristiina Müür, Pille Pruulmann-Vengerfeldt ja Vladimir Sazonov (Kopõtin, Mölder, Müür, Pruulmann-Vengerfeldt ja Sazonov, 2016). Eesti kaitseväge peastaabi strateegilise kommunikatsiooni osakonna ülema asetäitja major Uku Arold on kirjutanud Eesti eelretsenseeritavas sõjateaduslikus ajakirjas Sõjateadlane (2/2016) Venemaa infooperatsioonide eripäradest. Kaudsemalt pakkus mulle Venemaa sõjalise võimekuse uurimisega seondult huvi Kaitsepolitsei ameti peadirektor Arnold Sinisalu Tartu Ülikoolis kaitstud doktoritöö mõjutustegevusest rahvusvahelise sõjaõiguse põhjal (2012). Minu töös läbi viidud Venemaa sõjalise võimekuse keelelise konstrueerimise viiside uurimine lisaks kõnealusele uurimisväljale arusaama sellest, kuidas erinevaid lingvistilisi võtteid kasutades on võimalik Venemaa relvajõude näidata hirmutavate või ohututena. See omakorda oleks abiks nii Eesti kaitsevägele enda tõhusama kaitse planeerimiseks vaenuliku mõjutustegevuse eest kui ka ajakirjanikele kajastusvalikute tegemiseks ja kajastusviiside valimiseks.

1.1. Sõjaline võimekus

Kuna siinne töö käsitleb Venemaa sõjalise võimekuse kujutamist ajakirjanduslikes tekstides, siis on oluline määratleda, mis on sõjaline võimekus. Eesti suurima NATO-liitlase, USA

relvajõudude, staabiülemate ühendkomitee esimehe sõjalise valmisoleku juhendis antakse sõjalisele võimekusele järgmine määratlus: „Sõjaline võimekus on võime saavutada konkreetne sõjaaja eesmärk (võita sõda või lahing, hävitada määratud sihtmärk). See koosneb neljast põhikomponendist: jõu (väe) struktuur, moderniseeritus, valmisolek ja kestlikkus“ (CJCS Guide..., 2010: A-1). Järgnevalt nendest komponentidest lähemalt:

1. *Jõu (väe) struktuur* on üksuste arv, suurus ja koosseis, nt diviisid, laevad, õhuväetiivad. Teisisõnu kirjeldab see komponent, kui suured on mingi riigi relvajõud üldiselt, millistest väeliikidest (st maavägi, merevägi, õhuvägi; Venemaa puhul ka nt õhu-kosmoseväed jne) nad koosnevad ja kui on suur üks või teine väeliik või väekoondis ning kas nad koosnevad ajateenijatest või elukutselistest sõjaväelastest.

2. *Moderniseeritus* on relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehniline keerukus. Moderniseerituse komponent kirjeldab seda, kas vaadeldava riigi relvajõud on tehnoloogilises mõttes moodsate relvade ja relvasüsteemidega varustatud. Moodsateks relvadeks ja relvasüsteemideks peetakse selliseid, mis ühelt poolt on suurema ja tõhusama (kiirema) ja täpsema hävitusvõimega, mis annab lahinguolukorras selliste relvade omajale eelise, ent teiselt poolt võimaldab tänu oma täpsele sihitavusele vältida tsiviilohvreid või tsiviiltaristu hävitamist.

3. *Üksuse valmisolek* on võime pakkuda väeülematele neile määratud ülesannete täitmiseks vajalikku võimekust. See tuletatakse iga üksuse võimest anda need tulemid, milleks üksus on mõeldud. Üksuse valmisolek on mitmetasandiline: strateegiline, operatiivne ja taktikaline. Strateegiline valmisolek on kogu kaitseväge võime täita strateegilisi eesmärke, mis on määratletud riigi strateegilistes dokumentides (nt rahvusliku julgeoleku strateegia). Operatiivne valmisolek on süntees operatiivsest ja taktikalisest tasandist ning tähendab kogu kaitseväge võimet täita suuremaid sõjalisi ülesandeid ja viia läbi nendega seotud sõjalisi kampaaniaid või operatsioone. Taktikaline valmisolek keskendub üksuse valmisolekule, mida määratletakse võimena pakkuda väeülematele neile määratud ülesannete täitmiseks vajalikku võimekust.

4. *Kestlikkus* on võime säilitada sõjaliste eesmärkide saavutamiseks vajalik operatiivtegevuse tase ja kestus. Kestlikkus on sõjalise jõupingutuse toetamiseks vajalike valmisolekus jõudude, materjali ja tarvikute hankimise ning säilitamise funktsioon. Lahtiseletatult tähendab see

sõjalise võimekuse komponent riigi võimet varustada oma relvajõude neile seatud eesmärgi saavutamiseks vajalike ressursidega: inimeste, riietuse, toidu ja joogi, juhtimissüsteemide ja muu varustuse, tehnika, lahingumoon, kütuse jms. Teisisõnu kirjeldab see komponent relvajõudude (tegelikult neid rakendava riigi) võimet pidada sõda nii kaua, kui on tarvis eesmärgi saavutamiseks (CJCS Guide..., 2010: A-1).

Võrdluseks: Venemaa kaitseministeeriumi veebilehe alajaotuses „Entsüklopeedia“ märksõna sõjaline võimekus (*военная мощь*) all määratletakse sõjalist võimekust järgmiselt:

(kaitsevõimekus, kaitsevõimsus), riigi (riikide koalitsiooni) jõud, selle suutlikkus mõjutada teisi poliitilisi subjekte ja rahvusvaheliste suhete süsteemi kaudse (võimaluste demonstreerimise kaudu) või otsese relvajõu kasutamise ja edukalt pidada relvastatud võitlust. Sõjalise võimekuse arvulised ja kvalitatiivsed omadused määrab riigi geopoliitiline asukoht, territooriumi suurus, rahvaarv, olemasolevate loodusvarade ja inimressursi, ühiskonna poliitilise, sotsiaalmajandusliku, teaduslik-tehnilise, vaimse jm arengu tase, aga ka riigi poliitika iseloom ja sisu, kuidas neid võimalusi ollakse võimelised mobiliseerima sõjalistele vajadustele vastavalt. (Venemaa kaitseministeeriumi veebileht, 2018a)

Rootsi Kaitseuringute Agentuuri (FOI) uuringute osakonna asedirektor Johan Norberg ütleb: „Sõjalise võime konkreetne kuju hõlmab endas riigi sõjalise organisatsiooni totaalsust, st kõiki riigikaitsega seotud ministeeriume ja valitsusasutusi. Seega on riigi sõjaline võimekus rohkem kui selle relvajõud“ (Norberg, 2018: 243–244).

Venemaa kaitseministeeriumi sõjalise entsüklopeedia määratluse kohaselt on riigi sõjalise võimekuse peamine osa selle relvajõudude võitlus- ehk lahinguvõime (*боевая мощь*):

Lahinguvõime on materiaalsete ja moraalsete-võitluslike tegurite kogum, mis määratleb relvajõudude seisundi ja nende operatiivvõimekuse täita nende ees seisvad ülesanded. Võitlusvõime määrab relvajõudude isikkoosseisu arvukus ja kvaliteet, nende komplekteeritus ja tehniline varustatus, ettevalmistuse tase, relvastuse, sõjatehnika ja materiaalsete vahendite hulk ja kvaliteet, vägede (jõudude) lahinguvalmidus ja

lahinguvõime, juhtkonna kvaliteet, juhtimissüsteemide tõhusus, sõjakunsti arengutase jms. Võitlusvõime sõltub otseselt või kaudselt majanduslikust võimsusest, poliitikast ja riigi sõjalisest doktriinist. USA määratleb oma vägede võitlusvõimet suutlikkusena viia läbi sõjategevust. (Venemaa kaitseministeeriumi veebileht, 2018b)

Neist tsitaatidest nähtub, et kui USA kaitseministeeriumi sõjalist võimekust kirjeldav dokument määratleb selle kitsamalt, st eelkõige relvajõudude võimete ja valmisoleku kaudu, siis Venemaa sõjalise mõtlemise kontekstis on riigi sõjaline võimekus laiem kui ainult relvajõudude võimed ja valmisolek. Võib öelda, et Venemaa kaitseministeeriumi sõjalise entsüklopeedia kohaselt on USA määratlus riigi üldise sõjalise võimekuse vaid üks – kuigi kõige olulisem – komponent (Norberg, 2018: 244). See on leidnud ära märkimist ka Vene võitlusvõime-määratluse viimases lauses.

Sõjalisest võimekusest kõneldes tuleb silmas pidada seda, et mõne üksiku või isegi mitme komponendi võimsust ei saa arvestada suuruse või võimsusena iseenesest, vaid seda tuleb vaadelda kontekstis. Oluline on, et sõjaline võimekus vastaks konkreetsetele ähvardavatele ohtudele või relvajõudude ette seatud ülesannetele, mitte ei oleks lihtsalt suur või moodne. Riikide sõjalist võimekust mõõtvale veebilehele Global Firepower (globalfirepower.com) andmeil on näiteks praegusel ajal maailma julgeolekuolukorda pingestaval Põhja-Koreal tegevteenistuses isikkoosseisu arvestades (945 000 inimest) maailmas suuruselt viies armee, kuid sõjalise võimekuse kõiki komponente arvestades on Põhja-Koera relvajõud oma võimekuselt 26. kohal. Selgituseks olgu öeldud, et Global Firepower arvestab riikide võimekuse arvutamisel 55 eri tegurit alates relvastuse ja inimeste hulgast ja lõpetades geograafilise paiknemise ning lahingukogemusega, mis võimaldab riikide sõjalist võimekust hinnata paindlikult. Nii võivad väed olla küll suurearvulised, kuid kui neid ei suudeta õigeaegselt liigutada vajalikku kohta, siis ei ole neist kasu. Samuti võivad relvajõudude käsutuses olla ülimumoodsad relvad või relvasüsteemid, aga kui puudub väljaõpetatud isikkoosseis, ei ole võimalik neid relvi tõhusalt kasutada ja taas jääb relvajõududele antud ülesanne täitmata. Näiteks Vene-Gruusia sõja tulemusena nägi Venemaa sõjaline juhtkond, et eriti just relvajõudude juhtimisvõimekuses on suured lüngad. Neid puudusi on järjekindlalt likvideeritud sõjale järgnenud aastatel kaitseringkondade (Venemaal on praegu neli kaitseringkonda – ida, kesk, lõuna ja lääne (selles koosseisus eraldi osana põhjalaevastik))

vahel roteeruvatel strateegilistel õppustel (*Kavkaz, Tsentr, Zapad, Vostok*). Rootsi kaitseuurija Johan Norbergi hinnangul on tänu neile vägede juhtimise valdkonnas ka märkimisväärsed edu saavutatud. Aastatel 2009–2016 läbi viidud õppuste analüüs näitab, et strateegilise tasandi (st suuri väeüksusi ja ulatuslikke maa-alasid hõlmavad) operatsioonid ei ole Venemaa relvajõudude jaoks pelgalt silt, vaid tegemist on kasvava, tegeliku võimekusega (Norberg, 2018: 265, 267).

Sõjalisest võimekusest kõneldes on üks olulisi aspekte ka vägede lahingukogemus. Reaalses lahinguolukorras on võimalik proovile panna relvastus ja juhtimine, kuid ka isikkoosseis saab tegeliku lahingukogemuse koos kõige selle juurde kuuluvaga (haavatud ja langenud võitlejad, hävitatud tehnika, lahingustress jms). Sõja korral on lahingukogemusega relvajõududel ja nende juhtidel sellise kogemusega vastase ees vaimne eelis. Samuti ei tähenda suuremad kaitsekulutused automaatselt suuremat sõjalist võimekust. Näiteks enne 2008. aasta armeereforme kulus Venemaa relvajõududel suur osa kaitse-eelarves eraldatud rahast vanema ja kõrgemate ohvitseride ülalpidamisele. Reformide tulemusena vähendati kõrgemat ohvitserkonda ning kaitsekulutuste eelarve sees tehti ümberkorraldused relvajõudude võimekuse tõstmiseks (Laaneots, 2012). Rohkem raha ei tähenda paremat võitlusvõimet, vaid oluline on see, millele raha kulutatakse (Norberg, 2018: 243).

Oma uurimistöös kasutan nii USA/NATO kui ka Venemaa määratlust sõjalisest võimekusest, sest see annab suurema paindlikkuse Venemaa sõjalise võimekuse kujutamise viiside eristamiseks – USA/NATO määratlus on otsesemalt relvajõudude-keskne, samas kui Vene määratlus annab sõjalise võimekuse mõistmiseks ja kirjeldamiseks laiema tausta. Viimane on oluline näiteks sellistel puhkudel, kui sõjalist võimekust on kujutatud relvajõududest otseselt rääkimata.

Riikide relvajõududest kõneldes kasutatakse mõisteid „sõjaline võimekus“ ja „kaitsevõimekus“. Neist esimene on pigem tehniline termin ja laialdasemalt kasutatud sõjateaduslikus kirjanduses. Mõiste „kaitsevõimekus“ on emotsionaalselt laetum ja seega samuti osa keelelisest konstrueerimisest. Sõna „kaitse-“ (vrd kaitseministeerium (varem sõjaministeerium), kaitse-eelarve jms) hakati sõjandusvaldkonnas ja riikide eneserepresentatsioonis kasutama paar aastakümnet pärast II Maailmasõda, kui riikidel oli

tarvis rõhutada oma relvajõudude kaitseotstarbelisust. Sõjandusalast kirjandust lugedes ilmneb, et eneserepresentatsioonis kasutatakse praeguseni rohkem vägede kaitseotstarbele viitavaid sõnu (kaitsevägi, kaitsejõud, kaitsevõimekus), teiste-representatsioonis aga pigemini tehnilisi või agressiivsete konnotatsioonidega sõnu nagu relvajõud, sõjavägi, sõjajõud, sõjaline võimekus, ründevõimekus. Oma töös kasutan Venemaa relvajõududest rääkides tehnilist terminit sõjaline võimekus.

Sõjalise võimekuse keeleline konstrueerimine on tihedalt seotud mõjutustegevuse valdkonnaga laiemalt ja infosõja või infooperatsioonidega kitsamalt. Sõjalist võimekust on ajakirjanduses võimalik kirjeldada nõnda, et see kõlab oma vägede võimekusega hooplemisena või vastase võimekuse naeruvääristamisena. Sõjalisest võimekusest kirjutamine võib aga ka hirmutada, segadusse ajada või näiteks apaatsust tekitada. Kuna sõjalise võimekuse kujutamine ajakirjanduses puudutab ühiskonda laiemalt ja mõjutab ühiskondlikku teadvust, siis on siinse töö seisukohalt olulisteks mõisteteks ka infooperatsioonid, infosõda ja mõjutustegevus. Neid termineid on kasutatud nii kattuvalt, kui ka neid üksteisest selgelt eristades või aja jooksul mõnda neist hüljates. Nagu allpool esitatud definitsioonidest nähtub, kuuluvad mõned neist (nt infooperatsioonid ja infosõda) pigem militaarvaldkonda, samas kui mõjutustegevust laiemalt võib leida ka tsiviilvaldkonnast, sealt, kus tegutsevad näiteks reklaamitegijad. Järgnevalt esitan kõnealuste terminite definitsioonid.

USA kaitseministeeriumi sõjandusterminite praegu kehtivas sõnastikus märksõna „infosõda“ ei leidu, küll aga on selles märksõna „infooperatsioonid“, mida defineeritakse järgmiselt: „Infooperatsioonid on sõjaliste operatsioonide ajal informatsiooniga seotud võimete integreeritud kasutamine kooskõlas muude tegevusliinidega eesmärgiga mõjutada, lagundada, rikkuda või üle võtta vaenlase ja potentsiaalse vaenlase otsustusprotsess kaitstes samal ajal enda oma“ (Dictionary of Military and Associated Terms, 2018: 113). Seda, et praegusel ajal ei kasuta USA kaitseministeerium terminit infosõda, mainib ka Urkaina kommunikatsiooniuurija Georgi Potšeptsov (2018: 34) oma äsja eesti keeles ilmunud raamatus „Propagandasõda 21. sajandil“: „Infosõda on mineviku sõjaväelaste või tänapäeva ajakirjanike termin. Ameerika sõjaväelased kasutavad nüüd infooperatsioonide terminit, põhjendades, et sõda võib pidada ainult sõja-, mitte aga rahuajal.“

Venemaa kaitseministeeriumi veebilehe sõjandusentsüklopeedia määratlus infosõja (*информационная война*) kohta on järgmine:

Avalik ja terav kokkupõrge riikide vahel, kus vastase vastupanu surutakse maha ohtlike mõjutusvahendite kasutamisega tema informatsioonilise valdkonna, info- ja telekommunikatsioonisüsteemide, inforessursside turvalisuse normaalse toimimise hävitamise või rikkumise teel, nendele sanktsioneerimata ligipääsu saamise teel, aga ka vastase relvajõudude isikkooseisu ja elanikkonna massiivse info-psühholoogilise mõjutamise teel eesmärgiga ühiskonda ja riiki destabiliseerida. Infosõja kontseptsioone hakati 20. sajandi teisel poolel välja töötama mitmes riigis. Lähtutakse sellest, et sellises sõjas on eesmärgiks, ressursiks ja vahendiks informatsioon. Sellise sõja pidamiseks luuakse eriline inforelv (nt radioelektronilise võitluse vahendid, programmeeritud elektronilise mõjutuse vahendid tehnika vastu ja info-psühholoogilised vahendid inimeste vastu). Infosõja mõjutustegevuse objektideks on juhtimissüsteemid ja otsustusprotsessid, tsiviil- ja sõjaline taristu, relvasüsteemid ja ühiskondlik teadvus. (Venemaa kaitseministeeriumi veebileht, 2018c)

Venemaa veebiajakirjanduses 2014. aastal läbi viidud Ukraina-vastaseid infooperatsioone uurinud töörühm on samuti viidanud, et Venemaa infosõja eesmärk on mitmesugune vastase destabiliseerimine ja vastupanutahte nõrgestamine. Siit koorub välja arusaam, et sõjalise võimekuse konstrueerimise viisid võivad mõjutada vastupanutahet (Möder, Müür, Pruulmann-Vengerfeldt, Sazonov 2016: 33).

Kaitsepolitsei ameti peadirektor Arnold Sinisalu räägib oma doktoritöös infosõja asemel mõjutustegevusest. Ta põhjendab selle termini kasutamist sellega, et mõjutustegevus nii mõiste kui nähtusena on laiem kui infooperatsioonid või infosõda ega seo seda nähtust üheselt sõja mõistega (Sinisalu, 2012: 9).

Laiema mõjutustegevusena mõistab infosõda ka Soome kaitseväge uurija Saara Jantunen. Ta eristab „infosõda, mis on mõiste, millega võib kirjeldada nii riiklike kui ka mitteriiklike toimijate peetud lahinguid avaliku arvamuse üle“ ja infooperatsioone, millega peetakse silmas

riikide teadlikku, plaanitud ja täide viidud mõjutamistegevust eesmärgiga paljundada ja võimendada oma sõnumeid (Jantunen, 2018: 50).

Georgi Potšeptsov räägib koguni propagandast ja propagandasõjast märkides, et see pole jäänud minevikku nagu ekslikult arvatakse, vaid on maskeerunud uut tüüpi infotoodeteks uut tüüpi kanalite (nt internet, sotsiaalmeedia) kaudu. Ta defineerib: „Propaganda on tegelikkuse kirjeldamise vorm ühe või teise vaatenurga alt, mis võib iga kord muutuda“ (Potšeptsov, 2018: 18). Propaganda on suunatud inimmassi emotsionaalsetele reaktsioonidele eesmärgiga mõjuda pikaajaliselt. Siinse töö seisukohalt on oluline tähelepanek, et propaganda mõjutab muu hulgas informuuri kaudu, täpsemalt selle kaudu, millised sündmused valitakse uudistena kajastamiseks ja kuidas neid tõlgendatakse (Potšeptsov, 2018: 34–36).

1.2. Sõjalise võimekuse konstrueerimine ajakirjanduses

Kriitiline diskursuseuurija Norman Fairclough on põhjalikult käsitlenud keele ja võimu suhteid (1989). Keele kaudu on võimalik konstrueerida võimusuhteid ja konstrueerimine võib olla multimodaalne: see tähendab, et oluline ei ole mitte ainult verbaalne keel, vaid ka pildid, helid, liigutused jms. Audiovisuaalselt kujutavad sõjalist võimsust näiteks karikatuurid, riigi relvajõudude õppused, relvajõudude tegevusest vändatud filmid või teleseriaalid ja mingil määral ka sõjaväeparaadid. Verbaalse keelelise kujutamise valdkonda liigituvad muu hulgas näiteks raamatud, internetifoorumid, nn suuline pärimus (asjaosaliste jutustused oma kogemustest riigi relvajõududega) ja muidugi ajakirjandus. Kuna võib arvata, et suur osa eelloetletud kujutusvõimalustest (filmid, paraadid, raamatud, netifoorumid) eeldab erihuvi nende vastu ja seetõttu piirab nende potentsiaalset auditooriumi ning arvestades, et mitmeid mainitud nähtustest (karikatuurid, paraadid, õppused) kajastatakse tihtipeale just ajakirjanduses, mis on ühtlasi suurima levikuga meedium, siis leian, et oluline on uurida sõjalise võimekuse keelelist konstrueerimist ja seda (kirjutavas) ajakirjanduses.

Sõjalise võimekuse kujutamisega ajakirjanduses kaasnevad emotsioonid, millest üks prevaleerivamaid on hirm. USA sotsioloog David L Altheide on uurinud hirmu ja selle kasutamist meedias (nii televisioonis, kui ka veebi- ja trükiajakirjanduses). Altheide väidab oma

uurimistöö tulemusena, et 1980. aastate keskpaigast alates on USA massimeedia hirmuga seoses järjest enam hakanud kasutama nn uudismeedia-loogikat. See tähendab, et ajakirjanikud küll taunivad draamat, kurjust ja kannatusi, kuid nende järeloomid – inimeste väga isiklik tragöödia, firmade pankrotid, riikide saatused jms – toidavad meediamasinat, mis tõmbab publikut ja aitab müüa reklaami, st toota kasumit (Altheide 2002: 44).

Altheide eristab hirmu kui reaktsiooni konkreetsetele ajas toimuvatele sündmustele ja hirmu kui raamistikku, milles toimuvad mitmesugused igapäevaelulised sündmused. Seda viimast nimetab Altheide ka hirmu diskursuseks, pidades sellega silmas olukorda, kus hirm on muutunud valdavaks, sellest on saanud sündmuste kontekst (Altheide 2002: 59). Hirm ei põhine sel juhul enam mingitel konkreetsetel kogemustel hirmu allikaga, vaid seda tajutakse foonina, kõikjal olevana. Näiteks väljendub see säärestes arusaamades, et „öine linn on ohtlik“ või et „tänapäeval on lennureisimine ohtlik“ sõltumata sellest, kas inimesel on isiklik ja reaalne halb kogemus öise linna või lennureisimisega. Siia ritta kuuluvad minu uurimisküsimuse – Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside – valguses näiteks väljendid „oht“, „Venemaa on ohtlik“, „Vene oht“, „hirm Venemaa (tegevuse) ees“.

Altheide osutab meie kaasaja paradoksile: enamiku lääne ühiskondade inimeste „objektiivne“ tegelikkus on see, et nad elavad ohutumalt, nad on tervemad, elavad kauem ja turvalisemas keskkonnas kui inimkond iial varem on elanud, ent siiski on laialt levinud tunnetus, et risk ja oht varitsevad inimest igal pool, et me oleme ohus ja tulevik on tume. Selle põhjusi näeb Altheide kahes teguris, mida loob ja taastoodab massimeedia: esiteks tohtu hulk negatiivseid ja probleemidele orienteeritud uudiseid, mis süvendavad ohufooni üldiselt ja ümbritseva füüsilise keskkonna ohtlikkust (nt saastunud õhk, vesi, ja toit). Teine tegur on nn meedialoogika ehk viis, kuidas meedia tungib oma eelduste, mustrite ja formaatide kaudu inimeste ellu, hakates järjest enam jäljendama popkultuuri ja televisiooni: kuigi negatiivse sisu tootmist esitatakse „avalikkuse informeerimise“ sildiga, on autori meelest viimselt oluline siiski reklaamiraha (Altheide 2002: 42–52).

Kuigi võib vaielda, kas vabas ja demokraatlikus ühiskonnas tegutsevate ajakirjandusväljaannete põhieesmärk on majanduslik kasum (veebiajakirjanduse puhul tunnuslikud „klikid“, mis aitavad müüa reklaami) või avalikkuse informeerimine, võib siiski

eeldada, et igal juhul on ajakirjanduse huviks avaldatavate artiklite loetavus. Selle saavutamiseks kasutavad ajakirjandusliku protsessi osalised (otsesemalt ajakirjanikud, toimetused, aga kaudsemalt ka omanikud) teatud teemade pakendamise viise ehk formaate ja raame.

Formaadid on keerulised ja mitmekihilised ning koosnevad inimestest, tegevustest ja nendega seonduvatest vahenditest, aga ka neist tulenevatest suhetest ja diskursustest. Ajakirjanduses on need vahenditeks, mis muudavad publiku kogemused neile tuttavlikeks, nii et inimesed oskavad eristada näiteks jutusaadet uudistest jne. Raamistamine (*framing*) on seotud kommunikatsiooniformaatidega, mis massimeedia puhul tähendab informatsiooni selekteerimist, organiseerimist ja esitust (Altheide, 2002: 44). Siinse töö uurimisküsimusega seoses tähendaks see pärimist selle järele, mis laadi informatsiooni Venemaa sõjalisest võimekusest oma väljaandesse valida (näiteks kas selle relvajõududest võimsat muljet jätvat) ja kuidas seda sisu käsitleda, näiteks kas intrigeeriva lühiuudisena või pikema, analüüsiva arvamusoona. Raam (*frame*) aga on fookus ja piiritlus, kuidas konkreetse sündmuse üle arutleda: mille üle ja mil kombel arutletakse ja eriti see, mille üle ei arutleta, näiteks uimastite tarbimisest kõneldes käsitletakse seda kui meditsiinilist, mitte kriminaalset probleemi (Altheide, 2002: 44–45).

Nagu eespool juba viidatud, on hirm ühtaegu nii isiklik kui ka avalik, ühiskondlik. Seda viimast aitab kultiveerida massimeedia ja see on oluline just siinse töö seisukohast. Altheide ütleb nimelt, et iga ühiskond õpetab oma liikmetele paljusid asju, kaasa arvatud seda, mille pärast muretseda. Esiteks, hirmu sihtmärk on sotsiaalselt konstrueeritud – ent see ei tähenda, et seda ei tunnetataks reaalsena, sellel on ka omad tagajärjed. Teiseks, hirm on rajatud sotsiaalsele interaktsioonile ja kommunikatsioonile. Kolmandaks, eksisteerib palju individuaalseid hirme, kuid Altheide keskendub sellistele, mis on öeldavasti paljudele ühised (Altheide, 2002: 54–55). Võib küsida, kas Eesti ühiskond õpetab (näiteks ajakirjanduse kaudu) oma liikmeid kartma Venemaad ja tema sõjalist võimekust või hoopis vastupidi, mitte kartma ja kui, siis miks?

Altheide sõnul on inimesed kuni hiljutise ajani hirmudega seoses pigem toetunud „kogemuse raamile“ (see ei olnud meedia vahendatud, vaid põhines isiklikul kogemusel), niinimetatud hirmu raam on aga tekkinud massimeedia, infotehnoloogia ja masspublikuga. Hirmu-

raamistikku toidab elektrooniline meedia, kuna erinevad kanalid esitavad ja tõlgendavad mingit konkreetset probleemi oma kogemuse-raamistikust lähtudes. Mida rohkem meediakanaleid, seda rohkem publikut ja seda võimendatumaks (tänapäeval lisandub sisu jagamise kaudu ka sotsiaalmeedia võimendav mõju) muutub probleem ja sellest johtuvalt hirm (Altheide, 2002: 53). Altheide juhib tähelepanu tõigale, et tänu uudisajakirjandusele on hirm kui nähtus teinud läbi sügava muutuse ajast, mil seda nähti seoses konkreetsete juhtumite või sündmustega – ta nimetab seda paralleelseks hirmuks – praegusel ajal levinud arusaamani: hirmu kujutatakse valdavana, osana konkreetsete tegude kontekstist. Ta viitab sellele kui mitteparalleelsele hirmule (Altheide, 2002: 59). Paralleelne hirm on näiteks hirm konkreetse sündmuse või isiku ees: siinse töö mõttes näiteks olukord, kus on ilmnenu, et Venemaa on seadnud Eesti piiri lähedale üles oma raketiseadeldise, mille laskeulatusse jääb ka Tallinn. Eesti kaitsevägele on teada selle relvasüsteemi asukoht ja võimekus (ohtlikkus). Mitteparalleelne hirm aga tähendab ähmast hirmuseisundit, kus konkreetsele ohuallikale ei ole võimalik osutada, vaid kardetakse ükskõik mida. Seesama mitteparalleelne hirm on selle nähtuse tuumaks, mida Altheide nimetab ‘hirmu diskursuseks’.

Hirmust saab Altheide’i mõistes ‘diskursus’ siis, kui see muutub konkreetsest ebamääraseks, valdavaks, kõikjalviibivaks. Siinse töö uurimisküsimuse kontekstis võiks öelda, et Venemaa koos oma sõjalise võimekusega on muutunud konkreetsetest sündmustest (näiteks sõjaline õppus) või nähtustest (näiteks raketisüsteem Iskander) ehk konkreetsetest ohu allikatest altheide’ilikuks hirmu diskursuseks. Eesti lähiminevikuski on paremerakonnad näiteks valimisvõitluses Keskerakonnale vastandumiseks kasutanud abstraktset Vene ohu kaarti ja sellega hirmutamist (mis võimaldab ühtlasi poliitikutel pakkuda lahendusi): Venemaa kombitsad on kõikjal ja ainult meie suudame Eesti rahvast selle ohu eest kaitsta. Altheide (2002: 83) väidab, et kui mingid sümbolid seotakse (näiteks hirm ja kuritegevus) ja neid üha korratakse, siis tekib nende vahel sümboolne seos. Nõnda on võimalik konstrueerida ka Eesti ajakirjanduses hirmu Venemaa sõjalise võimekuse suhtes, kui pidevalt siduda Venemaad ja selle relvajõude ning nende edukaid sõjalisi operatsioone. Kuidas seda täpsemalt tehakse, vaatlen töö analüüsipeatükis.

Kui võib eeldada, et hirm on sõjalisest võimekusest kõnelemisel prevaleeriv, siis võib ka oletada, et lisaks hirmutavatele konstrueerimisviisidele on võimalik sõjalist võimekust

konstrueerida ka mittehirmutavalt, näiteks hirmutavust või ohtlikkust pisendavalt või sõjalist võimekust naeruvääristavalt.

East Anglia ülikooli kultuuridevahelise kommunikatsiooni professor Andreas Musolff on põhjalikult uurinud keelekasutust ja retoorikat (eriti metafooride kasutamist) poliitilises diskursuses. Arutledes naeruvääristamisest iroonia ja sarkasmi kaudu viitab ta olulisele aspektile naeruvääristamise võtte juures: naeruvääristamine on ühise eelneva teadmise metakommunikatiivne kriitika (Musolff, 2017: 101). Seega võib öelda, et ironiseerida või naeruvääristada saab ainult ühise teadmise puhul. Kui üks suhtluse osapooltest ei tea temast midagi, siis ei jõua iroonia kohale, kuna see eeldab mingit päästikut, mingit põhjustajat. Musolffi sõnul eeldab iroonia ja sarkasmi kasutamine vasturääkivust optimistliku šabloonstsenaariumi ning kõnelejate ja kuulajate ühisteadmise konteksti aspektide vahel. Algse stsenaariumi väänamine eeldab täpset algteadmist asjast ja asjast rääkimise viisist (Musolff, 2017: 102–103). Siin on oluline diskursuse-ajalooline aspekt: kes mida ja kuidas asjast mäletab. Minu töö kontekstis tähendab see näiteks, et kui mingis ajakirjanduslikus tekstis võrreldakse Venemaa sõjalist võimekust Nõukogude Liidu omaga, siis inimesele, kes ei tea midagi Nõukogude Liidust või selles sõjalisest võimekusest, ei ütle selleteemaline naeruvääristamine või võrdlus ilma lisaseletusteta midagi. Sel juhul võib ka küsida, milline on sellise konstrueerimisviisi mõju inimestele, kellel puudub isiklik kogemus või teadmine külma sõja aegsest NSV Liidu ja lääneriikide vastasseisust.

Kui hirmutamine ja naeruvääristamine markeerivad konstrueerimise viiside skaala äärmusi, siis on võib oletada, et nende kahe vahepeale ka jääb muid, nüansseeritumaid konstrueerimise viise. Sellisteks viisideks on vähemalt esmapilgul äärmusi vältivad ja faktidepõhiselt argumenteerivad konstrueerimisviisid, näiteks oma sõjalise võimekusega seotud tegevuse või valikute legitimeerimine; vastandamine või võrdlemine ning nende põhjal järelduste tegemine. Keelelise konstrueerimisega poliitilise tekstilooma valdkonnas on süvitsi tegelenud kommunikatsiooniuurija Sten Hansson. Oma argumenteerimist käsitlevas teadusartiklis näitab Hansson (2017), kuidas poliitikud püüavad keeleliselt hoolikalt konstrueeritud tekstide abil masse veenda nende seisukohtadega nõustuma, mis ongi argumenteerimise eesmärk. Ka Hansson mainib sel puhul ühise eelteadmise olulisust, mis aitab „täita lüngad“. Siinse töö seisukohalt tähendaks see jagatud teadmist Venemaa mineviku-agressiivsusest Eesti suhtes.

Hansson juhib tähelepanu tõigale, et kui eeldada, et mitte-tabloidajakirjanduslikud arvamused on põhimõtteliselt argumenteerivad ja nende puhul tuleks hoolikalt silmas pidada nende *logost* (st teksti, loogikat, mõistust kõnetavat aspekti), siis ei tohi tähelepanuta jätta ka *pathost* ehk seda, kuidas need kõnetavad lugeja emotsioone. Siinse töö aspektist on see oluline tähelepanek, sest sõjalisest võimekusest kõnelemise puhul on tähtis, kuidas mingi – ka näiliselt tasakaalustatud – konstrueerimise viis lugejale mõjub. Hansson osutab ka sellele, et peenekoelisemate emotsionaalsete mõjutuspüüete märkamiseks on tähtis vaadata kaugemale argumentide formaalsest struktuurist (2017: 15–16).

2. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimus

Minu magistritöö eesmärk on uurida Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimist Eesti ajakirjanduses. Sellest johtub ka töö peamine uurimisküsimus: millised on Venemaa sõjalise võimekuse keelelise konstrueerimise konkreetset viisid Eesti ajakirjanduses, täpsemalt eestikeelses veebiajakirjanduses? Leitud kujutamisi illustreerin tekstiväljavõtetega ja analüüsin nende keelelist konstrueerimist.

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside kaardistamine on siinse töö algupärane panus teadlikkuse tõstmiseks ajakirjanduse kaudu toimuvast mõjutustegevusest seoses just nimelt infooperatsioonide ja sõjalise julgeoleku valdkondadega. Kui 1. peatükis loetletud varasemates töödes on keskendunud üldisemalt julgeolekualaste ajakirjanduslike tekstide kvantitatiivsele uurimisele (Kuimet, Eylandt), uuritud militaarset retoorikat diskursusanalüüsi meetodil (Kuldnohk) või infosõjalisi operatsioone mitte Eestiga seotult (Kopõtin jt Ukraina näitel), siis siinne töö uurib Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimist Eesti ajakirjanduses ja teeb seda kvalitatiivse ajakirjandusliku tekstianalüüsi vahendeid kasutades. Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside ära tundmise ja nende mõju tundmaõppimise kaudu on võimalik mõelda asjassepuutuvate inimeste (ennekõike sõjalise julgeolekuga seotud inimeste, aga laiemalt kõigi eestimaalaste) kaitsmisele vaenuliku mõjutustegevuse eest.

Eesti kaitseväge aktiivse reservohvitseri ja kaitseliitlasena olen seotud infooperatsioonide alase koolituse ja tegevusega kaitsejõududes. Seetõttu annab siinne töö nii teoreetilise kui praktilise panuse infooperatsioonide valdkonna arendamiseks. Lisaks sellele on minu uurimistöö põhjal kavas avaldada ka teadusartikkel Eesti sõjandusalase ajakirja Sõjateadlane infosõja-teemalises erinumbris. Käesolevast tööst lähtuvaks praktiliseks kasuks võib olla ka teoreetiline sisend psühholoogilise kaitse arendamiseks Eesti kaitsejõududes, aga ka Eesti elanikkonna seas laiemalt.

3. Metoodilised lähtekohad

Siinne uurimus paigutub üldises plaanis meediatekstide kvalitatiivse keelelise analüüsimise traditsiooni. Uurimismeetodiks on tekstis tehtud keeleliste valikute kvalitatiivne tekstianalüüs. Tekstianalüüsiks vajaliku materjali kogun Eesti veebiajakirjandusest ja leitud ajakirjanduslikke tekste uurin (meedia)tekstianalüütiliste vahenditega.

3.1. Valim

Minu töö uurimisküsimus eeldab, et sellele vastamiseks leian Eesti ajakirjandusest tekste, kus on juttu Venemaa sõjalisest võimekusest. Venemaa sõjalise võimekuse kujutamise uurimiseks valisin ajakirjanduslikud tekstid sellepärast, et ajakirjandusväljaanded on foorum, kus uudis- ja arvamusaluste vormis arutletakse Venemaa relvajõudude sõjalise võimekuse üle. Selle arutelu korraldajateks ja haldajateks on ajakirjandusväljaanded oma toimetajate ja ajakirjanike kaudu, kes teevad valikuid ja langetavad otsuseid selle kohta, millist materjali oma väljaannetes avaldada. Sõltuvalt sellest, kas toimetus soovib lihtsalt võita lugejate tähelepanu või harida lugejat ja arendada informeeritud arutelu, võidakse avaldada erisuguse žanri ja väljendusviisiga materjali. Skaala ühes servas on intrigeerivate pealkirjade ja sisuga – tihti välisagentuuridelt vahendatud – lühiuudised, kus pakutakse (emotsionaalseid) kommenteerimata infokilde, mis võivad pigem tekitada uusi küsimusi. Skaala teises servas on üldiselt julgeolekuteemadesse või mõnda konkreetse sündmusse süvitsi minevad lood, mille kirjutamise kaasavad ajakirjanikud teemat hästi tundvaid inimesi: nii (erus, reservis kui ka tegevteenistuses olevaid) kaitseväljalasid, kaitse- ja välispoliitikaga seotud riigiteenistujaid ja poliitikuid kui ka julgeoleku- ja sõjanduseksperthe.

Kuna mõiste Eesti ajakirjanduslik tekst on lai ja võib hõlmata nii tele- kui raadioajakirjanduslikke, aga ka trüki- ja veebiajakirjanduslikke tekste, siis tuli leida kriteeriumid, mille alusel piirata valim uurimisküsimusele vastamist võimaldavaks (kvalitatiivne kriteerium), jäädes samas tööga magistriuurimuse mahu piiresse. Valimi kujunemisest räägin allpool.

Empiirilise materjali leidmiseks kasutasin lisaks igapäevasele isiklikule Eesti tele- ja trükiajakirjanduse jälgimisele Google'i otsingumootorit ja veebikeskkonda Station (station.ee),

mille abil otsisin Venemaa sõjalist võimekust kajastavaid eestikeelseid ajakirjanduslikke tekste. Station on Balti Meediamonitooringu Grupile kuuluv veebipõhine meediamonitooringu tööriist, mis jälgib reaalsajas Eesti inforuumi – tele-, raadio- ja trükiajakirjanduses ilmuvaid eesti- ja venekeelseid kajastusi – ning analüüsib neid. Station võimaldab uurijal märksõnade või märksõnadest koostatud filtrite abil otsida huvipakkuvat informatsiooni enamusest Eesti meediakanalitest. Otsinguteks nii Google’is kui Stationis kasutasin järgmisi fraase: „Vene(maa) sõjaline võimekus“, „Zapad-2017“, „Vene(maa) armee“, „Vene(maa) väed“, „Vene(maa) üksused“, „Vene(maa) sõjavägi“, „Vene oht“. Enamasti olid leitud lugude juures lisaks ka niinimetatud temaatiliselt seotud või sarnased lood, mis omakorda juhatasid järgmiste minu töö mõttes huvipakkuvate kajastusteni ja sealt omakorda edasi järgmiste lugudeni. Kuna tegemist on kvalitatiivse uurimistööga, siis ei seadnud ma eesmärgiks koguda suurt hulka kajastusi, vaid pigem sõjalise võimekuse konstrueerimise eri viiside keeleliseks analüüsimiseks sobivat võimalikult eripalgelist sisu.

Vaatluse alla võetud ajaperiood katab 2017. aasta tervikuna ja 2018. aasta kolm esimest kuud; mõned siinse uurimuse jaoks kõnekad tekstid pärinevad ka väljastpoolt seda ajaraami. Nimetatud ajaperioodi valisin sellepärast, et see annab ülevaate kõige värskematest ja seega siinse uurimuse jaoks kõige relevantsematest Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viisidest. Sellesse ajavahemikku jäid palju kajastust pälvinud Venemaa sõjalise võimekusega seonduvad sündmused – Vene-Valgevene suurõppus Zapad-2017 ja president Vladimir Putini iga-aastane pöördumine Venemaa föderaalnõukogu poole (nn aastakõne), millest kolmandik oli pühendatud sõjalise julgeoleku ja võimekuse teemadele.

Uuringute, nt „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014, põhjal on eestimaalaste info- ja meediatarbimise harjumused alates viimasest sajandivahetusest muutunud selliselt, et meediasisu jälgimine traditsioonilisel viisil (paberlehe lugemine, televaatamine televiisorist ja raadiokuulamine raadioaparaadi kaudu) on vähenenud nii mahu kui ka mitmekesisuse poolest. Eriti tugevalt on vähenenud paberajalehtede ja -ajakirjade lugemine, kuid ajalehtede veebiväljaannete jälgimine on seevastu kasvanud kõigis vanuserühmades. Huvi uudiste vastu on eestlaste hulgas endiselt väga suur, kuid üha vähem jälgitakse neid traditsioonilisel viisil ja üha rohkem internetist (Kõuts-Klemm, Pruulmann-Vengerfeldt, Siibak, Lauristin, 2017: 273–274).

Selleks, et tundma õppida ajateenijate infotarbimisharjumusi, on Kaitseressursside Amet on alates 2007. aastast tellinud sellekohaseid uuringuid. Ka nende uuringute põhjal (läbiviijaks Turu-uuringute AS) selgus, et nii eesti- kui ka muukeelsete (valdavalt venekeelsete) noormeeste poolt kõige enam kasutatavaks infokanaliks on internet, kus eestlaste puhul võib eraldi esile tõsta sotsiaalvõrgustikku Facebook (69% kasutab pidevalt). Eestikeelsete vastajate on jaoks olulisel kohal ka eestikeelsed tele- ja raadiokanalid (telekanalite puhul võrdselt sageli nii ERR kui muud telekanalid, raadiokanalite puhul on ERR raadiokanalite kuulatavus tagasihoidlikum kui eraraadiokanalitel) ning eestikeelsed ajalehed. Venekeelsete meediakanalite jälgimine on eestikeelsete vastajate seas marginaalne. Venekeelsed vastajad soovivad lisaks venekeelsele meediale ka eestikeelset meediat, kuigi ootuspäraselt on venekeelsete meediakanalite jälgimine venekeelse auditooriumi puhul sagedasem (Arvamused kaitseväest..., 2016).

Eeltoodud uuringutulemustest lähtuvalt tegin kaalutletud valiku, et siinse töö raames püstitatud uurimisküsimusele vastamiseks tasuks uurida esmajoones ajakirjandusväljaannete võrguversioonides ilmunud tekste ja nende kõrvale võrrelda samu kajastusi trükiväljaannetes. Peale selle on mõjutustegevuse ja infosõja aspektist oluline ka sisu jagamise võimalus, mis veebiajakirjanduse puhul on kindlasti hõlpsam kui paberväljaannete puhul. Lisaks võib arvata, et hõlpsalt jagatav *online*-sisu hakkab levides elama n-ö oma elu ja omandama uusi nüansse ja konnotatsioone.

Eesti Ajalehete Liidu andmeil (märtsi 2018 seisuga) on loetavaimad eestikeelsed üleriigilised päevalehed Õhtuleht (trükitiraaž 45,3 tuhat), Postimees (42,5 tuhat) ja Eesti Päevaleht (15 tuhat) ning maakonnalehtedest Tartu Postimees (16 tuhat) ja Pärnu Postimees (12 tuhat). Loetavaimad üleriigilised nädalalehed on Maaleht (40,9 tuhat) ja Eesti Ekspress (25 tuhat). Kuna Maalehes ja Eesti Ekspressis vaadeldud perioodil julgeolekuteemalisi lugusid ei ilmunud, siis jätsin need valimist välja. Seepärast kogusin uurimismaterjali põhiliselt esmalt loetletud väljaannete võrguversioonidest, lisaks nimetatuile veel uudisteportaalist Delfi ja Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaalist, mis avaldab nii kirjutatud tekste kui ka teleuudistes näidatud videoklippe.

- Delfi on uudiste- ja meelelahutusportaal, mis tihti koondab mujal (peamiselt Ekspress Grupi teistes kanalites) avaldatud artikleid.
- Eesti Ekspress on 1989. aastast ilmuv üldhuvi-nädalaleht mitmete lisadega (kultuur, teadus, ajalugu, toit, sport jms).
- Eesti Päevaleht on üleriigilise levikuga mitmekesise sisuga päevaleht. Nii Õhtulehe, Eesti Päevalehe, Eesti Ekspressi kui ka Delfi omanik on AS Ekspress Grupp.
- Eesti Rahvusringhääling on avalik-õiguslik ajakirjandusorganisatsioon, mida finantseerib Eesti Vabariik oma riigieelarvest.
- Postimees (koos tütarlehtedega Tartu Postimees ja Pärnu Postimees) on loetuim eestikeelne mitmekülgse sisuga päevaleht, mida annab välja AS Eesti Meedia.
- Õhtuleht on eestikeelne tabloidleht, milles aeg-ajalt avaldatakse artikleid ka kaalukatel, sealhulgas riigikaitse teemadel.

Tabel 1. Kasutatud ajakirjandusväljaanded ja artiklite arv

Ajakirjandusväljaanne	Kasutatud artikleid
Delfi	5
Eesti Päevaleht	2
Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal	4
Postimees	10
Pärnu Postimees	1
Õhtuleht	2

Ekspress Grupi väljaannetes (Delfi, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht, Õhtuleht) kirjutavad sõjalise võimekuse teemadel erinevad ajakirjanikud, kuid kõige rohkem Urmas Jaagant, Lauri Laugen, Heiki Suurkask; Eesti Meedia väljaannetes (Postimees, Pärnu Postimees) vahendatakse pigem uudisteagentuuride uudislugusid, algupärased julgeolekuteemalised arvamused on kirjutatud peamiselt kas Eesti või välismaised sõjandus- või julgeolekuekspertid. Ekspertidena saavad kõige rohkem sõna (enamasti intervjuudes, aga ka omakirjutatud artiklitega) kaitseväge taustaga reservkolonelleitnant Leo Kunnas, erukindral Ants Laaneots (praegune Riigikogu liige), pisut vähem praegune Eesti kaitseväge peastaabi ülem

kindralmajor Martin Herem; Euroopa Poliitikaanalüüsi Keskuse julgeolekuekspert Edward Lucas ja Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškin; samuti sõjandus- ja julgeolekuvaldkonna eksperdina Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur Kalev Stoicescu, kellega on tehtud mitmeid intervjuusid. Kunnas ja Laaneots tekitavad oma otsekoheste väljendusviisi ja praegustele ametlikele kaitseväe arenguga seotud otsustele oponentide tõttu ajakirjanduses uudisväärtust loova intriigi. Samas toetuvad nende arvamused pikaajalisele kaitsevälisele kogemusele, mis annab neile eksperdi-tausta; lisaks sellele ei kammitse neid oma seisukohtade väljaütlemisel tegevväljenduste kehtiv piirang mitte sõna võtta poliitiliselt tundlikel teemadel. Prominentsetest kõneisikutest saavad Venemaa sõjalise võimekuse teemal kõige rohkem sõna Venemaa president Vladimir Putin ja kaitseminister Sergei Šoigu – seda enamasti refereeritud uudislugudes.

Siinses töös ei uuri ma raadiosaateid, sest uuringute põhjal kuulatakse raadiot üha vähem, seda eriti noorte seas, ja kui kuulatakse, siis pigem selliseid jaamu, mis pakuvad meelelahutust ja muusikat, mitte arutelusaateid (Kõuts-Klemm, 2017). Ka ei uuri ma sotsiaalmeedias leitavaid kajastusi, kuna magistr töö maht ei võimalda lisaks ajakirjandusväljaannete lugudele sotsiaalmeedia sisu detailselt analüüsida. Siinse töö mahupiirang ei võimaldanud valimisse kaasata ka venekeelseid meediakanaleid ja ajakirjanduslikke tekste. Mõlemad on aga kindlasti väärt edaspidistes uuringutes fookusesse võtmist. Samuti ei ole valimis sõjandusalaseid erialajakirju (Sõdur, Sõjateadlane), sest siinse uurimistöo põhihuvi on olnud vaadelda üldlevivaid ajakirjandusväljaandeid, mitte kitsale spetsialistide ringile suunatud erialalisi väljaandeid.

3.2. Analüüsiraamistik

Järgnevalt selgitan, kuidas olen välja valitud ajakirjanduslikes tekstides uurinud Venemaa sõjalise võimekuse keelelist konstrueerimist. Teen seda selguse ja parema jälgitavuse huvides siinse töö 1. peatükis tutvustatud sõjalise võimekuse definitsiooni nelja komponendi – jõu (väe) struktuur, moderniseeritus, üksuste valmisolek ja kestlikkus – kaupa, nimetades need tekstide analüüsimise tarvis ümber keelelisi konstrueerimisviise selgemini esile toovate määratlustega.

Sõjalise võimekuse konstrueerimine arvude kaudu

Sõjalise võimekuse jõu (väe) struktuuri komponent on kaitsejõudude arv, suurus ja koosseis, nt diviisid, laevad, õhuväetiivad. Teisisõnu kujutab see komponent sõjalist võimekust peamiselt arvude kaudu, aga ka erinevate väeliikide loetlemise kaudu. See kujutusviis vastab küsimustele kui suur? kui palju? millised (väed)? Selle raamistuse keelelise konstrueerimise peamised vahendid on eeldatavalt arvud, arvsõnad, hulgamäärsõnad (näiteks *palju*, *hulgaliselt*, *kõik*), tervikut väljendavad hulganimisõnad (näiteks *väed*, *üksused*, *laevastik*); loendamine, loetelude esitamine, ja suuruse võrdlemine (Venemaa vs NATO kaitsejõudude suurus, Venemaa vs Eesti kaitsejõudude suurus).

Arvude kasutamist keelelisel konstrueerimisel on uurinud Deborah Stone (2012). Stone ütleb, et arvud toimivad sarnaselt metafooridele: valitakse üks omadus ja rõhutatakse seda, jättes kõrvale ülejäänud. See aga tähendab subjektiivset valikut ehk hinnangu andmist (Stone 2012: 185–188) Mõõdetavate väärtuste tähendus sõltub kontekstist, milles neid esitatakse. Näiteks sõjalisest võimekusest kõneldes saab väikesi kaitsekulutusi esitada kui märki riigi rahumeelsusest; teise nurga alt vaadates aga võib sel puhul öelda hoopis, et riik kas ei hooli oma kaitsest või on vaene. Niisiis võib kontekst, milles arve esitatakse olla olulisemgi, kui arvud, mida esitatakse. (Stone 2012: 190). Arvude kasutamine viitab asjatundlikkusele ja mõjuvõimule, seepärast rakendatakse arve tihtipeale millegi tõendamiseks, kuna arvudega opereerides saab kõneleja publikule kinnitada oma väidete tõesust. (Stone 2012: 191). Arvude esitamist sõjalise võimekuse keelelisel konstrueerimisel kasutavad üldjuhul oma ala asjatundjad ja eksperdid.

Järgnev näide illustreerib seda, kuidas arvude ehk loendamise kaudu on Venemaa sõjalist võimekust konstrueeritud:

Venemaa neljas sõjaväeringkonnas on kokku viis elektroonilise sõjapidamise üksust, üks selline kõigis ringkondades peale ühe, kus on selliseid brigaade kaks. Mõistagi on see Lääne ringkond, mille piiril asub NATO idatiival ka Eesti. Tuula ja Kurski oblastis asuvad brigaadid koosnevad neljast elektroonilise sõjapidamise pataljonist ja ühest kompaniist. Neil on kasutada Vene kõige võimsamad elektroonilise sõjapidamise süsteemid, mille tegevusulatus küündib sadade kilomeetrite kaugusele. (Jaagant, 2017)

Selles tsitaadis kujutab ajakirjanik Venemaa sõjalist võimekust jõu struktuuri komponendi kaudu ja mitmel viisil. Esiteks üksuse liigi (*elektroonilise sõjapidamise üksus*) ja teiseks hulgamäärsõna ja hulganimisõna abil loetlemise (*kokku viis, üks selline kõigis ringkondades peale ühe*, kus on selliseid *brigaade kaks; brigaadid* koosnevad *neljast* elektroonilise sõjapidamise *pataljonist* ja *ühest kompaniist*) ning võrdlemisega (võimekust on *kaks korda rohkem kui* muudes ringkondades). Lisaks sellele kasutab ajakirjanik umbmäärast arvsõna elektroonilise sõjapidamise süsteemi võimsuse kirjeldamiseks (tegevusulatus küündib *sadade kilomeetrite* kaugusele).

Sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia/moderniseerituse kaudu

Moderniseeritus on relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehniline keerukus. Lahtiseletatult tähendab see seda, kui moodsate relvadega on tegemist. Siin konstrueeritakse sõjalist võimekust moodsa relvastuse, varustuse ja tehnoloogia kaudu. See kujutusviis vastab küsimusele kui moodne? kui uuenduslik? kui keerukas? kui kaasaegne? Selle raamistuse keelelise konstrueerimise peamised vahendid on tehniline erialasõnavara, uute relvade ja relvasüsteemide nimetused, uudsust või aegumust näitavad omadussõnad (*aegunud, vanamoodne, nõukogude-aegne, uuenduslik, moodne, tänapäevane*), sõnad ja fraasid, mis markeerivad erakordsust või ainulaadsust (*maailmas ei ole sellele analooge*), võõrsõnad, aga ka neologismid ehk uudissõnad.

Tehnoloogia/moderniseerituse komponendi puhul kasutatakse sõjalise võimekuse keeleliseks konstrueerimiseks kõige enam vahendit, mida ajakirjanduslike tekstide uurija John E Richardson nimetab omistamisstrateegiateks. Need saavad tekstilise kuju inimese või eseme, sündmuse jmt ette asetatavate omadussõnade, määrsõnade, võrdluste, kõnekujundite, vihjete jms kaudu (Richardson, 2006: 52–53). Omistamise abil saab Venemaa relvajõudude sõjalist võimekust kujutada kas hirmutavalt või ohutuna, naeruvääristavalt või aukartust äratavalt. Ka selle kujutusviisi oluliseks osaks on võrdlemine, aga võrdluse aluseks pole erinevalt jõu struktuuri komponendist mitte arvud, vaid tehnoloogiline uudsus ja keerukus. Näiteks on Põhja-Koreal tohutu armee (tegevteenistuses peaaegu miljon inimest), see tähendab, et selle jõu struktuuri komponent on väga tugev, kuid samal ajal on sellel nii moraalselt kui tehnoloogiliselt

vananenud tehnika (näiteks on pildistatud puugaasiküttel liikuvaid sõjaväeveokeid). Teises äärmuses on USA relvajõud, mille konditsioneeritud õhuga kabinetites käivad igapäevatööl inimesed, kelle ülesanne on arvutimängude sarnaselt juhtkangiga opereerida teisel pool maakera Afganistanis lendavat hävitusdrooni.

Neologismid ehk uudissõnad tulevad sõjalisest võimekusest kõneldes ette eelkõige uuema relvastusega seoses, millele varasemast analooge pole, nt mehitamata lennubahend ehk droon. Uudissõnu saab luua ka tähendusi nihutades. Sõjalise võimekuse kujutamise seoses luuakse tähendust nihutades näiteks eufemistlikke (tähendust pehmendavaid) uudissõnu: likvideerima, neutraliseerima (tapmise tähenduses); (sõja)teater (lahinguvälja tähenduses), omade tuli või sõbralik tuli (ehk surm oma kaasvõitlejate käe läbi) (Richardson, 2006: 69).

Järgnev näide illustreerib seda, kuidas tehnoloogia ja moderniseerituse aspektist on Venemaa sõjalist võimekust konstrueeritud. Siit ilmneb, kuidas võrreldakse Venemaa relvajõudude ja NATO moderniseeritust. Ajakirjanik Urmas Jaaganti Eesti Päevalehes ilmunud artiklis nendib julgeolekuanalüütik Roger N McDermott, et kõige võimekamatel NATO liikmetel on endiselt tehnoloogiline eelis [Venemaa ees], ent jätkab:

Venemaa on mõelnud oma elektroonilise sõjavõime üle süsteemsemalt ja liitnud seda teiste vahenditega, näiteks täppisrelvadega ning küber- ja psühholoogiliste operatsioonidega. Selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud. (Jaagant, 2017)

Selles näites võrdleb analüütik McDermott Venemaa ja NATO elektroonilist sõjavõimet ja tunnustab venelaste saavutusi. Selleks kasutab ta võrdlust ja võõrsõnu, mis lisavad aukartust ja väljendavad eksperdi-staatust: elektroonilise sõjavõime üle on mõeldud *süsteemsemalt*, see on liidetud teiste vahenditega, näiteks *küber- ja psühholoogiliste operatsioonidega*. Võrdlusega *selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud* tunnustab autor Venemaa ülimuslikkust elektroonilise sõjavõime komponendis. Seda võimendab modaalse adverbi *kindlasti* kasutamine, mis toonitab eksperdi veendumust selle väite paikapidavuses. Modaaluse all mõeldakse traditsioonilises grammatikas autori käsutuses olevaid võimalusi ja vahendeid, millega ta võib väljendada oma suhtumist öeldavasse. Kitsamas mõttes tähistatakse modaalusega hinnangut olukorra võimalikkusele-tõenäolisusele-paratamatusele, ja seda

väljendatakse kõige sagedamini modaalverbidega (*võib, peab, tuleb, saab*), aga ka modaalsete adjektiivide ja adverbidega (*võimalik, kindel, arvatavasti, muidugi*) (Kasik, 2008: 32).

Sõjalise võimekuse konstrueerimise mobiilsuse/aktiivsuse kaudu

Üksuse valmisolek ehk mobiilsus/aktiivsus on võime pakkuda väeülematele neile määratud ülesannete täitmiseks vajalikku võimekust. See tuletatakse iga üksuse võimest anda need tulemid, milleks see üksus oli mõeldud. Teisisõnu kujutab see komponent endast üksuse võimet olla õigel ajal õiges kohas selleks, et täita talle pandud ülesanne. See kujutusviis vastab küsimustele kui kiiresti? kui sujuvalt? kui operatiivselt? kui täielikult? Selle raamistuse keelilise konstrueerimise vahendiks on kiirust/aeglust ja liikuvust/staatilisust kujutavad sõnad ja väljendid nagu näiteks *mobiilsus, ülehelikiirus, kiirendama, pidurdama, suurendama, valmisolek*. Ka selle komponendi – nagu tegelikult kõigi ülejäänute – puhul on võimalik võrdlus, kuna riikide relvajõud ongi mõeldud vastasseisuks üksteisega ja mõõduvõtt toimub kas paberil või lahinguväljal.

Järgnev näide illustreerib seda, kuidas üksuse valmisoleku komponendi aspektist on Venemaa sõjalist võimekust konstrueeritud ajaliste määratluste kaudu. Postimehe toimetaja Sven Randlaid refereerib oma maailmauudiste rubriigis 9. novembril 2017 ilmunud uudisloos Leedu kaitseminister Raimundas Karoblist, kes hindas Venemaa-Valgevene suurõppuse Zapad-2017 põhjal Venemaa sõjalise võimekuse hetkeolukorda:

„Vene armee sõjaline võimekus on paranenud märkimisväärselt. Armee tegutsemisvalmidus on 24 tunnist 48 tunnini. See on eriti lühike aeg,“ rääkis Karoblis ajalehele Ilta-Sanomat. (Randlaid, 2017)

Selles tekstinäites kasutab hästiinformeeritud kõneleja – Leedu Vabariigi kaitseminister – fraasi *Vene armee sõjaline võimekus* ja hindab, et see on paranenud *märkimisväärselt*. Põhisõnaks on *tegutsemisvalmidus*, mida täiendab ajaline määratlus: *24 tunnist 48 tunnini*, millele omakorda lisandub hinnang: *see on eriti lühike aeg*. Tungivust, pakilisust lisab kiirust tähistavale omadussõna *lühike (aeg)* laiendamiseks kasutatud mäarsõna *eriti*, mis võimendab selle tähendust.

Sõjalise võimekuse konstrueerimine raha/ressursside kaudu

Kestlikkus on võime säilitada sõjaliste eesmärkide saavutamiseks vajalik operatiivtegevuse tase ja kestus. Teisisõnu kirjeldab see komponent relvajõudude (täpsemalt neid rakendava riigi) võimet pidada sõda nii kaua, kui on eesmärgi saavutamiseks tarvis. See kujutusviis vastab küsimustele kui kaua? mil määral? kui palju? Seda sõjalise võimekuse komponenti on keeleliselt konstrueeritud enamasti mitmesuguseid ressursse – inimesed, toit ja jook, tooraine, riietus ja varustus, kütus, tehnika, relvad ja laskemoon ja viimaks ka raha – tähistavate sõnade kaudu. Nendeks võivad olla näiteks arvud (rahasummad, eelarve, kaitsekulutuste proportsioon SKTst); hulgasõnad (*palju, vähe*), piisavust tähistavad sõnad (*jätkuma, piisama, nappima, lõppema, puuduma, otsa saama*) ning rikas/vaene võrdluse kaudu.

Järgnev näide illustreerib seda, kuidas kestlikkuse komponendi aspektist on Venemaa sõjalist võimekust konstrueeritud: Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškin hindab 13. detsembri 2017 Postimehes Venemaa sõjanduseksperptidele viidates Venemaa armee olukorda pärast sõjalist sekkumist Süürias ja tõdeb, et sõjapidamiseks vajalike varude kahanemine hakkab mõjutama lahinguoperatsioone:

Venemaa sõjanduseksperdid märgivad, et aasta-paar pärast sõjategevuse alustamist on sõjaväel hakanud ladude tühjenemise tõttu nappima varuosi, lahingumoon, vormirõivaid, kütust ja õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid ning isegi spetsiifilisemat tehnikat, näiteks sihikuid, suurtükiradareid ja muud sellist (Juškin, 2017).

Selles näites tõdeb julgeolekuekspert vähenemist ja defitsiiti tähistavate sõnade abil, et sõjaväel on hakanud ladude *tühjenemise* tõttu *nappima* sõjapidamiseks vajalikke ressursse, mis vähendab Venemaa sõjajõudude üleüldist lahinguvõimet.

Kokkuvõtlikult on kirjeldatud sõjalise võimekuse komponentide keelelise konstrueerimise viisid esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Sõjalise võimekuse keelelise konstrueerimise viisid

Sõjalise kujutusviisi nimetus	Kujutusviisi kirjeldus	Komponendi keelelise konstrueerimise vahendid	Näide
<i>Sõjalise võimekuse konstrueerimine arvude kaudu</i>	Kirjeldab sõjalist võimekust peamiselt arvude kaudu. Vastab küsimustele kui suur? kui palju? millised (väed)?	Arvud, arvsõnad, hulgamäärsõnad (nt <i>palju, hulgaliselt, kõik</i>), tervikut väljendavad hulganimisõnad (nt <i>väed, üksused, laevastik</i>); loendamine, loetelud ja suuruse võrdlemine	<i>Venemaa neljas sõjaväeringkonnas on kokku viis elektroonilise sõjapidamise üksust, üks selline kõigis ringkondades peale ühe, kus on selliseid brigaade kaks. (Jaagant, 2017) 2017. aastaks peab relvajõududes olema 220 000 ohvitseri ning 425 000 kutselist sõdurit ja seersanti. (Laaneots, 2012)</i>
<i>Sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia kaudu</i>	Kirjeldab sõjalist võimekust relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehniline keerukuse ja moodsuse kaudu. Vastab küsimusele kui moodne? kui uuenduslik? kui keerukas? kui kaasaegne?	Tehniline erialasõnavara, uute relvasüsteemide nimetused, uudsust või aegumust näitavad omadussõnad (<i>aegunud, nõukogude-aegne, moodne, tänapäevane</i>), erakordsust või ainulaadsust markeerivad sõnad (<i>maailmas ei ole analooge</i>), võõrsõnad, uudissõnad.	<i>Vene kaitsetööstus-kompleksi ettevõtte on loonud võimsa elektromagnetilise raketi Alabuga, millel on lahingublokk, mis sisaldab suure võimsusega elektromagnetvälja generaatorit. Teatati, et see rakett võib ühe löögiga katta 3,5 kilomeetri suuruse territooriumi“.</i> (Laugen, 2017b)
<i>Sõjalise võimekuse konstrueerimine</i>	Kirjeldab üksuse võimet olla õigel ajal õiges kohas selleks, et	Kiirust/aeglust ja liikuvust/staatilisust kujutavad sõnad ja	<i>„Vene armee sõjaline võimekus on paranenud märkimisväärselt. Armee</i>

<i>mobiilsuse/aktiivsusse kaudu</i>	täita sellele pandud ülesanne. Vastab küsimusele kui kiiresti? kui sujuvalt? kui operatiivselt? kui täielikult?	väljendid, näiteks <i>mobiilsus, ülehelikiirus, kiirendama, pidurdama, suurendama</i> . Võimalik kasutada võrdlust.	<i>tegutsemisvalmidus on 24 tunnist 48 tunnini. See on eriti lühike aeg,“ rääkis Karoblis ajalehele Ilta-Sanomat. (Randlaid, 2017)</i>
<i>Sõjalise võimekuse konstrueerimine raha/ressursside kaudu</i>	Kirjeldab relvajõudude (täpsemalt neid rakendava riigi) võimet pidada sõda nii kaua, kui on eesmärgi saavutamiseks tarvis ehk kui võrd suudab riik rahastada oma sõjalise eesmärgi saavutamist. Vastab küsimusele kui kaua? mil määral? kui palju?	Arvud (rahasummad, eelarve, kaitsekulutuste proportsioon SKTst); hulgasõnad (<i>palju, vähe</i>), piisavust tähistavad sõnad (<i>jätkuma, piisama, nappima, lõppema, puuduma, otsa saama</i>) ning rikas/vaene võrdluse kaudu.	<i>Aasta-paar pärast sõjategevuse alustamist on sõjaväel hakanud ladude tühjenemise tõttu nappima varuosi, lahingumooni, vormirõivaid, kütust ja õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid ning isegi spetsiifilisemat tehnikat, näiteks sihikuid, suurtükiradareid ja muud sellist (Juškin, 2017).</i>

Tabelis markeeritud keelelise konstrueerimise vahendeid otsin sõjalisest võimekusest kõnelevatest tekstidest ja nendest lähtudes arutlen oma töö lõpuosas, kuidas üks või teine konstrueerimise viis võiks mõjutada minu uuritud väljaannete lugejate arusaamu Venemaa sõjalisest võimekusest: kas ja millised konstrueerimise viisid võivad mõjuda hirmutavalt või hoopis mittehirmutavalt ja kuidas nad seda teevad.

4. Analüüs

Selles peatükis uurin peatükis 3.2. Analüüsiraamistik kirjeldatud tekstianalüütiliste vahenditega siinse töö valimisse võetud ajakirjanduslikke tekste ning püüan neis tuvastada ja võimalikult üksikasjalikult kirjeldada Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viise. Analüüsivad tekstid jagan alapeatükkidesse vastavalt sõjalise võimekuse kujutamise definitsioonis esitatud sõjalise võimekuse neljale komponendile.

4.1. Sõjalise võimekuse konstrueerimine suuruse ja arvude kaudu

Vene relvajõudude sõjalist võimekust saab konstrueerida arvude kaudu, kirjeldades vägede suurust – isikkoosseisu hulka, üksuste ja sõjatehnika ühikute arvu jms.

Näide 1: Politoloog Kirill Kocktõš võrdleb Venemaa ja NATO õppuste arvu

Selles tekstinäites kasutab kõneleja arve, täpsemalt arvude abil võrdlemist. Ta möönab, et õppuse Zapad-2017 ametlik stsenaarium ei pruugi olla terrorismivastane võitlus (see on olnud NATO-riikide etteheide Venemaale), veelgi enam, tegu võib tõepoolest olla suureks sõjaks harjutamisega. Sellele lisatakse aga esmapilgul põhjendamatu väide, et kui ka on tegu sõjapidamise harjutamisega, siis puudub läänel alus selle suhtes kriitiline olla. Põhjenduse sellele väitele annab tekstis kohe järgnev repliik eksperdilt.

Nimelt seab Moskva politoloog Kirill Kocktõš Venemaa relvajõud võrdluseks kõrvuti NATO omadega ja legitimeerib Venemaa käitumist:

Politoloog, Moskva rahvusvaheliste suhete instituudi dotsent Kirill Kocktõš märkis, et NATO viis eelmisel aastal läbi üle 300 erineva õppuse, Venemaa aga vähem kui 160 või 170. „See tähendab, et suhe on selgelt NATO kasuks,“ kinnitas ta. (Aleksejev, 2017)

Selles näites esitab Kocktõš arvulise võrdluse kaudu Venemaa relvajõude kui vähem võimekat või siis passiivsemat osapoolt: Venemaa korraldab NATOst ligi kaks korda vähem

sõjaväeõppusi. NATO kohta kasutab Kuktõš võimendusmäärsõna *üle* 300, Venemaa kohta aga pisendavat võrdlussõna *vähem* kui 160 või 170. Implitsiitne väide selle taga on see, et NATO on agressiivne ja Venemaa suurõppus (mistahes stsenaariumiga) on esiteks õigustatud ja teiseks tingitud NATO enda käitumisest, mistõttu on ka etteheited Venemaa seisukohalt võttes alusetud. Teisisõnu legitimeerib NATO tegevus (õppuste korraldamine) Venemaa suurõppuse. Kuktõš ei põhjenda siiski seda, miks Venemaa ise vähem õppusi korraldab – kas puudub selleks vajadus või ressursid. Igal juhul annab selline arvude abil võrdlemine Kuktõšile võimaluse kujutada Venemaad rahumeelse ja pelgalt NATO tegevustele reageerivana.

Näide 2: Erukindral Ants Laaneots analüüsib Venemaa armeereforme

Venemaa sõjalist võimekust saab kirjeldada lastes kõneleda ekspertidel. Üheks selliseks näiteks sõjalist võimekust kirjeldavast ekspertartiklist võib pidada Eesti kaitseväge endise juhataja kindral Ants Laaneotsa 8. aprillil 2012 Postimehes ilmunud pikka arvamislugu „Venemaa kasvatab muskleid“ (Laaneots, 2012). Kindral Laaneotsa eksperditeadmisi toetab tema pikaajaline teenistus Nõukogude armees, seda ka kõrgema, lahingukogemusega ohvitserina (tankidiviisi staabiülem; 1977. aastal Etioopia-Somaalia sõjas Etioopias armeekorpusse ülema nõunik).

Kindral Laaneotsa artikkel on laia haardega, kirjeldades Venemaa sõjalist võimekust arvude, tehnoloogia, üksuste mobiilsuse, aga ka raha/ressursside kaudu. Artikkel, millest pärineb siinne tekstinäide, on varustatud fotodega Venemaal kaasajal relvastuses olevast tehnikast: tank T-90, õhutõrje-raketikompleks S-300 PMU-1, strateegiline raskepommija Tu-160 ja lahingukopter Mi-28. Artikli esimeses pooles annab autor ülevaate arengutest Vene relvajõududes aastani 2008, mil pärast Vene-Gruusia sõjas saadud õppetunde alustas põhjalikke reforme toonane Venemaa kaitseminister Anatoli Serdjukov. Seejärel kirjeldab Laaneots reformi kulgu ja põhimõtteid arvude kaudu: juttu on ametnike hulga kärpimisest kaitseministeeriumis, sõjaliste õppeasutuste arvu vähendamisest ning vanem- ja kõrgema ohvitserkonna hulga vähendamisest. Arvuliste näitajate vähendamine aga ei tähenda kõneleja hinnangul Vene relvajõudude nõrgendamist, vaid, vastupidi, ümberstruktureerimise ja liigsete elementide eemaldamise kaudu nende tõhusamaks muutmist:

President Medvedevi poolt kaitseministeeriumile pandud vaheülesande kohaselt peab 2017. aastaks relvajõududes olema 220 000 ohvitseri ning 425 000 kutselist sõdurit ja seersanti. Eesmärk on, et ühe miljoni inimese suuruses sõjaväes oleks 65 protsenti kutselisi sõjaväelasi ja 35 protsenti ajateenijaid. Selleks kavatakse värvata igal aastal keskmiselt 50 000 lepingulist sõjaväelast. (Laaneots, 2012)

Reformide-eelsetes relvajõududes oli 335 000 ohvitseri, puudusid kutselised seersandid (kelle õlul oleks sõdurite baasväljaõpe), vanemohvitseri oli rohkem kui nooremohvitseri ja väeosi koos kogu nende juurde kuuluva bürokraatiaga ligi 500 (praegu 172). Kõik see muutis armeed kohmakaks, kulukaks ja jätkusuutmatuks, järelkult ka võimetus täitma talle pandavaid, eriti strateegilisi, ülesandeid.

Laaneots lisab veel arve:

Järgmise kümne aasta jooksul peab relvastusse tulema 400 tänapäevast kontinentidevahelist raketti ja kaheksa kaugmaa raketidega varustatud strateegilist allveelaeva. Tavarelvajõud saavad 2300 uut tanki, ligi 2000 iseliikuvat suurtükki, enam kui 600 uut lennukit ja 1000 helikopterit, 50 pealvee- ja 20 multifunktsionaalset allveelaeva, suure arvu uusi õhutorjesüsteeme ja transpordivahendeid. (Laaneots, 2012)

Kuigi loetletud relvastus jaguneb kõigi Venemaa kaitseringkondade vahel ega ole koondatud ainuüksi Eesti piirile ega ka Lääne sõjaväeringkonda, mis Eestiga piirneb, võivad need sõjatehnika arvud oma suurusjärgudes Eesti lugeja jaoks siiski mõjuda heidutavalt. Jutt käib sadadest ja tuhandetest ühikutest tänapäevasest sõjatehnikast. Laaneots kasutab lisaks konkreetsetele arvudele ka võimendavaid omadus- ja määrsõnu: *enam kui, suur arv* uusi õhutorjesüsteeme. Suure hulga loetletud tehnika puhul on paljude ette neist lisatud omadussõna *tänapäevane* või *uus*, mis annavad tunnistust selle tehnika kaasaegsusest ja värskusest. Lisaks sellele mõjuvad siin kasutatud võõrsõnad aukartustäratavalt: *kontinentidevahelised raketid, strateegilised allveelaevad, multifunktsionaalsed allveelaevad, õhutorjesüsteemid*.

Näide 3: Erukindral Neretnieks: Venemaa pole NSVL

Üheks Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise võtteks ükskõik millise sõjalise võimekuse komponendi raames on ajalooline võrdlus: kaasaegse Venemaa või selle relvajõudude – näiteks suuruse – võrdlemine Nõukogude Liidu või tolle relvajõududega.

Postimehe välisuudiste toimetuse juhataja Evelyn Kaldoja sulest ilmus 18. oktoobri Postimehes intervjuu Rootsi erukindral Karlis Neretnieksiga. Vastuseks Kaldoja küsimusele kas praegune olukord on kirjeldatav uue külma sõjana vastab Neretnieks:

Vanasti oli kaks põhikonkurenti – lääts ja NSVL oma satelliitidega. Aga Venemaa pole NSVL. NSVLis elas 290 miljonit inimest, Venemaal on umbes 140 miljonit. Venemaa tööstusbaas on vaid väike osa NSVLi tööstusbaasist, kus olid ka näiteks Baltimaad ja Ukraina. Venemaa pole enam sama tüüpi konkurent (Kaldoja, 2017).

Siinses näites kõneleb taas oma ala asjatundja. Asjatundlikkus lisab kõneleja väidetele kaalu. Kaalu lisab ka süntaks, kus kõneleja kasutab kindlat kõneviisi – see koos teadja-staatusega mõjub veenvalt. Ta ütleb otse, mahendamata: „Venemaa *pole* NSVL.“ Seejärel esitab Neretnieks arvulised faktid: *290 miljonit* elanikku NSVL-s vs *umbes 140 miljonit* Venemaal. Venemaa tööstusest kõneldes kasutab Neretnieks pisendavat ja välistavat määrsõna *vaid* hinnangulise fraasi *väike osa* ees, mis iseenesest on Venemaa võimsust pisendav väljend. Niisiis võrdleb erukindral Neretnieks selles näites fakte ja arve ning järeldab nendele toetudes, et Venemaa ei saa olla sõjaliselt sama võimekas kui omaaegne kardetud NSV Liit. Kuna ajakirjaniku küsimus käis uue külma sõja kohta, siis vastus sellele peaks Neretnieksi järelduste põhjal Venemaa ohtlikkust vähendama. Lugejale peaks jääma mulje, et kui NATO suutis ohjeldada juba külma sõja aegset Nõukogude Liitu, siis veelgi enam praegust nõrgemat Venemaad.

Näide 4: Kunnas võrdleb Vene ja NATO vägesid

Reservkolonelleitnant Leo Kunnaselt ilmus 2016. aasta sügisel raamat „Sõda 2023. Taavet. Koljat“, milles ta kirjeldab sõjaromaani žanris kaht võimalikku stsenaariumit Vene-Eesti sõjast. Raamatu ilmumine tekitas avalikkuses arutelu Vene relvajõudude sõjalisest võimekusest ja

Eesti suutlikkusest end võimaliku agressiooni vastu kaitsta. Leo Kunnas andis raamatu ilmumise järel nimetatud teemadel mitu intervjuud. Kunnas on olnud oma intervjuudes ja meedias avaldatud seisukohtades (nii televisioonis, raadios kui ka trüki- ja võrguväljaannetes) kriitiline NATO, sealhulgas Eesti kaitsevõime suhtes. Kunnasega sarnastel kriitilistel seisukohtadel on endine Eesti kaitseväge juhataja erukindral Ants Laaneots ja veel mõned endised kõrged tegevväelased (nt kindralmajor Neeme Väli).

Siit ilmneb taas üks Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viise: Venemaa relvajõudude kujutamine tugevate ja ohtlikena NATO ja/või Eesti kaitseväge nõrkuse või võimelünkade (nt soomusmanöövervõime, kesk- ja kaugmaaõhutorje puudumise jms) kaudu. Niisugustel puhkudel seatakse kõrvuti Vene relvajõudude ja NATO/Eesti mingi konkreetne sõjalise võimekuse komponent, peamiselt jõudude suuruse või struktuuri komponent. Omavahel võrreldakse Venemaa ja NATO/Eesti neid võimekusi, mis on seotud otseselt Eesti riikluse ja territoriaalse sõjalise julgeolekuga. See tähendab, et selles kontekstis ei võrrelda nt strateegilist või tuumarelvastust. Taolistes kõrvutustes jääb peale Venemaa võimekus, millest järeldub selle ohtlikkus.

Oma 26. veebruaril 2017 Õhtulehes ilmunud intervjuus ajakirjanik Sander Silmale (algselt ilmunud Kaitseliidu ajakirjas Kaitse Kodu nr 2/2017) ütleb Leo Kunnas:

Üks lääne ekspertide kõige suurem viga seisneb selles, et nad võrdlevad NATO ja Venemaa rahuaja relvajõude, kuid ei arvesta seda, kui suured on Venemaa sõjaaja relvajõud, ja siis pole pilt enam üldse roosiline. (Silm, 2017)

Selles näites on peamiseks raamistuseks lääne ekspertide ebakompetentsus (Kunnase meelest) vägede suuruse võrdlemisel. Kunnas viitab vaadeldavas tsitaadis otseselt agentsusele: vea tegijad on lääne eksperdid. Tehtavast veast kõneldes kasutab Kunnas võimendavat, ülivõrdes omadussõnafraasi *kõige suurem*, mis eksplitsiitselt osutab kõige suuremale veale, ent implitsiitselt annab mõista, et tema arvates on muidki viga. Kõige suurem viga seisneb rahuaja relvajõudude võrdlemises, mitte sõjaaja relvajõudude võrdlemises. Kunnas ei esita selles näites arve, vaid kasutab ise ähmast võrdlust *kui suured on Venemaa sõjaaja relvajõud*, mis tekitab ebamäärase ohutunde, mida süvendab veelgi kujund *siis pole pilt enam üldse roosiline*. Ka selles fraasis on võimendav ja välistav määrsõna *üldse* – pilt pole *üldse* roosiline. Eesti sõjalise

Julgeoleku pärast muret tundva lugeja jaoks tähendab see, et kui jutuks tuleb Venemaa sõjaaja relvajõudude võimekus, on see vähemalt Kunnase hinnagul NATO omast üle ja peaks andma põhjust rahutuseks.

Näide 5: Kunnas Venemaa plaanidest

Samas intervjuus esitab Kunnas rea arve:

Venemaa sõjalise eksperdi Pavel Felgenhaueri sõnul on Venemaa kindralstaabi eesmärk 2018. aastaks luua 125 pataljoni taktikalise gruppi. Taaveti stsenaariumi kohaselt oli Venemaal 2023. aastal 42 brigaadi taktikalise gruppi, mis on väga lähedal 125 pataljoni taktikalisele grupile. (Silm, 2017)

Pataljoni taktikaline grupp on motoriseeritud jalaväe- või tankipataljon, milles koos toetusüksustega (luure, pioneerid, tankitõrje jm) on 700–800 meest, tugevdatud pataljoni taktikalises grupis kuni 900 meest. Brigaadis on kolm kuni kuus pataljoni. See tähendab, et sõjandusajandaja Pavel Felgenhaueri hinnangul on Venemaa kindralstaabil plaan 2018. aastaks täielikult mehitada ja lahinguvalmis seada vähemalt 100 000 meheline vägi ja seda rahuajal. Sellised arvud demonstreerivad jõuliselt Venemaa sõjalist võimekust, kui arvestada, et rahuajal on Balti riikide kaitseväge suurus igaühes mõni tuhat meest, lisaks tuhatkond liitlasvägede sõdurit igas riigis. Lisaks arvude kaudu kujutamisele mõjuvad selles tekstinäites ähvardavalt ka sõjaliste üksuste võõrsõnalised tehnilised nimetused: *pataljoni taktikaline grupp*, *brigaadi taktikaline grupp*.

4.2. Sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia/moderniseerituse kaudu

Üks Venemaa relvajõudude sõjalise võimekuse konstrueerimise võimalusi on teha seda tehnoloogia ja relvajõudude tehnoloogilise moderniseerituse kaudu. Teisisõnu demonstreerivad selle komponendi kaudu esitatavad kujutusviisid Vene relvajõudude, üksuste, relvasüsteemide ja varustuse tehnilist keerukust. Tehniline keerukus iseenesest ei ole relvatootjate eesmärk, küll aga tähendab moodne ja keerukas relvastus suuremat sõjalist võimekust, kuna

kõrgtehnoloogilised relvad võimaldavad lahingulisi eesmärke saavutada tõhusamalt. Heaks näiteks on nn täppisrelvad. Kui II Maailmasõja ajal oli näiteks ühe silla purustamiseks tarvis lennukilt heita palju pomme, et olla kindel sihtmärgi hävitamises, siis tänapäeval piisab ühest täppisraketist.

Tähelepanu tuleks lisaks tehnoloogilisele moderniseerimisele pöörata ka juhtimise reformidele. See on muutnud Vene armeeüksused väga tõhusaks ja mobiilseks. Juhtimise arendamises on eeskujud võetud lääne mudelitest (Šveits, Austria, USA).

Oma töö siinses analüüsiosas nimetan sõjalise võimekuse moderniseerituse komponendile keskenduvat kujutamise viisi konstrueerimiseks tehnoloogia kaudu.

Eksperdid (elukutselised kaitsevälased, sõjandus- ja julgeolekuanalüütikud) kirjeldavad Venemaa sõjalist võimekust üldjuhul selle tugevaid ja nõrku külgi vaagides. Ühelt poolt näitavad asjatundjad Vene relvajõudude ohtlikkust sõjalise võimekuse kahe esimese komponendi – jõu struktuuri ja moderniseerituse – pealiskaudse hinnangu kaudu (st lihtsalt vägede ja relvastuse suurust, moodsate kõrgtehnoloogiliste relvade olemasolu jms loetledes), teiselt poolt aga analüüsivad vägede seisundit, valmisolekut ja relvastuse süsteemset integreeritust.

Nädal pärast Venemaa-Valgevene ühisõppuse Zapad-2017 lõppu esitles Tallinnas asuv Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus oma koosseisuvälise teaduri Roger N McDermotti raportit Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimetest ja arengust viimase paarikümne aasta vältel (McDermott, 2017). Seda raportit kajastasid nii Eesti Päevaleht kui Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal (Tamm, 2017), aga ka „Aktuaalse kaamera“ uudised. Nendes meediakajastustes viidati McDermotti täpsemale analüüsile ja refereeriti lõike sellest.

Näide 6: Venemaa elektroonilise sõjapidamise võime

Ajakirjanik Urmas Jaaganti (2017) artikkel Eesti Päevalehes on varustatud radarisegaja Krasuhha-4 foto ja muud elektroonilise sõja tehnikat tutvustava infograafikaga. McDermott

nendib, et kõige võimekamatel NATO liikmetel on endiselt tehnoloogiline eelis [Venemaa ees], ent jätkab:

Venemaa on mõelnud oma elektroonilise sõjavõime üle süsteemsemalt ja liitnud seda teiste vahenditega, näiteks täppisrelvadega ning küber- ja psühholoogiliste operatsioonidega. Selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud. (Jaagant, 2017)

Selles näites võrdleb analüütik McDermott Venemaa ja NATO elektroonilist sõjavõimet ja tunnustab Venemaa sõjaväelaste saavutusi: elektroonilise sõjavõime üle on mõeldud laiemalt, tulemuseks on integratsioon teiste relvaliikide ja võtetega. Võrdlemine on üks sõjalise võimekuse konstrueerimise viise. Kõneleja tunnustab võrdluses Venemaa relvjõude: nood on elektroonilise sõjavõime üle mõelnud *süsteemsemalt* – võrreldes NATOga. Lausega *selles vallas on NATO kindlasti maha jäänud* tunnustab autor Venemaa ülimuslikkust elektroonilise sõjavõime komponendis.

Näide 7: Venemaa võimsaimad elektroonilise sõjapidamise süsteemid

Edasi loetleb ajakirjanik Jaagant elektroonilise sõjapidamise üksusi:

Venemaa neljas sõjaväeringkonnas on kokku viis elektroonilise sõjapidamise üksust, üks selline kõigis ringkondades peale ühe, kus on selliseid brigaade kaks. Mõistagi on see Lääne ringkond, mille piiril asub NATO idatiival ka Eesti. Tuula ja Kurski oblastis asuvad brigaadid koosnevad neljast elektroonilise sõjapidamise pataljonist ja ühest kompaniist. Neil on kasutada Vene kõige võimsamad elektroonilise sõjapidamise süsteemid, mille tegevusulatus küündib sadade kilomeetrite kaugusele. (Jaagant, 2017)

Selles tsitaadis kujutatakse Venemaa sõjalist võimekust kõrgtehnoloogiliste võimete ja vägede suuruse kaudu. Võõrsõnad mõjuvad aukartustäratavamalt kui omasõnad, siin konkreetselt *elektroonilise sõjapidamise üksus* ja *brigaad*. Ohtlikuna võib Eesti lugejale mõjuda ka tõik, et just sellega piirnevas Lääne sõjaväeringkonnas on elektroonilise sõjapidamise võimekust *kaks korda* rohkem kui muudes ringkondades. Selle näite viimases lauses kasutatakse sõnu ja fraase, mis kujutavad Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimet ohtlikuna. Siin kasutab autor ülivõrret – *kõige võimsamad* süsteemid – ja vahemaad märkivat arvsõna umbmäärases

mitmuses, mis võimendab kirjeldatava relva võimekust: tegevusulatus küündib *sadade kilomeetrite* kaugusele. Arvestades seda, et Eesti territoorium idapiirist läänepiirini on maksimaalselt kolmsada kilomeetrit lai, lubab see aimata, et soovi korral võib mõni Eesti-Vene piiri lähedale paigutatud elektroonilise sõjapidamise süsteem Eesti sidet häirida peaaegu kogu riigi territooriumil.

Jaagant viitab McDermotti uuringu tulemustele, mis kujutavad Venemaa tugevust ja eeliseid NATO ees elektroonilise sõjavõime vallas:

Uuringu autor jõudis järeldusele, et Venemaa on teinud märkimisväärseid edusamme, et oma vastaste ees info- ja sidesõjas edu saavutada. Kui NATO idatiival peaks tekkima Venemaaga konflikt, lastakse esimesena käiku just elektroonilised sõjavõimed. (Jaagant, 2017)

Venemaa tegevust ja saavutusi elektroonilise sõjavõime vallas kirjeldades kasutab autor fraase *märkimisväärset* edusammud, *edu info- ja sidesõjas*. See kujutab Vene relvajõude autori hinnangul ühe moodsa ja tõhusa relvaliigi – elektroonilise sõja relvade – valdkonnas võimekana, tekstist järelduvalt NATOst ees olevana. Tsitaadi teine lause annab mõista, et tegemist on esmase reageerimise relvadega, millel on selle tõttu väga oluline ja konflikti puhul ka selle edasist kulgu määrav roll. Ohutunnet tekitavalt mõjub selles lauses sõna *konflikt*, millel on negatiivne konnotatsioon. Sellest näitest nähtub, et siin esitatud kujutusviis esitab Venemaa relvajõudude elektroonilise sõjapidamise võimet NATO idariikide jaoks ohtlikuna.

Näide 8: Elektromagnetiline pomm

Ajakirjanik Lauri Laugen refereerib oma 28. septembri 2017 Delfi maailmauudiste rubriigis ilmunud lühiloos Vene uudisteagentuuri RIA Novosti teadet, mille kohaselt Venemaal luuakse raadioelektroonilist lahingumoonat, mis on võimeline viima vastase tehnika rivist välja võimsa mikrolaineimpulsi abil (Laugen, 2017b). RIA Novosti viitab allikana Vene kontserni Radioelektronnoje Tehnologii peadirektori esimese asetäitja nõunikule Vladimir Mihhejevile. See lühiuudis kirjeldab Venemaa saavutusi elektromagnetilise relva arendamisel:

Mõned meediaväljaanded on varem teatanud, et Vene kaitsetööstuskompleksi ettevõtte on loonud võimsa elektromagnetilise raketi Alabuga, millel on lahingublokk, mis sisaldab suure võimusega elektromagnetvälja generaatorit. Teatati, et see rakett võib ühe löögiga katta 3,5 kilomeetri suuruse territooriumi ja viia rivist välja kogu elektroonika, muutes selle „vanarauahunnikuks“. (Laugen, 2017b)

Selles näites kujutab ajakirjanik Venemaa relvatööstuse toodangu kirjeldamise kaudu sõjalist võimet, mis kas juba on või peatselt antakse Vene relvajõudude käsutusse. Siin kasutatakse kirjeldatavat võimendavaid sõnu ja fraase: *võimas elektromagnetiline rakett*, *suure võimsusega elektromagnetvälja generaator*, *viia rivist välja kogu elektroonika*. Samuti kasutatakse kujundit *vanarauahunnik*, mis viitab vastase elektroonikale pärast Vene elektromagnetilise raketi lööki. Siin kasutatakse ka modaalverbi *võima* seoses raketi 3,5 ruutkilomeetrise löögiulatusega. Kas see ka tegelikkuses tõsi on, ei öelda. Tänu oma ebamäärasusele suurendavad modaalverbid sellistes konstruktsioonides ohutunnet (Richardson, 2006: 60) ja konstrueerivad Vene relvajõudude sõjalist võimekust ohtlikuna.

Vladimir Mihhejev täpsustab väljatöötatavate relvade mõju:

See mõju võib olla intensiivsusest erinev: „Alates tavalisest segavast mõjust koos vastase relvasüsteemide ja sõjatehnika ajutise rivist välja minemisega kuni sellele täieliku raadioelektronilise löögi andmiseni, mis viib peamiste elektrooniliste elementide, plaatide, blokkide ja süsteemide energeetilise ja hävitusliku kahjustumiseni“ (Laugen, 2017b).

Selles tsitaadis esitatakse kõne all oleva elektromagnetrelva mõju kirjeldus toimete skaalana kasvavas gradatsioonis: *tavaline* segav mõju, vastase relvasüsteemide *ajutine* rivist välja minek ja *täielik* raadioelektroniline löök, mis põhjustab vastase relvastuse elektrooniliste elementide hävitusliku kahjustumise. Sõnas *hävituslik* peitub gradatsiooni tipp. Kuna suur osa tänapäevasest relvastusest kasutab elektroonilisi komponente, siis mõjub selles tsitaadis kujutatud sõjaline võime ohutunnet tekitavana.

Elektronilise sõjapidamise võimekusest räägib ka Eesti rahvusringhäälingu reporter Ege Tamm oma ERRi uudisteportaalil avaldatud loos (ilmus nii „Aktuaalse kaamera“ uudisena kui ka ERR võrguväljaandes), mis kajastab Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse raportit

(autor Roger N McDermott) (Tamm, 2017). Erinevalt Urmas Jaaganti samateemalisest loost (Jaagant, 2017), kus ta keskendub elektroonilise sõjapidamise tehnikale ja varustusele, esitab Ege Tamm oma käsitluses Eesti kõrgete ametiisikute reaktsioone mainitud raportile. Ka need reaktsioonid kujutavad Venemaa sõjalist võimekust ja teevad seda tehnoloogilise keerukuse kujutamise kaudu. Tamm laseb oma loos kõnelda Eesti kaitseminister Jüri Luigel.

Näide 9: Kaitseminister Luik: NATO peab tõsiselt arvestama

Jüri Luik kommenteerib McDermotti raportit:

„Venemaa on omalt poolt tegelenud pikka aega sellega, et arendada välja nii küberründe võimalusi kui ka elektroonilise sõjapidamise võimeid. Need võimed on väga efektiivsed, sest nad võimaldavad ka palju suuremaid ja võimsamaid relvasüsteeme, sidesüsteeme välja lülitada. Selles mõttes, loomulikult NATO peab sellega tõsiselt arvestama, see on tõsine komponent tänase moodsa sõja relvastusest.“ (Tamm, 2017)

Selles näites kasutab Jüri Luik põhisõna tähendust võimendavaid määrsõnu: *pikka aega, väga efektiivsed, palju suuremaid ja võimsamaid, tõsiselt arvestama, tõsine komponent*. Kuna kõnelejaks on Eesti kaitseminister, kes on prominentne ja eeldatavasti hästi informeeritud isik, siis võib selle teksti lugejale jääda mulje, et tegemist on tõepoolest tõhusate ja ohtlike relvasüsteemidega. Modaalverb *peab* annab põhisõna fraasile *tõsiselt arvestama* veelgi kaalu juurde ja tunnistab olukorra kriitilisust; lausel – ja kogu mõttel – oleks hoopis leebem tonaalsus, kui öelda nt, et *NATO võiks sellega arvestada*. Luik kasutab ühes lauses kaks korda sõna *tõsine*. Praegusel juhul kujutavad Eesti kaitseministri sõnad Vene relvajõude elektroonilise sõjapidamise võime poolest NATOle arvestatavalt ohtlikena.

Venemaa sõjalist võimekust on tehnoloogia kaudu võimalik konstrueerida ka naeruvääristavalt. Sellise konstrueerimisviisi kaudu saab esile tõsta Vene sõjajõudude ebaõnnestumisi ja vigu ning luua nende kaudu muljet, et vaatamata suurusele ja tugevusele ei pruugi vajalik võimekus tarvilikul hetkel rakenduda või rakendub see mitteootuspäraselt.

Näide 10: Venemaa uus „hirmus“ tank

Eesti Päevalehe veebiväljaandes kirjutab toimetaja Heiki Suurkask Moskvas II Maailmasõja lõpu 70. aastapäeva puhul toimunud Vene sõjajõudude paraadist ja seal demonstreeritud sõjatehnikast. Eraldi mainib Suurkask peaproovil seiskunud Vene uue põlvkonna lahingutanki T-14 Armata, mida paraadil osalenud sõjaväelased ei suutnud tehnilistel põhjustel esialgu isegi sündmuspaigalt minema pukseerida. Artiklile on pandud naeruväärstav pealkiri „Venemaa hirmutab maailma uue tankiga, mis paraadil seiskus“ (Suurkask, 2015). Suurkask viitab ka Venemaa rahapuudusele ja töökindla sõjatehnika tootmiseks vajaliku töökultuuri puudumisele:

Moskva suur võiduparaad pidi kogu maailma ahhetama panema, paraku ilmnes, et paraadi peaproovil jäi üks selline tank ootamatult seisma ja enam edasi ei liikunud, ka pukseerimisest polnud abi. Tõrke põhjus pole teada, kuid rahapuudus ja võib-olla ka kehv töökultuur paneb Venemaa relvastumishimule piirid ette. (Suurkask, 2015)

Selles näites ilmneb naeruvääristamine esmalt ja eelkõige pealkirjas, mis jääb lugejale hästi silma ja meelde: Vene uusim ja moodsaim tank, mis väidetavalt on konkurentidest maailmas peajagu üle, ei suuda rahuaja tingimustes siledal tänaval paraadsõiduga toime saada; mida siis veel rääkida lahinguolukorras hakkama saamisest? Häbistamine ja naeruvääristamine on seda teravam, et paraad kui selline ongi relvavõimsusega uhkeldamise koht. Suurkask isikustab siin elutu objekti – tanki – ja kasutab selle kohta modaalverbi *pidi*, viidates kohustusele, kuid *paraku* ei suutnud tank (tegelikult ikka selle sõjamasinaga mistahes viisil seotud inimene või inimesed) oma kohustusi täita. Autor nendib ka, et *tõrke põhjus pole teada*, mis jätab ruumi mistahes tõlgendusteks ja pakubki ise kaks võimalikku: *rahapuudus* ja võib-olla ka *kehv töökultuur*. Mõlemad on üsna suured üldistused Venemaa sõjatööstuse kohta ja tõstatavad lugeja jaoks küsimuse: kui hirmutav on tegelikult hirmus Vene tehnika? Paberil võib ju masin hirmutav olla, aga milline on lugu tegelikkuses?

Näide 11: Lennuk kukkus alla

Suurõppuse Zapad-2017 käigus juhtus õnnetusi, mida ka ajakirjanduses kajastati:

Venemaa õhujõudude lennuk Jakovlev Jak-130 kukkus laupäeval Voroneži oblastis Borissoglebski linna lähedal mootoririkke tõttu alla. Alles eile teatas Vene kaitseministeerium, et õhujõudude kaugpommitaja Tu-22M3, mis võttis ka osa Zapadinimelisest suurõppusest, sõitis neljapäeval Kaluga oblastis tehnilise rikke tõttu lennurajalt välja. Õhuväe teatel oli ka toona põhjuseks tehniline rike. (Lind, 2017)

Ilmselt juhtub mastaapsete õppuste käigus, kus kasutusel on tuhandeid ühikuid sõjatehnikat, ikka mingeid tehnilisi viperusi. Võib oletada, et suur osa neist ei jõua ajakirjandusse, kuid need, mida on kajastatud, konstrueerivad Venemaa sõjalist võimekust seda nõrgana näidates: siin on lühikesest ajavahemikust kaks näidet rikki läinud tehnikast. See viitab teatud muustrile Venemaa õhusõidukite töökindluses. Olulised sõnad siin on *mootoririke*, *tehniline rike* ja korduvust näitav määrsõna *ka*.

Näide 12: Kopter tulistas kontrollimatult inimesi

Peterburi lähedal Luuga polügoonil toimus väidetavalt mittetahtlik raketi väljatulistamine helikopterilt Ka-52:

„Nad lendasid sihtmärgi peale, jäi umbes 500 meetrit, ülesande järgi lülitatakse teel lahingusse sisse relvastuse vooluahelad, nad lülitasid, aga miski seal läks lühisesse ja raketid väljusid ise. Killud lendasid laiali, põles vähemalt kaks autot, kaks inimest sai raskelt vigastada, praegu on nad haiglas. See oli treening enne mingit pokazuhha't. Kannatada said ilmselt ajakirjanikud,“ teatas 66.ru-le informeeritud allikas. (Laugen, 2017c)

Selles näites on tegemist emotsionaalse kirjeldusega anonüümselt, kuid väidetavalt *informeeritud allikalt*. Allika anonüümsus tekitab salapära ja jätab õhku küsimusi sellest, kellega võib olla tegu (võibolla mõni kõrgem sõjaväelane?), kuid fraas *informeeritud allikas* lisab kirjutatule kaalu. Samamoodi mõjub ebakindlust tekitavalt umbmäärase asesõna kasutamine konstruktsioonis *miski läks lühisesse* – see tähendab, et põhjus pole selge ja see võib korduda. Intsidendi tagajärgi kirjeldab allikas emotsionaalselt, võimendavaid määrsõnu kasutades, lisades seeläbi tehnilise rikkega seonduvale tugeva negatiivse fooni: *killud lendasid laiali*, *kaks inimest sai raskelt vigastada*, *praegu on nad haiglas*, *kannatada said* ajakirjanikud.

Artikli kontekstist selgub veel, et seda õppust pidi külastama Venemaa president Putin. Sellele viitab ka hinnanguline fraas siinses tekstilõigus: *treening enne mingit pokazuhha*’t.

Eelkirjeldatud tehniliste probleemide ilmnemine koos raskete tagajärgedega rahuajal konstrueerib Venemaa tehnoloogilist sõjalist võimekust kui ebausaldusväärset.

Kui eelmiste näidete põhjal nähtub, et üldiselt tunnustatakse Venemaa relvastuse kõrget tehnoloogilist taset, siis mõnedest uuritud meediakajastustest ilmneb jällegi, et praeguse Venemaa ja endise Nõukogude Liidu sõjalise võimekuse võrdlused tehnoloogia vallas on Venemaa kahjuks. Selline võrdlus, eriti ajaloolise kogemuse põhjal Nõukogude Liidu ohjeldamisest, lubab Venemaa sõjalist võimekust konstrueerida sellisena, millega NATOl on võimalik toime tulla oma liikmesriikide suveräänsust säilitades.

Näide 13: Venemaa moodsad relvad: bluff ja hirmutamine

1. veebruari 2018 Postimehe arvamusküljel kirjutas The Economisti toimetaja Edward Lucas artikli „Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta“. Kõige esimese väärarusaamana esitab ta väite „Oht on sõjaline“:

Jah, Venemaa moodsad relvad on mõnikord muljetavaldavad (vähemalt prototüüpversioonid), aga Venemaa ei ole Nõukogude Liidu sugune sõjaline üliriik ega suudaks välja kannatada täiemahulist sõda läänega. Sõjaline bluff ja hirmutamine on tähtsad, aga vaid üks osa palju laiemast hübriidsõja tööriistakastist. (Lucas, 2017)

See näide puudutab esmajoones sõjalise võimekuse kujutamist tehnoloogia kaudu. Ühest küljest tunnistab Lucas, et Venemaa moodsad relvad on *muljetavaldavad*, seda ilmselt nii Venemaa elanikele kui Venemaa vastastele. Selles kontekstis kasutatud sõnad *moodsad* ja *muljetavaldavad* jätavad mulje, et jutt käib mitte mingitest vanemat tüüpi või lihtsatest sõjariistadest, vaid kõrgtehnoloogilistest ja kõrge sooritusvõimega relvadest. See viitab Vene relvade ohtlikkusele ja relvajõudude suurele võimekusele. Teisalt lisab Lucas *muljetavaldavad* ette pehmendava määrsõna *mõnikord* ja selle järele sulgudesse möönduse *vähemalt prototüüpversioonid*. Need sõnad mõjuvad põhisõnade väljendatud võimekust ja ohtlikkust pisendavalt:

kui (isegi moodsad) relvad on muljetavaldavad mitte alati, vaid mõnikord, millised on siis mitte nii moodsad? Prototüüp-versioon tähendab nii-öelda katseeksemplari, mis ei ole seeriatootmises ega vägede põhirelvastuses. See omakorda viitab tõigale, et esitletud võimas relvastus ei pruugigi praegu veel olla kasutuses.

Sama näite esimeses lauses sisaldubki võrdlus: *aga Venemaa ei ole Nõukogude Liidu sugune sõjaline üliriik ega suudaks välja kannatada täiemahulist sõda läänega*. Nõukogude Liitu nimetab Lucas *sõjaliseks üliriigiks*. Selle kõrvale paigutatud Venemaa ei kanna võrdlust välja ning seda tõdeb ka Lucas ja lisab juurde, milles see väljendub: [Venemaa ei] *suudaks välja kannatada täiemahulist sõda läänega*. Väljend *täiemahuline sõda* viitab kõiki relvaliike hõlmavale sõjalisele konfliktile suurel territooriumil ja sellega Venemaa vaatamata isegi oma moodsatele ja muljetavaldavatele relvadele praeguses olukorras hakkama ei saaks. See omakorda lubab teha järeldusi, et Venemaa relvajõud on ühest küljest küll tugevad ja ohtlikud, ent mitte niisugusel määral, mis võimaldaks neil igal juhul oma sõjaline jõud võimaliku vastase üle maksuma panna.

Sellest näitest ilmneb, et Lucas peab Vene relvajõudude moodsust ja muljetavaldavust vähemalt osaliselt *blufiks ja hirmutamiseks*, mis iseenesest on infosõja võtted. Lucas nimetabki neid osaks laiemast hübriidsõja tööriistakastist, mille eesmärk on heidutada vastast jättes sellele mulje enda ohtlikkusest ja võimsusest.

Üheks sündmuseks, mis vallandas arutelu Venemaa sõjalise võimekuse üle nii Eesti kui muu maailma avalikkuses, oli Venemaa president Vladimir Putini iga-aastane pöördumine Venemaa föderaalnõukogu poole ehk niinimetatud aastakõne. 1. märtsil 2018 peetud aastakõnest pühendas president Putin sõjalisele julgeolekule üle kolmandiku. Lisaks sõnalisele osale illustreeris Putin seda osa oma pöördumisest kuue lühivideoga, milles demonstreeriti Venemaa uusi relvi või sõjalisi võimeid. Kõnega samal ja vahetult sellele järgnenud päevadel ilmusid Eesti ajakirjanduses peamiselt uudislood, mis pöörasid tähelepanu just sellele osale Putini kõnest, milles ta esitles Venemaa uusi relvi. Hilisemad kajastused olid analüüsivamad (arvamuslood, intervjuud) ja neis kõnelesid enamasti sõjandusasjatundjad.

Näide 14: Putin tutvustab Kinžali

Oma aastakõnes föderaalkogule tutvustas Putin muu hulgas ka raketilennukikompleksi Kinžal:

„Tänapäeva relvasüsteemide väljatöötamise tähtsaim järk oli ülitäpse hüperhelikiirusel raketilennuki kompleksi loomine, millel, nagu te mõistate, pole maailmas sarnaseid. Selle katsetamine on jõudnud eduka lõpuni,“ ütles president aastakõnes föderaalkogule. (Putin: Venemaal..., 2018)

Selles tsitaadis kasutab Putin mitut ülivõrret: *tähtsaim järk*, *ülitäpne*, *hüperhelikiirus*, mis viitavad väga võimsale, täpsele ja kiirele relvale, mis sellise kirjelduse põhjal näib lugejale väga tõhusana. Sinna juurde lisab Putin välistava fraasi [sellele] *pole maailmas sarnaseid*, mis osutab, et selline tõhus raketilennuki kompleks on maailmas ainulaadne, millest järeldub, et Venemaa on sellise relvaga oma sõjaliselt võimelt vastastest üle. Fraas *nagu te mõistate* on manipulatiivne, positsioneerides kuulajad nende sekka, kes peavad tunnistama Venemaa sõjatehnika maailmas ainulaadseks. Pealegi märgib Putin, et *selle katsetamine on jõudnud eduka lõpuni*, millest võib järeldada, et süsteem on lahinguvalmis.

Näide 15: Skeptilisus Venemaa uute relvade suhtes

Kui paljud Putini aastakõnele vahetult järgnenud lood olid kas lihtsalt uudist edastavad faktilood või tsiteerisid Putini pöördumise Venemaa uusi relvi kiitvat osa, siis leidis ka kriitilisi kajastusi.

Delfi toimetaja Lauri Laugen refereerib Putini 2. märtsi 2018 intervjuud, mille ta andis USA telejaamale NBC News vahetult pärast oma pöördumist föderaalkogule. Loo põhisisu on kahtluse äratamine Putini väidete suhtes uute relvade ja nende võimekuse kohta. Laugen kirjutab:

Skeptikud seda [juttu uuest mandritevahelisest ballistilisest raketist] ei uskunud, sest näidatud video oli arvutigraafika ja tegelikku õnnestunud katsetust ei näidatud. Putini väidet, et Venemaa on positsioonidele paigutanud töötava tuumajõul toimiva mandritevahelise ballistilise raketi, ei saa kinnitada. (Laugen, 2018)

Selles näites esitatakse argument Venemaa kasvanud sõjalise võimekuse vastu. Ajakirjanik vahendab siin skeptikuid (kedagi küll nimepidi mainimata), kes ei usu Putini juttu uuest, kaitsesüsteemid mõttetuks muutvast mandritevahelisest ballistilisest raketist. Põhjendus järgneb argumenteerivale sidesõnale *sest*: „näidatud video oli arvutigraafika ja tegelikku õnnestunud katsetust ei näidatud“. Teisisõnu vahendab ajakirjanik skeptikute arvamust, et arvutigraafika ei tõesta nimetatud raketi olemasolu või lahinguvalmidust; arvutigraafikaga võib näidata seda, mida soovitakse. Ka siinse näite teine lause õnnestab Putini väite tõsiseltvõetavust fraasiga *Putini väidet* [tuumajõul töötavate raketite positsioonidele paigutamise kohta] *ei saa kinnitada*, mis kokkuvõttes ei toeta väidet Venemaa relvajõudude suurenenud võimekust vähemalt praegusel ajal.

Näide 16: Jutt mandritevahelisest raketist ei ole veenev

Teine tekstinäide samast uudisloost jätab samuti õhku kahtlused:

Moskvas antud intervjuus NBC ajakirjanikule Magyn Kellyle keeldus Putin otseselt vastamast, kui temalt pinniti, kas see mandritevaheline ballistiline rakett on tõesti edukalt katselennu teinud. (Laugen, 2018)

Oluline on siin fraas *keeldus otseselt vastamast* ja sõna *pinniti*. Putini kui prominentse isiku väljaõeldul ja ütlemata jäetul on suur kaal. Sellest tsitaadist jääb mulje, et Putinilt küsiti korduvalt või eri viisil raketikatsetuse edukuse kohta, ajakirjanik kasutab sõna *pinniti*. Ei selgu miks, kuid Putin ei andnud sellele küsimusele vastust. Vaatamata vastamisest keeldumise põhjustele võib see lugejale jätta kahtluse, kas Venemaa relvajõududel tegelikult ka Putini väidetud võimekus on.

Näide 17: Vana raketivideo

Putini väidete usaldusväarsust kõigutab ka Postimehe maailmauudiste rubriigis agentuuride AFP/BNS vahendusel ilmunud uudis „Putin hirmutas vaenlasi seitsme aasta vanuse raketivideoga“:

Lisaks sellele, et USA kaitseringkonnad olid marus Venemaa relvastuspiirangu lepingu rikkumise pärast, põhjustas pahameelt ka video, milles kujutati rakette USA Florida osariiki tabamas. Selgub, et tegu on seitse aastat vana animatsiooniga. (Putin hirmutas..., 2018)

Selle uudisloo pealkiri ja tsiteeritud näide kasutavad pilget: teades, kui kiiresti areneb tänapäeval tehnoloogia, tähendab *seitse aasta vanune* tehnoloogiat demonstreeriv video niiöelda eilse päeva näitamist. Lisaks video vanusele öeldakse, et tegu on *animatsiooniga*, see tähendab, et demonstreeritava võimekusega rakette ei pruugi olemas olla. Loo pealkiri ja tsiteeritud lause sunnivad lugejat küsima, kas Putini kõnes kirjeldatud Venemaa relvajõudude sõjaline võimekus vastab tegelikkusele.

Näide 18: Juškin kahtleb Sarmatis

Nagu eespool öeldud, olid hilisemad president Putini aastakõnele järgnenud lood emotsionaalselt neutraalsemad kui vahetult sündmuse järel ilmunud kajastused.

Üheks näiteks sellistest artiklitest on Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškini arvamislugu pealkirjaga „Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff“. Vladimir Juškin analüüsib Putini „tähesõdade komplekti“, mis ilmus 13. märtsi 2018 Postimehes. Viide „tähesõdadele“ on pilklik ja viitab omaaegse USA president Ronald Reagani kõrgtehnoloogilisele strateegilise kaitsealgatuse programmile, mis sai kosmosesse plaanitud süsteemide tõttu suupäraseks hüüdnimeks „tähesõdade programm“. Kuna Putini aastakõnes tutvustatud uued Venemaa relvad jätsid ulmelise mulje, kuid nende olemasolu või lahinguvalmidus on tõestamata, siis on mitmed ajakirjanikud kasutanud kirjeldatu kohta pilklikke väljendeid (näiteks Karmo Tüür on tarvitanud Putini esitlusvideote kohta väljendit „sõjakad multikad“). Oma loos demonstreerib Juškin mitme näite varal, et Putini väited uute relvade kohta kas ei ole täpsed või tõestatud või on tegu hoopis blufiga.

Esitletud mandritevahelise ballistilise raketi Sarmat kohta ütleb Juškin:

Ent on teada, et kompleksi Sarmat loomist on saatnud mitmesugused raskused. Selle juures on raketi Sarmat väljatulistamiskatsetust alates 2015. aasta kevadest korduvalt edasi lükatud, kuna Krasnojarski masinaehitustehas, kus peab algama ka raketi seeriatootmine, on korduvalt raketi maketi valmimise tähtaega ületanud. (Juškin, 2018)

Selles näites osutatakse tehnilistele raskustele, mille ületamisest ei ole teateid. Juškin juhib tähelepanu tõigale, et raketi väljatulistamiskatsetust on *korduvalt edasi lükatud*. See viitab ebaõnnestumiste mustrile, järjepidevusele; ja taas ebaõnnestumiste muster: raketi tootjatehas *on korduvalt valmimise tähtaega ületanud*. Selles näites esitatud väited ei anna tunnistust Venemaa sõjatööstuse kõrgest tehnilisest tasemest.

4.3. Sõjalise võimekuse konstrueerimine mobiilsuse/aktiivsuse kaudu

Selle raamistuse keelelise konstrueerimise vahendiks on kiirust/aeglust ja liikuvust/staatilisust ning valmisolekut, suutlikkust ja toimetulekut kujutavad sõnad ja väljendid. Ka selle sõjalise võimekuse komponendi – nagu tegelikult ka kõigi ülejäänute – puhul on võimalik võrdlus, kuna riikide relvajõud ongi mõeldud vastasseisuks üksteisega ja mõõduvõtt toimub kas paberil või lahinguväljal.

Näide 19: Kiire sõda ja šokikampaania

Delfi toimetaja Lauri Laugen refereerib oma 20. detsembril 2017 ilmunud uudisloos Saksamaa suurima levikuga ajalehte Bild, mis kirjutas viitega ühe identifitseerimata jäänud lääne salateenistuse ekspertide informatsioonile, et Venemaa suurõppuse Zapad-2017 põhistsenaarium oli Balti riikide hõivamine mõne päeva jooksul ning šokikampaania Lääne-Euroopa NATO-riikide vastu (Laugen, 2017a).

See artikkel on tehniline, kasutades palju sõjalisi termineid ja väljendeid, kuna ajakirjanik laseb kõnelda (küll tundmatuks jäänud) ekspertidel. See artikkel kujutab endast kirjeldust sellest, milline oli nende ekspertide arusaam Zapad-2017 tegelikust stsenaariumist. Artikli kontekst on algusest kuni lõpuni Zapad-2017 stsenaariumi kirjeldus mainitud lääne ekspertide silme läbi.

Eksperdid toonitasid Bildile, et esimese paari päeva jooksul pidi olema tegemist puhtalt sõjalise operatsiooniga, mis tähendab seda, et riike ei okupeerita ega kuulutata välja mingeid „rahvavabariike” ega muud taolist, vaid hõivatakse ainult sadamad, lennuväljad ja muu selline. (Laugen, 2017a)

Kiiruse aspekti esitavad sõnad *esimese paari päeva jooksul*: selle ajavahemiku vältel hõivatakse ainult sadamad, lennuväljad ja muu selline.

Õppusel osalesid strateegilised pommitajad Tu-95 ning ründelennukid, hävitajad ja tankurlennukid, mis moodustasid rünnakulained. (Laugen, 2017a)

Nii sõnavaliku kui ka lauseehituse abil konstrueeritakse kogu artiklis Venemaa sõjalist võimekust dünaamilise ja mobiilsena: toimuvad *rünnakulained* kõikidel rinnetel – nii merel, maal kui õhus – ja tekib tunne, et mõne päeva või nädalaga on kõik läbi. Kuna artikkel ei kirjelda kuidagi NATO mingit võimalikku vastutegevust, siis loob selline kujutusviis pildi, et Venemaa tegevus on terav, hoogne ja pidurdamatu.

Näide 20: Leedu kaitseminister: Venemaa armee on tegutsemisvalmis juba 24 tunniga

Postimehe toimetaja Sven Randlaid refereerib oma maailmauudiste rubriigis 9. novembril 2017 ilmunud uudisloos Leedu kaitseminister Raimundas Karoblist, kes hindas Venemaa-Valgevene suurõppuse Zapad-2017 põhjal Venemaa relvajõudude valmidust asuda täitma neil pandavaid ülesandeid:

„Vene armee sõjaline võimekus on paranenud märkimisväärselt. Armee tegutsemisvalmidus on 24 tunnist 48 tunnini. See on eriti lühike aeg,“ rääkis Karoblis ajalehele Ilta-Sanomat. (Randlaid, 2017)

Ajakirjanik viitab kõrgele Leedu valitsusametnikule, kaitseministrile, kes on valdkonna asjatundja ja hästi informeeritud isik. Seetõttu kõlavad temalt pärinevad väited kaalukaina. Karoblis esitab Venemaa armee kiirusest rääkides konkreetseid ajalisi määratlusi: *24 tunnist 48 tunnini*. Sellele lisab ta omapoolse hinnangu: see on *eriti lühike aeg*. On tõsi, et mainitud ajalised vahemikud on üksuste lahinguvalmidusse tõstmiseks väga lühikesed, seetõttu konstrueeritakse siin Venemaa sõjalist võimekust mobiilsuse kaudu ohtlikuna.

Näide 21: Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui NSV Liidu ajal

2017. aasta detsembri algul toimus Eesti riigikogu julgeolekule pühendatud toimetiste esitlus. Eesti Rahvusringhääling kajastas seda uudistesaares „Aktuaalne kaamera“ ja avaldas oma uudisteportaalil samasisulise lühiuudise:

Venemaa valmistub suureks sõjaks alates 2008. aasta Gruusia konfliktist, ütles erukindral Ants Laaneots. Ta leiab, et Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal. „On täiesti tõenäoline, et aastail 2020 või veidi hiljem tuleb ette midagi tõsist Venemaa poolt,“ arvas Laaneots. (Lauri, 2017)

Sellest näites kasutab kõrge Eesti riigitegelane – parlamendi liige – (ja endine kaitseväge juhataja) kindlat kõneviisi kirjeldamaks Venemaa valmisolekut sõjategevuseks. Väljendid *valmistub suureks sõjaks* ja *tuleb ette midagi tõsist* on ühtaegu konkreetset (*suur sõda*) ja ebamäärased (*midagi tõsist*), et tekitada himu foon. Sama mõju on aastaarvudel: valmistumine sõjaks käib konkreetsetelt *2008. aastast* ehk juba üheksa aastat, ent ähmane määratlus (*midagi tõsist tuleb ette*) *aastail 2020 või veidi hiljem* jätab lugeja teadmatusse võimalike sündmuste täpse toimumisaja suhtes. Ebamäärasust süvendab ka vastandlik fraas *täiesti tõenäoline*, kus põhisõna tähistab oletatavust, arvatavust, ent seda täiendav määrsõna *täiesti* täiskindlust. Hirmutavalt kõlab ka väide, et *Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal*. Nõukogude Liitu peeti külma sõja ajal kardetavaks vastaseks. Sellelt lähtetasandilt Venemaa lahinguvalmidus kõrgemaks tunnistada tähendab Venemaa sõjalist võimekust mobiilsuse/aktiivsuse ja tegutsemisvalmiduse aspektist hinnatuna hirmutavana konstrueerida.

Näide 22: Venemaa armee edusamme peab võtma koefitsiendiga

Ajakirjanik Urmas Jaagant kirjutab 26. septembril Eesti Päevalehes Balti Kaitseuuringute Keskuse teadur Roger N McDermotti raportile viidates, et paljugi Venemaa väidetes oma sõjalise võimekuse kohta on blufitud ja mõeldud nii-öelda sisetarbimiseks Venemaa elanikele nende eneseteadvuse tõstmiseks või ka potentsiaalsele agressorile heidutuseks, mistõttu sellistesse väidetes tuleb suhtuda reservatsiooniga:

Venemaa armee edusamme peab siiski võtma paraja koefitsiendiga, ettevaatlikult tuleks suhtuda kõigesse, mida Venemaa väidab end suutvat. „Näiteks Süürias oli selge, et Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsioone elektroonilise sõjavõimega kaitsta,” tõi McDermott näite (Jaagant, 2017)

Selles näites kõneleb taas ekspert: teadur McDermotti põhisõnum näib olevat see, et Venemaa hinnanguid oma sõjalise (antud juhul elektroonilise) võimekuse kohta ei tasu alati võtta sõnasõnalt ja tegelik oht ei pruugi olla nii suur, kui Vene armee seda paista laseb. McDermott seab kahtluse alla Venemaa armee edusammud valmisolekuks täita selle ette seatud ülesanded. Ta ütleb, et seda edu *peab* (kasutab modaalverbi) võtma *paraja koefitsiendiga*, mis tähendab seda, et kõik edust raporteeritu ei pruugi olla tõsi. McDermott toob tõestuseks Venemaa armee ebaõnnestumise Süürias: *Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsiooni elektroonilise sõjavõimega kaitsta*. Teisisõnu, ülesanne jäi täitmata. Edusammudega kiitlemise puhul võib tegu olla Venemaa infosõjalise relvatäristamisega vastase heidutamise eesmärgil, aga ka lihtsalt lõhega väidetava ja tegelikkuse vahel, mille illustreerimiseks viitab McDermott Vene armee suutmatusele siin konkreetselt näiteks Süürias toime tulla elektroonilise sõjapidamise vahenditega seatud ülesannetega.

Näide 23: *Dedovština* närib Venemaa relvajõudude võitlusvõimet

Relvajõudude valmisolekut ja suutlikkust oma ülesandeid täita mõjutab ka isikkoosseisu võitlusmoraal. Võitlusmoraali mõjutavad aga muu hulgas ka sõjaväelaste omavahelised suhted: head, kamraadlikud ja toetavad suhted tugevdavad üksuste võimekust, mittemäärustikupärased, kaasvõitlejaid alandavad suhted lõhuvad üksuse seesmist ühtsust.

2. augustil 2017 ilmus Postimehes Raadio Vaba Euroopa/Raadio Vabaduse lugu ajateenijate omavahelistest suhetest ja olmest Venemaa armees. Loos esitatakse ühelt poolt Venemaa armee nii-öelda ametlik versioon, mis väidab, et sõjaväes on kõik korras, mingisuguseid probleeme peaaegu ei esine; teiselt poolt annab loos intervjuu endine ajateenija Azatlõk Azat Husnutdinov, kes kirjeldab ajateenistust oma kogemuse põhjal, mis ei lange kõiges kokku ametliku versiooniga.

Vastates usutleja küsimusele mida ta oskab öelda dedovštšina (sõnast *ded*, 'taat'; kõnekeelne väljend ajateenijate vaheliste määrustikuväliste suhete ehk vanemate ajateenijate vaimse ja füüsilise vägivallla kirjeldamiseks nooremate suhtes) kohta, vastas Husnutdinov:

Ei saa öelda, et dedovštšinat ei ole. Ei saa öelda, et kõik oleks tore. Nende seas, kes olid teenistust alustanud enne meid, oli nii neid, kes käitusid jõhkralt, kui ka neid, kes käitusid normaalselt. (Vene sõjavägi..., 2017)

Selles näites kasutab kõneleja topelteitust: *ei saa öelda, et dedovštšinat ei ole*. See ühelt poolt möönab nähtuse olemasolu, ent püüab seda ka pehmendada, vältides kindlat kõneviisi: *dedovštšinat ei ole, kõik [ajateenistuses] on tore*.

Loo lõppu on täiendava informatsioonina lisatud loetelu määrustikuväliste suhetega seotud surmajuhtumitest Venemaa armees Tatarstanist pärit ajateenijatega viimase kümne aasta vältel:

12. märtsil 2017 maeti Permi krai Oktoobri rajooni Bikbai külas sõjaväeteenistuses viibinud Deniss Hamidullin. Sugulaste sõnul pressiti Denissilt raha välja ja noormees tappis end. Teise versiooni kohaselt ta tapeti. Uurimine käib. Permi kraist oli sõjaväkke võetud ka Ilnar Zakirov, kes Habarovskis aega teenides endalt elu võttis. Tšeljabinski oblasti Arslani külast pärit Ruslan Aidarhanovi surm sai teatavaks 3. septembril 2011. Tema teenis Sverdlovski oblastis Jelani garnisonis. Sugulased ei uskunud ametlikku versiooni, et noormees ennast üles poos – surnukehal oli nimelt rohkelt haavu. 2010. aastal hukkus väeteenistuse ajal Tatarstanist pärit Ilšat Usmanov. (Vene sõjavägi..., 2017)

Selles näites kõlavad ajateenistusega Venemaa armees fraasid *raha välja pressima, surm sai teatavaks, surnukehal oli rohkelt haavu ja tapma, end tapma, endalt elu võtma, ennast üles pooma, väeteenistuse ajal hukkuma*. Sellised sõnad ja fraasid ei peaks seostuma ajateenistusega, kuhu lapsevanemad oma poegi kodanikukohust täitma saadavad, mistõttu mõjub selline keeleline konstrueerimine ajakirjanduses hirmutavalt eelkõige Venemaa lapsevanematele. Eesti lugejas võib see tekitada inimlikku kaastunnet, ent anda ka märku sellest, et säärase armee võitlusvõime ei pruugi lahingus olla kõige kõrgem. Loetelud viitavad korduvusele ja sedakaudu teatud regulaarsusele, mis mõjub muustrina ja seetõttu võimendavad kirjeldatavat nähtust. Üksuse seesmine killustatus, vastastikune vimmm ja ühtsuse puudumine nõrgestavad seda.

Mittemäärustikupäraste suhete kirjeldamine ajakirjanduses, eriti jätkuva ja levinud probleemina, konstrueerib Venemaa relvajõudude sõjalist võimekust selle komponendi kaudu nõrgestatuna.

4.4. Sõjalise võimekuse konstrueerimine raha/ressursside kaudu

Sõjaliste eesmärkide (mis enamasti on poliitiliste eesmärkide väljundid) täitmiseks peab riigi relvajõududel olema piisavalt ressursse alates inimestest, keda lahingusse saata kuni tehnika ja varustuseni, lisaks kõik nii inimeste jõu kui tehnika võitlusvõime taastamiseks vajalik. Sõjalise võimekuse konstrueerimise üheks võimaluseks on teha seda vajalike ressursside piisavust või ebapiisavust kujutades.

Näide 24: Venemaa kaitsekulutused ületavad 3,3% SKPst

Postimees vahendab oma 23. novembri 2017 maailmauudiste rubriigis RFE/RL/Independenti uudist Sotšis toimunud nõupidamise kohta Venemaa president Vladimir Putini ning kaitseministeeriumi ja sõjatööstuskompleksi juhtide vahel. Uudis viitab Putini üleskutsele Vene strateegilistele ja suurettevõtetele olla valmis sõjalise toodangu kiireks suurendamiseks. Uudise lõpus on lisainformatsioon Venemaa kaitsekulutuste suuruse kohta ja võrdlus NATO Euroopa-osa kaitsekulutustega, mis näitab, et Vene kaitsekulutused on alla kolmandiku NATO Euroopariikide omadest:

Sel aastal ületavad Venemaa kaitsekulutused 3 triljoni rubla, ehk 3,3 SKP protsendi piiri. Kuigi Vene kaitsekulutuste määr kokku moodustab NATO Euroopa kaitsekulutustest alla 30 protsendi, suurendavad mitmed riigid Vene ohu tõttu oma sõjalisi kulutusi (Putin: kõik ettevõtted..., 2017)

Selles tekstinäites esitatakse rahahulka ja proportsiooni riigieelarvest tähistavate arvude kaudu Venemaa ressursirikkust. Sõna *triljon* kaitsekulutusi kirjeldava arvu järel on Eesti lugeja jaoks suur. Ka osa riigieelarvest, mis läheb kaitsekulutustele, on Eesti lugeja jaoks kõnekas: Eesti Vabariik kulutab riigikaitsele pisut üle kahe protsendi. Siiski kannab selles näites põhisõnumit arvandmetele tuginev argument, et vaatamata Venemaa suurtele pingutustele sõjatoodangu

suurendamiseks ei jõua see nähtavas tulevikus järele NATO tehtavatele kaitsekulutustele, sest *Vene kaitsekulutuste määr kokku moodustab NATO Euroopa kaitsekulutustest alla 30 protsendi*. Lisaks sellele on teada, et ka NATO riigid kasvatavad omakorda jätkuvalt kaitsekulutusi, mistõttu võib arvata, et suhe nende proportsioonis ei muutu NATO-liitlaste kahjuks (NATO kaitsekulutused..., 2017). Kuigi selles näites esineb fraas *Vene oht*, siis on see siin pigem abstraktses rollis põhjendusena kaitsekulutustele ja sellele ei keskenduta sisuliselt.

Näide 25: Putin: ressursside nappusele vaatamata jääb Venemaa suurimaks tuumariigiks

Reporter Denes Kattago refereerib 1. märtsi 2018 Õhtulehes president Putini pöördumist Venemaa föderaalnõukogu poole:

„Hoolimata kõigist probleemidest, millega meil on tulnud kokku puutuda majanduses, rahanduses, relvatööstuses ja armees – Venemaa on olnud ja jääb ikkagi suurimaks tuumariigiks,“ märkis president. (Kattago, 2018)

Selles näites võimendab Putin Venemaa sõjalist võimekust selle kaudu, et asetab selle tuumavõimekuse mitmesuguste raskuste ja takistuste konteksti, mis peaksid sõjalist võimekust pärssima, kuid ei suuda seda teha. Võtmesõnadeks on siin *hoolimata* ja *kõigist* [probleemidest], mis võimendavad Venemaa saavutust sõjalise võimekuse vallas. Putin tõstab selles tsitaadis esile Venemaa senist esikohta tuumavõimekusega riikide seas ja kasutab sellest kõneldes kindlat kõneviisi ka tuleviku suhtes, lisades ülivõrde: *jääb ikkagi suurimaks tuumariik*. Ka määrsõna *ikkagi* on sünonüümne sõnaga *hoolimata* ja rõhutab taas sõltumatust kasutada olevatest ressurssidest. Siin kõneleb prominentne isik, kes konstrueerib oma rahvale Venemaa relvajõudude võimekust ja välismaailmale nende visadust. Ka konstrueerib Putin siin relvajõudude tuumavõimekuse kõrget taset.

Näide 26: Laaneots: sõda ei tule

Suurõppus Zapad-2017 tekitas pretsedentide (Venemaa õppused Kavkaz-2008 ja Zapad-2013 vastavalt enne Vene-Gruusia sõda ja Vene-Ukraina konflikti) põhjal mõnedes inimestes küsimusi, kas Zapad-2017 võib kasvada üle rünnakuks Eesti vastu. Endine Eesti kaitseväge

juhataja, erukindral Ants Laaneots käis 2017. aasta märtsis esinemas Pärnu täiskasvanute gümnaasiumi õpilastele; seda kajastas 7. märtsi Pärnu Postimehes ajakirjanik Kalev Vilgats. Kindral Laaneotsale esitati küsimus: „Härra kindral, öelge nüüd murelikule vanainimesele, kes nooruses on suurt sõda näinud, kas on oht, et sõda võiks taas puhkeda?“ Sellele vastas Laaneots:

Mingit sõda ei tule, rahunege maha! Meid võib reaalne oht ähvardada idast, kuid Venemaal on praegu kaks sõda pooleli: üks Ida-Ukrainas, teine Süürias. Majandussanktsioonid on sundinud Venemaad ära tarvitama oma rahavaru ja majanduse seisund on praegu vilets. (Vilgats, 2017)

Selles tsitaadis kõneleb teadjarollis ekspert, endine kõrge tegevvälane, kes tänu oma riigikogu liikme rollile on eeldatavasti riikliku julgeoleku küsimustes endiselt hästi informeeritud. Laaneots viitab Venemaa majanduse seisule: *majandussanktsioonid on sundinud Venemaad ära tarvitama oma rahavaru ja majanduse seisund on praegu vilets*. Siin kujutab Laaneots Venemaad majandusliku nõrkuse tõttu võimetuna võimalikku sõda pidama. Laaneots kasutab umbmäärast asesõna ja väljendub kategooriliselt: *mingit sõda ei tule*. Sellele järgneb järgmises lauses kohe pehmendav mööndus, millest tunnistab modaalverb *võib* – *meid võib reaalne oht ähvardada idast*. Samas täiendab selles fraasis põhisõna *oht* omadussõna *reaalne*, mis tasakaalustab mööndust osutades, et võimalik oht ei ole hüpoteetiline, vaid päris. See omakorda tõstab taas tunnetust Venemaa vägede ohtlikkusest. Seejärel aga esitab Laaneots samas lauses põhjenduse oma algele väitele, et sõda ei tule, kuigi oht *võib* ähvardada. Sellele viitab sidesõna *kuid*. Põhjenduseks on Venemaa kaks pooleliolevat sõda, lisaks lääne rakendatud majandussanktsioonid, millest võib järeldada, et Venemaal ei jätku ressursse, et alustada rünnakut Eesti vastu. Niisiis konstrueeritakse selles näites Venemaa sõjalist võimekust majandusliku olukorra ja sõjapidamiseks vajalike ressursside nappuse kaudu ohutuna.

Näide 27: Venemaal ei jätku jõudu mitmel rindel sõdida

Balti Venemaa Uurimise Keskuse juht Vladimir Juškin käsitleb 13. detsembri Postimehes Vene president Vladimir Putini ning kaitseministeeriumi ja sõjatööstuskompleksi juhtide 23. novembri 2017 Sotši-nõupidamist. Analüüsisides nõupidamise tulemusi ja Putini otsuseid pärast seda, väidab Juškin, et Venemaa sõjaline tähelepanu pöördub Kesk-Aasiasse, kusjuures selles

piirkonnas hakkab Venemaa koostööd tegema Hiinaga. Juškini arvates ei suuda Venemaa sõjatööstuskompleks teenindada Vene sõjaväe vajadusi korraga eri piirkondades tegutsemiseks. Selle valguses arvab Juškin, et läänesuunal, kuhu kuulub ka Eesti, ei ole Vene sõjaline oht tõenäoline:

3. Ülimalt tõenäoliselt ei jagu Venemaa sõjatööstuskompleksi võimsusest lahingutegevuse tagamiseks korraga kahel tandril. Seepärast valmistatakse kogu majanduse viimiseks sõjaaja rööbastele. 4. Niisuguses olukorras väheneb tuntavalt võimalus, et läänetandril võiks üldse sõjategevus alata (Juškin, 2017).

Võtmefraasiks 3. punktis on ülivõrdeline määrsõnafraas *ülimalt tõenäoliselt*. 4. punktis on olulisteks fraasid *väheneb tuntavalt võimalus* ja *võiks üldse sõjategevus alata*. Eriti just viimane fraas on välistava loomuga: see annab mõista, et sõda Balti regioonis ei ole kuigi tõenäoline. See näide asetub põhjalikuma analüütilise artikli konteksti ja siin esitatud tsitaadid on kaks järeldust, milles Juškin viitab, et tänu mitmele ja praegu mõjuvale ja tulevikus veelgi enam mõjuma hakkavale tegurile (majanduslik olukord, finantsilised võimalused, sõjatööstuskompleksi suutlikkus, geopoliitiline olukord jms) ei jätku Venemaal vaatamata Putini käsule olla valmis sõjatoodangu suurendamiseks lihtsalt ressursse, et – nagu Juškin Postimehes väljendub – läänetandril midagi sõjaliselt ette võtta. *Läänetaner* tähendab mõistagi Balti riike ja Poolat.

Näide 28: Varud vähenevad

Eelmise näitega samas arvamuseartiklis analüüsib Vladimir Juškin Vene sõjanduseksperptidele viidates armee olukorda pärast sõjalist sekkumist Süürias ja tõdeb, et sõjapidamiseks vajalike varude kahanemine hakkab mõjutama lahinguoperatsioone:

Venemaa sõjanduseksperdid märgivad, et aasta-paar pärast sõjategevuse alustamist on sõjaväel hakanud ladude tühjenemise tõttu nappima varuosi, lahingumoonat, vormirõivaid, kütust ja õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid ning isegi spetsiifilisemat tehnikat, näiteks sihikuid, suurtükiradareid ja muud sellist (Juškin, 2017).

Selles näites viitab julgeolekuekspert omakorda teistele oma ala, pealegi Venemaa enda, ekspertidele, kes tõdevad lihtsalt väljendudes, et lahingumoon hakkab otsa saama ja enam pole millegagi tulistada; masinad amortiseeruvad kasutamise käigus ja muudki kaitseressursid kuluvad. Võtmefraas on täisminevikuline konstruktsioon *on hakanud nappima*, mis viitab mitte hüpoteetilisele, vaid juba aset leidnud sündmusele. Nappimise põhjuseks omakorda on *ladude tühjenemine*. Lisaks sellele kirjeldab Juškin konkreetselt, millest laod tühjenevad ja mida seetõttu nappima on hakanud. Niivõrd üksikasjalik loetelu ja mitte abstraktne viide mingitele nappivatele ressurssidele loob lugejas tunde, et defitsiit on kõikehõlmav ja läheb piasjadeni. Nende tehniliste argumentide põhjalt saab lugeja teha enda jaoks rahustava järelduse, et Vene sõjajõudude üldine lahinguvõime nõrgeneb, mistõttu on tõenäoline, et mistahes uute operatsioonide ettevõtmine nõuab tõsist kaalumist. See omakorda võib tähendada, et nn ohutase idasuunalt veidi alaneb.

Näide 29: Venemaa ei peaks pretendeerima domineerimisele

Postimehe nädalalõpulisas Arter ilmus 22. septembril intervjuu Balti Kaitseuringute Keskuse teadur Kalev Stoicescuga. Vastates küsimusele Läänemerel toimuvast, võrdles Stoicescu sõjaliselt võimsa NSV Liidu ja praeguse Venemaa positsiooni Läänemerel:

„Kui külma sõja ajal kontrollis Venemaa kogu Läänemere idarannikut Viiburist Lääne-Saksamaani välja, Soome oli nagunii kuulekas, siis nüüd on Venemaale jäänud vaid kaks väikest jupikest. Kaks sõjasadamat. Ainult seitse protsenti Läänemere rannikust kuulub Venemaale. Ja riik, kellel on seitse protsenti ühise mere kaldajoonest, pretendeerib domineerimisele!“ (Leivak, 2017)

Selles näites laseb Postimees kõneleda eksperdil, kes asetab kaasaegse Venemaa sõjalise võimekuse Läänemerel selle eelkäija, Nõukogude Liidu, võimekuse taustale. Siin konstrueeritakse sõjalist võimekust arvude ja mahtudega, demonstreerides Venemaa käsutuses olevaid ressursse. Stoicescu kasutab võrdlust, kus ühel pool on NSV Liidu võimsus, mida iseloomustatakse võimendavate ja võimu väljendavate sõnadega: *kontrollis kogu idarannikut*, Soome oli *nagunii kuulekas*. Teisel võrdluse poolel on Venemaa, kelle kohta autor kasutab võimekust vähendavaid, pisendavaid sõnu ja väljendeid: *vaid kaks väikest jupikest, ainult seitse protsenti*. Sellele lisandub pilge: „*Ja riik, kellel on seitse protsenti ühise mere kaldajoonest*,

pretendeerib domineerimisele!“ Loetu tulemusena peaks jääma lugejale mulje, et jutud Venemaa sõjalisest võimsusest ja ähvardavusest (antud juhul Läänemerel) ei toetu faktidele. Soticescu maalib lugeja silme ette Läänemere kaardi ja joonistab reljeefselt välja, et *kui külma sõja ajal kontrollis Venemaa kogu Läänemere idarannikut Viiburist Lääne-Saksamaani välja*, siis praeguseks on sellest võimsusest järel ainult riismed, *ainult seitse protsenti* Läänemere rannikut. Sellest arutluskäigust peaks lugejale jääma mulje, et Venemaa sõjalist võimekust Läänemerel ei saa üle hinnata.

Näide 30: Venemaa ajateenijad kannatavad nälga

2. augustil 2017 ilmus Postimehes Raadio Vaba Euroopa/Raadio Vabaduse lugu ajateenijate omavahelistest suhetest ja olmest Venemaa armees. Lugu põhines intervjuul endise ajateenija Azatlõk Azat Husnutdinoviga. Loos esitatakse Venemaa armee n-ö ametlik versioon, mis väidab, et sõjaväes on kõik korras, mingisuguseid probleeme peaaegu ei esine. Selle loo taustale seatakse usutus Husnutdinoviga, kes kirjeldab ajateenistust oma kogemuse põhjal, mis ei lange kokku ametliku versiooniga.

Husnutdinov räägib toitlustamisest armees ja ütleb, et süüa anti kolm korda päevas, hommikul, lõuna ajal ja õhtul ning lisab:

Eriti hommikusöögi ja lõuna vahel oleks tahtnud veel süüa, aga tuli kannatada. (Vene sõjavägi..., 2017)

Selles näites ilmneb ressursi, konkreetselt toidu, ebapiisavus, mis sundis ajateenijat *kannatama*. Toidukoguste ebapiisavusele viitab endise ajateenija väljend *oleks tahtnud veel süüa*. Loost ei selgu, mis on toitlustuse ebapiisavuse põhjused ja kas see oli ajutine või püsiv, kuid Venemaa relvajõudude ressursipuuduse kujutamine ajakirjanduses konstrueerib sellele vaatamata Venemaa sõjalist võimekust selles komponendis nõrgana, sest alatoidetud võitlejad ei ole piisavalt võitlusvõimelised.

5. Arutelu ja soovitused

Minu magistritöö eesmärk on uurida, kuidas konstrueeritakse Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist võimekust. Selles peatükis arutlen analüüsi tulemuste üle ja teen nende põhjal võimalikud järeldused selle kohta, milliseid keelelisi vahendeid on sõjalise võimekuse konstrueerimisel kasutatud; millised kujutamiskiividest domineerivad, millised esinevad harvem ja kuidas need kujutuskiivid võiksid lugejale mõjuda. Pööran eriti tähelepanu sellele, kuidas iga sõjalise võimekuse komponenti on võimalik tekstis kujutada eri kiividel nii, et see võib mõjuda kas hirmutavalt või ohutult. Lisaks reflekteerin kasutatud meetodi üle ning annan peatüki lõpus mõned soovitused selle teemavaldkonna võimalikuks edaspidiseks uurimiseks ning praktilised soovitused nii ajakirjanikele kui kaitseväelastele, aga ka neile, kes soovivad seda teemat edasi uurida.

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimine suuruse ja arvude kaudu

Sõjalise võimekuse kujutamisega ajakirjanduses kaasnevad emotsioonid, millest üks prevaleerivamaid on hirm. Hirmu tekitamist ajakirjanduses uurinud USA sotsioloog David L Altheide sõnul on meedia viimase mõnekümne aasta jooksul tekitanud olukorra, kus hirmust on saanud sündmuste kontekst (Altheide 2002: 59). Lisaks igapäevaelu isiklikele hirmudele on olemas ka ühiskondlik hirm, mida aitab kultiveerida massimeedia. Altheide ütleb (2002: 54–55), et iga ühiskond õpetab oma liikmetele ka seda, mille pärast muretseda ja uuringud (Kivirähk, 2018: 23) näitavad – nähtavasti ajaloolise kogemuse põhjal – et Eesti ühiskonnas eksisteerib muu hulgas jätkuvalt mure (kuigi langustrendis) ka selle pärast, kas Venemaa relvajõud tungivad Eestile kallale; teisisõnu võib öelda, et ühiskonna foonil valitseb alateadlik hirm Venemaa agressiooni ees.

Sellepärast selgus ajakirjanduslike tekstide analüüsidest ootuspäraselt, et kõige rohkem kõneldakse neis Venemaa relvajõudude ohtlikkusest Eesti julgeolekule ja seda tehakse valdavalt nende suurusest kõnelemise kaudu. See on ootuspärane, kuna Venemaaga seonduvad üleüldiselt suuruse ja arvukuse mõisted ning seda eriti just Eesti kui väikeriigi perspektiivist: Venemaa territoorium on suur ja asub kahes maailmajaos, nii Euroopas kui Aasias; Venemaa

rahvaarv (ca 144 miljonit) on suurim Euroopas; Venemaa relvajõud on oma isikkoosseisu ja sõjatehnika ühikute (sh tuumalõhkepeade) arvukuselt Euroopas esimesel ja kogu maailmas Ameerika Ühendriikide järel teisel kohal. Venemaa ohtlikkuse kujutamine selle relvajõudude suuruse kaudu võiks nimetada Eesti pressi jaoks ka teatud mõttes traditsiooniliseks, harjumuspäraseks või stereotüüpseks kujutusviisiks, millel on oma ajalooline taust Nõukogude Liidu ja selle relvajõudude näol: nn külma sõja ajal oli Nõukogude Liit koos oma liitlaste, Varssavi Lepingu Organisatsiooni riikide sõjavägedega, tõepoolest suureks ja hirmutavaks sõjaliseks jõuks suures osas Euroopast, piirnedes vahetult NATO riikidega (näiteks Saksamaa Liitvabariik, Norra kuningriik). Enamasti seisneb selline kujutusviis lihtsalt arvude loetlemises: kui suur on mingis kaitseringkonnas isikkoosseisu arv, mitu ühikut on sõjatehnikat (tanke, soomukeid, raketiseadeldisi, lennukeid jms), ent kasutatakse ka suurust või hulka tähistavaid omadussõnu *suur, hiiglaslik, tohutu*. Tasub ka märkida, et Eesti ajakirjanduses ilmunud lugudes keskenduti suurusest ja arvudest rääkides põhiliselt Lääne kaitseringkonnale, mis piirneb Eestiga; vähem tähelepanu said kolm Eestist kaugemal asuvat kaitseringkonda. Seda tõenäoliselt sellepärast, et Lääne kaitseringkonna sõjaline võimekus mõjutab otseselt Eesti julgeolekut ja tekitab arutelu seal toimuva üle.

Samas on just selle, „nõukogude-inertsist“ harjumuspärase kujutusviisi automaatse ülekandmise ekslikkusele praeguse Venemaa relvajõudude ohtlikkuse kirjeldamisel juhtinud tähelepanu mitmed kõnelejad, eriti sõjandus- ja julgeolekuekspertid nagu näiteks Rootsi erukindral Karlis Neretnieks või Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur Kalev Stoicescu. Pigem vanemale ajakirjanike põlvkonnale omasem eelpool mainitud „nõukogude-inerts“ ja automaatne samastamine tuleneb nähtavasti sellest, et Nõukogude Liidu konstitueerivaks ja suurimaks liiduvabariigiks oli Vene NFSV ning ka rahvalikus kõnepruugis samastati tihtipeale NSV Liit Venemaaga. Siit ka jätkuv sisseharjunud ja inertne Venemaa ja Nõukogude Liidu sünonüümne käsitus. Neretnieksi ja Stoicescu sarnased kõnelejad on Venemaa relvajõudude võrdlustest Nõukogude Liidu ja selle relvajõududega rääkides osutanud neile pigem kui näiteile Nõukogude sõjaväe ülimuslikkusest praeguse Venemaa omade suhtes. Mitmel korral kõlas sääraustes tekstides mõte, et Venemaa ei ole Nõukogude Liit, millega peeti silmas seda, et praegune Venemaa on võrreldes NSV Liiduga oma territooriumilt väiksem, sellel on vähem sõjalis-strateegiliselt olulisi tugipunkte nii Ida-Euroopa maismaal kui Läänemere rannikul, selle tööstuslik baas on väiksem, selle relvajõud (sh tuumajõud) on

väiksemad jne. Teisalt on aga näiteks erukindral Laaneots öelnud ka, et Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal (Lauri, 2017).

Venemaa relvajõudude ohtliku või hirmutavana kujutamise puhul oli oluline ka see, kas loetleti lihtsalt arvandmeid või seati need arvud ja suurus mingisse konteksti. Arvestades tõika, et Eesti ajakirjanduses (aga ka ühiskonnas laiemalt) kõneldakse Venemaa relvajõududest ja nende võimekusest valdavalt seoses Eesti sõjalise julgeolekuga, on loomulik, et analüüsitud tekstides kohtab üksjagu Venemaa sõjaväe võrdlemist Eesti kaitseväega. Kahe riigi relvajõudude arvandmeid ja võimeid on korduvalt võrrelnud erukindral Ants Laaneots ja reservkolonelleitnant Leo Kunnas. Kuna Venemaa on Eestist suurem riik, siis arvulistes võrdlustes on Venemaa relvajõud muidugi alati suuremad nii elavjõu kui tehnika hulga poolest ja see koos teiste aspektidega (näiteks Zapad-2017 sarnaste läbipaistmatute, st nii õppuste tegelikke stsenaariume kui ka osalejate arvu varjavate õppuste korraldamine) kujutab Venemaa vägesid ohtlike ja hirmutavatena. Siinkohal tuleb silmas pidada ka seda, kas kõneleja võrdleb Venemaa relvajõude ja eraldi ainult Eesti kaitseväge või seda NATO koosseisus. Stone (2012: 190) ütleb, et arvude esitamisel on oluline nende esitamise kontekst. Venemaa relvajõudude võrdlemine Eesti kaitseväega konstrueerib Venemaad kordades võimsamana kui Eestit ja selliselt võib anda sõnumi, et Eesti kaitsmine on võimatu. Kui aga võrrelda Venemaa relvajõude NATO omadega, ei paista Venemaa enam nii võimsana. Muidugi tuleb siin arvestada ka seda, millised üksused ja kus paiknevad; kui neid on tarvis liigutada, siis kas ja kui kiiresti on see võimalik. Lihtsalt tabelites arvude võrdlemine ei anna sõjalisest võimekusesest adekvaatset ettekujutust. Ajakirjanduses nii-öelda lihtsustatud versioone esitades on võimalik konstrueerida kas hirmutavat või mitte nii hirmutavat Venemaa sõjaväge. Mõningatel puhkudel on ajakirjanduses tulnud ette Eesti kaitsevõime võrdlemist NATOst lahus; korrektne oleks aga vaadelda Eesti kaitsejõude alati osana NATO kollektiivkaitse süsteemist.

Nagu öeldud, on Venemaa relvajõude arvude kaudu võimalik ka ohutumana kujutada. Sellist konteksti, kus Venemaa relvajõud ja nende tegevus paigutatakse NATO vägede taustale ja kus need paistavad arvulises võrdluses tõepoolest väiksematena, kasutavad Eesti ajakirjanduses ilmunud tekstides eelkõige Venemaad esindavad kõneisikud. Näiteks võrdles politoloog Kirill Kocktõš Venemaa ja NATO sõjaliste õppuste arvu 2016. aastal, mis Venemaal oli peaaegu kaks korda väiksem (Aleksejev, 2017). See võrdlus kujutab Venemaad NATOga võrreldes vähem

õppusi korraldava riigina. Samas jäi aga selgitamata, miks on õppuste arvus selline vahe – kas ei ole Venemaal soovi, vajadust või ressursse suurema arvu õppuste korraldamiseks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Venemaa relvajõudude sõjalise võimekuse konstrueerimine suuruse ja arvude kaudu on domineerivaim kujutusviis, aga ka kõige sõltuvam kontekstist. Arvude abil saab jutustada lugusid ja arve vastavalt vajadusele tõlgendades juhatada (et mitte öelda manipuleerida) auditooriumi asju kõnelejale meelepärasel viisil vastu võtma (Stone, 2012: 189–190). Nii saab siis arve esitades ja neid soovitud konteksti paigutades jätta ka sõjalist võimekust kujutades täpselt sellise mulje nagu kõnelejale tarvis. Siinses töös kasutatud ajakirjanduslike tekstide analüüs näitab, et kui kõnelejal on tarvis põhjendada mingite konkreetsete kaitsevõime komponentide arendamist (sealhulgas ka relvastuse soetamist), siis on seda võimalik teha vastase vastava võime suurusele viidates. Ja teisalt, kui on tarvis demonstreerida oma riigi rahumeelsust ja relvajõudude ranget kaitsetstarbelisust, valitakse arvud ja kontekst, mis seda kinnitaksid. Seega tuleks sõjalise võimekuse kontekstis suurusel ja arvudest kõneldes alati küsida: millega/kellega võrreldes, kes arve esitab ja millisel eesmärgil?

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia/moderniseerituse kaudu

Teine väga levinud kujutusviis on Venemaa relvajõudude hirmutavuse kujutamine kõrgtehnoloogia kaudu. Võrreldes külma sõja perioodiga on vähenenud massiivsete konventsionaalsete üksuste (jalavägi, tankivägi) osatähtsus ja suurenenud kõrgtehnoloogilisel relvastusel põhinevate üksuste (raketiväed, kosmoseväed, tuumajõud, elektroonilise sõjapidamise üksused) oma. Uuritud perioodil Eesti ajakirjanduses avaldatud lugudes leidis palju kajastamist Venemaa areng just näiteks elektroonilise sõjapidamise tehnoloogia valdkonnas.

Arutelu Venemaa relvajõudude kõrgtehnoloogilisuse ja moderniseerituse üle puhkes vaadeldud ajavahemikul (2017– märts 2018) Eesti ajakirjanduses intensiivsemalt kahel korral: seoses Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse analüütik Roger McDermotti raporti avaldamisega Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimekuse kohta 26. septembril ehk vahetult pärast

Venemaa-Valgevene suurõppust Zapad-2017 ja teist korda vastukajana Venemaa president Vladimir Putini pöördumisele Venemaa föderaalnõukogu poole 1. märtsil 2018.

President Putini pöördumisest ehk aastakõnest üle ühe kolmandiku oli pühendatud sõjalisele julgeolekule, sealhulgas moodsate kõrgtehnoloogiliste relvade esitlusele. Kajastuste tekstide analüüsist selgus, et president Putini aastakõnet tõlgendasid paljud autorid suuresti kui propagandakõnet, mis saatis ühelt poolt julgustava sõnumi Venemaa elanikele selle kohta, et nende president mõtleb riigikaitsele ja teiselt poolt rahvusvahelisele üldsusele (eelkõige aga USAle) selle kohta, et Venemaa on arvestatav sõjaline jõud, keda tuleks tähele panna ja kellega arvestada. Seepärast oli selle suhtes kriitilisi meediakajastusi üpris palju ja ka Eesti ajakirjanduses jäid domineerima just need, kuigi relvad, mida president Putin esitles, olid kirjelduste järgi ülimumoodsad, ülitõhusad ja hirmutavad.

Seevastu Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse analüütik Roger McDermotti (2017) raport leidis tõsist ja kõrgetasemelist kajastust. See dokument annab eksperdi tasemel ülevaate Venemaa arengust elektroonilise sõjapidamise vallas viimase kümne aasta jooksul ja loetleb võimalikud ohud NATO jaoks eelkõige selle idatiival ehk Balti riikides. Eesti kui kõrgelt arenenud infokommunikatsiooni-tehnoloogiaga riigi esindajad (poliitikud ja kõrgemad sõjaväelased) on tundlikud Venemaa sellise võime kiire arengu suhtes. Teema olulisust näitab tõik, et Venemaa sõjalise võimekuse seda komponenti käsitlevates ajakirjanduslikes tekstides said sõna nii kõrge poliitikud, näiteks Eesti Vabariigi kaitseminister Jüri Luik ja kaitseministeeriumi kaitseinvesteeringute osakonna juht Kusti Salmi, aga ka Eesti kaitseväe luurekeskuse ülem kolonel Kaupo Rosin.

Kõikide Venemaa elektroonilise sõjapidamise võime teemal kõnelejate väljaütlemistest õhkus aupaklikkust ja tunnustust Venemaa relvajõudude arengute suhtes selles vallas ja tõsist suhtumist sellesse teemasse. Näiteks kaitseminister Jüri Luik sõnas intervjuus Rahvusringhäälingule muu hulgas: „Need võimed on väga efektiivsed, sest nad võimaldavad ka palju suuremaid ja võimsamaid relvasüsteeme, sidesüsteeme välja lülitada“ (Tamm, 2017). Elektroonilise sõjapidamise võime puhul tunnistati reaalse ohu olemasolu NATO jõududele, kuna tegemist on ka Venemaa enda armee seisukohalt võtmetähtsusega võimega konventsionaalsetes vägedes ja võimalikke nõrkusi kompenseeriva komponendiga NATO kui

kõrgtehnoloogilise vastase suhtes (McDermott, 2017). Elektroonilise sõjapidamise võimekust kujutades on meediatekstides kasutatud palju võõrsõnu ja erialaseid termineid, mis mõjuvad mitteasjatundjast lugejale aukartustäratavalt (näiteks elektroonilise sõja relv, signaalluure, elektromagnetvälja generaator). Samuti mõjuvad ebamaiselt kirjeldused elektrooniliste relvade suutlikkusest pikalt distantsilt vastast mõjutada, näiteks raadio- ja mobiilsidet maha surudes või kõrgtehnoloogilisi kineetilisi relvi ja lahingumooni (mürsud, raketid, lõhkepead) neutraliseerides.

Tehnoloogia on ühtaegu nii Venemaa relvajõudude tugevus kui ka nõrkus: see väljendub selles, et ühelt poolt on kõrgtehnoloogilise sõjatööstuse arendamine prioriteet, samas ei pruugi tulemused olla Venemaa sõjaliste juhtide jaoks ootuspärased ja rahuldavad. See joonistus välja ka paljudest meediakajastustest, mis käsitlesid Venemaa sõjalise võimekuse tehnoloogilist aspekti.

Venemaa relvajõudude tehnoloogiliselt mitte-hirnutavatena kujutamine väljendus põhiliselt kahel viisil: esiteks väitsid mitmed ekspertteadmistega autorid (näiteks Balti Venemaa Uuringute Keskuse juht Vladimir Juškin ja Euroopa Poliitikaanalüüsi Keskuse julgeolekuekspert Edward Lucas), et Venemaa bluffib oma kõrgtehnoloogiliste relvadega ja sellekohaseid väiteid tuleb võtta n-ö koefitsiendiga. Bluffimist heideti ette eriti president Putinile seoses tema aastakõnega 1. märtsil 2018, kus ta mitmete relvade esitluseks kasutas mitte videosalvestisi reaalse relvade edukatest katsetustest, vaid arvutianimatsioone. Sellele viidati kui „multikatele“ ja arvutigraafikale ja see õõnestas Putini väidete tõsiseltvõetavust. Putini esitletud tehnika kasutusvalmiduse kohta tarvitati väljendeid *ei saa kinnitada, alles väljatöötamise staadiumis, [rakett] kukkus hiljuti Arktikas alla*. Teisalt on kõrgtehnoloogilise relvastused demonstreerimine ja kasvõi selle suhtes bluffimine lõppeks ikkagi infooperatsioon ja mõjutustegevus: isegi kinnitamata andmed relvasüsteemide lahinguvalmiduse kohta loovad mingi mulje relvajõudude võimekusest ja jätavad õhku kahtlused, et ehk siiski on esitletud relvad tõeliselt olemas. Edward Lucas nimetabki sõjalist bluffi ja hirnutamist üheks osaks palju laiemast hübriidsõja tööriistakastist (Lucas, 2017).

Teiseks ilmus ajakirjanduses mitmeid lugusid, milles viidati sellele, et Venemaal toodetud tehnoloogia on viletsa kvaliteediga ja ebatöökindel. Siin kasutati Venemaa relvajõududes

tehnoloogilise võimekuse nõrkusele ja seeläbi suhtelisele ohutusele osutamiseks peamiselt kaht viisi: esiteks naeruvääristavat võrdlust Nõukogude aja tehnoloogilise tasemega ja teiseks konkreetseid näiteid juhtumitest meie kaasajal, kus sõjatehnika mingil põhjusel ei funktsioneerinud nii nagu ette nähtud. Esimesel juhul tarvitasid kõnelejad naeruvääristavaid väljendeid nagu *Nõukogude-aegne* või *eelmise sajandi tehnika*. Kuigi Nõukogude Liit pööras oma sõjatööstuse arendamisele palju tähelepanu, jäi see siiski kõrgtehnoloogia vallas lääneriikidest maha ja selle relvajõudude hirmutavus seisnes enamjaolt ikkagi vaid konventsionaalsete väeliikide massiivsuses. Teisel juhul kajastati konkreetseid intsidente sõjatehnikaga näiteks õppuse Zapad-2017 ajal: uudis kopterilt elektrisüsteemi rikke tõttu kontrollimatult väljatulistatud raketi kohta, mis purustas tehnikat ja vigastas õppust kajastanud ajakirjanikke (Laugen, 2017c) või uudis treeninglennul olnud sõjalennuki allakukkumisest mootoririkke tõttu (Lind, 2017). Lisaks neile näidetele konkreetsetest toimunud intsidentidest kirjutas ajakirjanik Heiki Suurkask piinlikust juhtumist II Maailmasõja lõpu 70. aastapäeva sõjaväeparaadi peaproovil Moskvast, kus Venemaa moodsaim tank seiskus Punasel väljakul nii, et seda ei olnud võimalik ka minema pukseerida. Suurkask (2015) pealkirjastas oma loo „Venemaa hirmutab maailma uue tankiga, mis paraadil seiskus“ ja pakkus tehnilise tõrke põhjusteks rahapuuduse või kehva töökultuuri sõjatehases.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalise võimekuse tehnoloogia ja moderniseerituse aspektist rääkides olid kõnelejad kõige tunnustavamad elektroonilise sõjapidamise võimekust käsitledes. Ühelt poolt on küll tegemist mittekineetilise võimega (see tähendab, et ei tulistata lahingmoona), mis eraldi võttes ei ole sellisena otseselt hirmutav, ent koostöös teiste sõjalise võime komponentidega täidab olulist osa sõjalises operatsioonis halvates vastase kõrgtehnoloogilised relvad ja väärivad seetõttu NATO teravat tähelepanu. President Putini kõnes demonstreeritud uute relvade puhul jäi Eesti ajakirjanduses domineerima naeruvääristav kujutusviis – põhjus võib olla selles, et tegemist oli enamuses strateegiliste relvadega, mis suunatud Venemaa strateegilise põhivastase, USA, vastu, mistõttu Eesti ajakirjanduses sõna saanud kõneisikud ei pidanud neid Eesti julgeolekut otseselt puudutavaks. Ka viited Venemaa relvajõudude väidetavalt uue tehnoloogia vananemisele, aegumusele (*nõukogude-aegne*) ja ebatöökindlusele lasevad Venemaa sõjalist võimekust paista mittehirmutavana. Nõukogude-aegse elukogemusega inimesed mäletavad rahvapärast väljendit „vene värk“, mis tähistas Nõukogude kehvast töökultuurist tulenenud ebakvaliteetset

toodangut. Nimetatud väljend võib kangastuda ajakirjanduses selliseid keelelisi kujutusviise kohates. Nii võib öelda, et Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimine tehnoloogia ja moderniseerituse kaudu toimub ühtaegu hirmutamise ja naeruvääristamise pingeväljas: Venemaa relvajõudude praegune tehnoloogia paistab ülimumoodne ja -tõhus, ent võib otsustaval hetkel käituda ettearvamatult ja alt vedada.

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimine mobiilsuse/aktiivsuse kaudu

Riigi relvajõudude sõjalise võimekuse oluline komponent on võime vägesid kiiresti lahinguvalmidusse tõsta ja neid operatiivselt vajalikku kohta liigutada, et need saaksid asuda oma ülesandeid täitma. Samas hõlmab see sõjalise võimekuse komponent ka valmisolekut ja suutlikkust tulla toime nende ülesannetega, mis üskuste ette seatakse. Minu analüüsitud ajakirjanduslikes tekstides on Venemaa sõjalise võimekuse nimetatud komponenti konstrueeritud valdavalt selliste artiklite kaudu, mis kajastavad õppusi või kus on käsitletud Venemaa relvajõudude valmisolekut sõjalisteks operatsioonideks. Õppused on riigi enda jaoks kõige tavalisem viis kontrollida oma relvajõudude valmisolekut (juhtimist, mobiilsust, lahinguvalmidust) ülesannete täitmiseks.

Venemaa relvajõudude mobiilsuse/aktiivsuse ja valmisoleku keeleliseks kirjeldamiseks kasutati kõige rohkem kiirust, ootamatust, dünaamilisust ja otsusekindlust väljendavaid sõnu ja fraase. Analüüsitud kajastustes kasutatud keelelise konstrueerimise viiside põhjal tekkis valdavalt mulje, et Venemaa relvajõud on hoogsad ja ründavad ning seda isegi kaitstes. Ka näiteks Venemaa suurvõime Zapad-2017 ametlik stsenaarium nägi ette kaitseks terroristide vastu territooriumi ründamist mitmete väeliikide, nii maa-, õhu- kui ka raketivägedega. Uuritud artiklites kasutati vastase (NATO) territooriumile viidud sõjaliste operatsioonidega seoses tihti selliseid kiirust ja dünaamilisust väljendavaid fraase nagu *esimese paari päeva jooksul, šokikampaania, rünnakulained* (Laugen, 2017a). Ka oli juttu konkreetsetest ajavahemikest, mille vältel on Venemaa armee tegutsemisvalmis: 24 tunnist 48 tunnini (Randlaid, 2017).

Teine viis Venemaa relvajõudude mobiilsust ning valmisolekut (vajaduse korral otsustavalt ja kiirelt tegutseda) tõhusana kujutada on viitamine Venemaa agressiooniaktidele lähiminevikus

ja nende esitamine loeteluna, nii nagu seda teeb Rootsi erukindral Karlis Neretnieks: *Nad tegid seda* [kasutasid sõjalist jõudu] *Ukrainas, nad tegid seda Gruusias, kui kusagil tekib uus võimalus, kasutavad nad selle ära* (Kaldoja, 2017). Loetelud tekitavad lugejas tunde, et tegemist on mingi regulaarsusega toimuva nähtuse, mingi mustri ja tõenäosus loetelu jätkumiseks näiteks Eesti lugeja kodumaaga on hirmutav. Venemaa valmisolekule viitab ka erukindral Ants Laaneots: ta leiab, et *Venemaa lahinguvalmidus on kõrgem kui Nõukogude Liidu ajal* (Lauri, 2017).

Teisalt juhivad mitmed kõnelejad (nt analüütik Roger McDermott) tähelepanu ka asjaolule, et paljutki Venemaa sõjalise võimekuse esitusest, eriti kui tegemist on Venemaa relvajõudude eneserepresentatsiooniga, peab võtma teatud reservatsioonidega. McDermott toob konkreetse näite Süüria kodusõjast ja ütleb, et *näiteks Süürias oli selge, et Venemaa ei suutnud kõiki oma õhuoperatsioone elektroonilise sõjavõimega kaitsta* (Jaagant, 2017). See väide annab teistsuguse vaatenurga ka käesoleva peatüki eelmises alajaotuses kirjeldatud Venemaa elektroonilise sõjapidamise võimele antud kõrgele hinnangule.

Üksuste mobiilsusele/aktiivsusele ja võitlusvõimele mõjub ka isikkoosseisu võitlusemoraal, mida muu hulgas kujundavad sõdurite omavahelised suhted. Nõukogude ajast on teada reakoosseisu omavahelisi määrustikuväliseid suhteid iseloomustav nähtus, venekeelse nimetusega *dedovštšina*, mis tähendab vanemate ajateenijate vaimset ja füüsilist vägivalda nooremate suhtes, ja mis mürgitab allüksuse sisekliimat ning seeläbi nõrgestab selle valmisolekut oma ülesandeid täita. Minu töös vaadeldud ajavahemikul ja valimis oli üks lugu, mis käsitles *dedovštšinat* praeguses Venemaa armees. Loos intervjueritud endine ajateenija mõõnis, et see nähtus eksisteerib ka meie kaasajal edasi. Loo lõpus oli esitatud loetelu (viitab regulaarsusele, mustri) tõenäoliselt *dedovštšinaga* seotud asjaoludel hukkunud, tapetud või enesetapu sooritanud ajateenijatest. Ajateenistuse kujutamine eluohtlikuna, millega seoses esinevad sõnad *pekmine, haavad kehal, surm, enesetapp* ei kirjelda Venemaa relvajõude kõrge moraali ja võitlusvõimega väena. Selline kujutusviis, kuigi Eesti ajakirjanduses vaadeldud ajavahemikul harv, kirjeldab minu andmete põhjal Venemaa relvajõududes laialt levinud nähtust.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Venemaa relvajõudude sõjalise võimekuse mobiilsuse/aktiivsuse ja valmisoleku domineerivaks kujutusviisiks on vägede kiirus, mobiilsus, ründavus, otsusekindlus. Vähemal määral räägitakse Venemaa relvajõudude nõrkustest või saamatusest mobiilsuse/aktiivsuse ja valmisoleku valdkonnas. Pigem on mitmed kõnelejad (näiteks Laaneots, Karoblis) osutanud Venemaa vägede juhtimissüsteemide hüppelisele arengule tänu 2008. aasta Vene-Gruusia sõjast saadud valusatele õppetundidele, kus vaatamata oma vägede suurusele ja üleolekule õhuruumis ei suudetud side ja juhtimise puudulikkuse ning tehnoloogilise mahajäämuse tõttu oma ülesannet plaanitud viisil ellu viia.

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimine raha/ressursside kaudu

Sõjaliste ülesannete täitmiseks on relvajõududel tarvis ressursse: inimesi, toitu, jooki, relvastust, laskemoona, transporti, kütust jms, lõppkokkuvõttes raha, mille eest suurt osa loetletust hankida. Mida pikemaajalisem on sõjaline operatsioon või mida enam neid korraga käsil on, seda rohkem läheb tarvis ressursse.

Kuigi Venemaa Föderatsioon on territooriumilt suur ja loodusvaradelt rikas riik, ei tulnud minu valimis peaaegu üldse ette Venemaa sõjalise võimekuse kujutamist suure või tõhusana ressurside piisavuse kaudu. Ka nendes mõnes loos, mis esitasid arve Venemaa kaitse-eelarve suuruse kohta, paigutati need kohe võrdlusesse NATO vastavate arvudega, kus nad kujutasid Venemaa allajäämist NATOle.

Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimisel selle komponendi kaudu on pigem domineerivaks defitsiidi ja nappuse kujutamine. Ressursside ebapiisavusest tunnistavad nii Venemaa enda, kui ka lääneriikide, sealhulgas Eesti, kõneisikud. Näiteks Venemaa president Putin möönab oma 2017. aasta hilissügisel Sotšis peetud kõnes, et riigil on probleeme majanduses, rahanduses, relvatööstuses ja armees, kuid lisab juurde, et sellele vaatamata on Venemaa säilitanud oma koha maailma suurima tuumariigina. Mitmed Eesti kõneisikud (Balti Venemaa-uuringute Keskuse juht Vladimir Juškin, erukindral Ants Laaneots) kinnitavad Venemaa ohutust kas kindlas kõneviisis (*sõda ei tule*) või tingivas kõneviisis ja modaalsust rakendades (*ülimalt tõenäoliselt ei jagu Venemaal võimsust; väheneb tuntavalt võimalus, et*

sõjategevus võiks üldse alata) ning teevad seda nappidele või ammenduvatele ressurssidele viidates: osalemine Ida-Ukraina ja Süüria konfliktis nõuab varuosi, lahingumoonat, vormirõivaid, kütust ja õli, individuaalseid kaitsevahendeid, transpordivahendeid jms (*Venemaal on praegu kaks sõda pooleli: üks Ida-Ukrainas, teine Süürias*). Samas viidatakse ka Krimmi annekteerimise tõttu 2014. aastal lääneriikide poolt Venemaale kehtestatud majandussanktsioonidele (*majandussanktsioonid on sundinud Venemaad ära tarvitama oma rahavaru ja majanduse seisund on praegu vilets*), mis mõjutavad nii majandust kui ka näiteks sõjatööstust, mis kõrgtehnoloogiliste relvade arendamiseks vajab läänes toodetud komponente. Rahanappusele on viidanud ka Vene sõjatehnika naeruvääristajad (näiteks Heiki Suurkask moodsast tankist T-14 Armata rääkides): selle kehva kvaliteeti tuleneb tema arvates lisaks kehvale töökultuurile ka rahapuudusest (*rahapuudus paneb Venemaa relvastumishimule piirid ette*). Ühes artiklis oli ka juttu ajateenijate kehvast toitlustamisest, milles intervjuueeritud endine ajateenija tunnistas, et toidukordade vahel tuli [nälga] *kannatada*. Venemaa relvajõudude kujutamine raha- ja ressursipuuduses vaevlevana, mitte võimelisena piisavalt toitma oma ajateenijaid või toetama pikemaajalisi intensiivseid sõjalisi operatsioone ei näita neid väga hirmutavate või ohtlikena.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise puhul rahaliste ja muude ressursside kirjeldamise kaudu domineerib defitsiitsust ja nappust kujutav sõnavara ja konstruktsioonid. Venemaa sõjalisest ohtlikkusest Eesti suhtes räägitakse selle komponendi valguses kui vähe tõenäolisest või peaaegu olematust. Kui ka tuleb juttu Venemaa sõjalise eelarve suurusest, siis NATO-riikide kaitse-eelarvetest moodustab see ainult kolmandiku, mis omakorda mõjub lugejale Venemaa ohtlikkust vähendavalt.

Kirjeldatud sõjalise võimekuse konstrueerimise viisid on kokkuvõtvalt esitatud ka tabelis 3.

Tabel 3. Sõjalise võimekuse keeleline konstrueerimine

Sõjalise võimekuse komponent	Keelelised vahendid	Näited
Suurus/arvukus	<p>võrdlemine, vastandamine, sarnasust/erisust kujutavad leksikaalsed konstruktsioonid; loetelud; suurust/väiksust väljendavad leksikaalsed konstruktsioonid, võimendavad või pisendavad omadussõnad; näited/võrdlused ajaloost; autoriteetide tsiteerimine; positiivne enese- ja negatiivne teiste-representatsioon</p>	<p><i>*Venemaa pole Nõukogude Liit</i> <i>*Venemaa kontrollib ainult 7% Läänemere kaldajoonest</i> <i>*Venemaal on maailmas suuruselt teisel kohal olevad relvajõud</i> <i>*Venemaal on Eestiga (Balti riikidega) piirnevas Lääne sõjaväeringkonnas võrreldes NATOga ülekaal kõikides väeliikides nii isikkoosseisu kui tehnikaühikute poolest</i> <i>*Venemaa korraldab vähe ja läbipaistvaid kaitseotstarbelisi õppusi, NATO palju ja ründeotstarbelisi õppusi, tuues varjatult vägesid Venemaa piiridele</i></p>
Tehnoloogia/moderniseeritus	<p>võõrsõnad, relvade nimed, ülivõrded, uudissõnad, tehnilised terminid; võrdlused (Nõukogude ajaga); pisendamine, naeruvääristamine</p>	<p><i>*Elektroonilise sõjapidamise vahendid neutraliseerivad NATO tehnika Eesti territooriumil</i> <i>*Ülimoodsad ja kõrgtehnoloogilised relvad (tuumamootoriga raketid, allveedroonid jms)</i> <i>*Moodne tank seiskub paraadil ega käivitu; kopter tulistab kontrollimatult; uued relvad on tegelikult Nõukogude-aegsed</i></p>
Mobiilsus/aktiivsus/valmisolek	<p>mobiilsust/staatilisust, kiirust/aeglust, kohmakust väljendavad omadussõnad ja konstruktsioonid; juhtimist, valmisolekut, suutlikkust, kompetentsust/ebakompe-</p>	<p><i>*Eesti vallutamine 4 tunniga</i> <i>*Välksõda, šokikampaania Euroopas;</i></p>

	tentsust kujutavad konstruktsioonid; võimalike ohustsenaariumite esitamine	<i>*Venemaa elektroonilise sõja üksus Süürias ei tulnud oma ülesannetega toime</i> <i>*Venemaa valmistub suureks sõjaks; lahinguvõime on suurem kui NSV Liidul.</i>
Raha/ressursid	ressursirikkust/ressursinappust või vähenevaid ressursse kirjeldavad konstruktsioonid; kaitsekulutuste võrdlemine; autoriteetide tsiteerimine	<i>*Lääneriikide sanktsioonidest põhjustatud majandusraskused</i> <i>*Vähenevad varud Ida-Ukrainas ja Süürias sõdimise tõttu</i> <i>*Dedovštšina ja tühja kõhtu kannatavad ajateenijad relvajõududes</i> <i>* Venemaa kaitse-eelarve moodustab kolmandiku NATO Euroopa-riikide omast</i> <i>*Sõda ei tule!</i>

Sõjalise võimekuse konstrueerimine ja psühholoogiline kaitse

Ajakirjandusväljaanded on Eestis vabad valima, mida nad soovivad kajastada, milliseid teemasid ja millal tähtsustada ning kuidas neid konstrueerida. Kõige selle kaudu on neil võimalik mõjutada nähtuste tajumist ning kujundada oma väljaande lugejaskonna või laiemalt ühiskonna suhtumisi ja hoiakuid. Olen selles töös oma fookuse suunanud just tekstile, täpsemalt teemakäsitluse viisidele. Teisisõnu olen uurinud seda, millised on need tekstilised vahendid ja võtted, millega Venemaa sõjalist võimekust konstrueeritakse. Ajakirjanduslikke tekste analüüsides olen lähtunud eeldusest, et Venemaa sõjaline võimekus on Eesti ajaloolist kogemust arvestades teema, mis võib tekitada Eesti lugejates erinevaid reaktsioone, millest esmane on hirm: sõltuvalt sellest, kuidas sõjalist võimekust on kujutatud, võib see mõjuda kas hirmutavalt või ohutult.

Tekstianalüüsi tööriistu kasutades oli võimalik valitud ajakirjanduslikest tekstidest lugeda välja rohkem kui ehk esmapilgul silma jäi, sest sõnadel on sõltuvalt nende kohast lauses või mingis retoorilises konstruktsioonis oma mõju sekundaarsete tähenduste, konnotatsioonide ja

emotsionaalse värvingu kaudu. Samuti sõltub nii sellest ühiskondlikust kontekstist (näiteks kriisiolukord vmt), milles mingi tekst ilmub, kui ka ajakirjanduslikust raamistamisest, kuidas lugeja või kuulaja seda teksti vastu võtab. Minu analüüs näitas, et tõepoolest võivad mõned konstrueerimisviisid mõjuda hirmutavalt (eriti näiteks sellised, mis kõnelesid abstraktsest ohust või hüpoteetilistest ohustsenaariumitest), mõned aga hirmutunnet maandavalt (näiteks sellised konstrueerimisviisid, mis kas naeruvääristasid Venemaa sõjalist võimekust või argumenteeritult näitasid, miks ohustsenaariumid ei realiseeru).

Praktilisest aspektist võiks siinne töö Venemaa sõjalisest võimekusest kõnelemise viisidele viitamise kaudu aidata eelkõige sellest kõnelejatel – ajakirjanikel ja valdkonna asjatundjatel – märgata ja teadvustada selliste konstrueerimisviiside võimalikke mõjusid kaitsetahtele. Sel kombel saab enne ühe või teise väite esitamist, ühe või teise kujundi kasutamist kaaluda, millise sõnumi see lugejale/kuulajale võib anda (mõelgem või president Ilvese nelja-tunni-kujundile!). Nissen ütleb, et süsteemina (riigina, organisatsioonina) ellujäämiseks on tähtis ette näha nii aeglaselt muutusi – ta nimetab neid avaliku diskursuse aeglaseks ja hajutatud mõjutamiseks – kui ka äkilisi rünnakuid. Seda otstarvet täidab psühholoogiline kaitse koos strateegilise kommunikatsiooniga (Nissen, 2015: 18).

Dokumendis „Eesti julgeolekupoliitika alused“ öeldakse, et psühholoogilist kaitset on vaja selleks, et tasalülitada terroriorganisatsioonide ja ka mõne riigi sõjalisest doktriinist tulenevat ründetegevust rünnatava ühiskonna kognitiivse mõjutamise abil. Psühholoogilise kaitse eesmärk Eestis on muu hulgas neutraliseerida inforünnakuid, mis manipulatsiooni ja valeteabe abil provotseerivad ühiskonnas vägivalda või propageerivad kriiside lahendamist põhiseaduslikku korda eiravate vahenditega. Psühholoogilise kaitse eelistatuim abinõu on ühelt poolt ühiskonna teavitamine rünnakutest, manipulatsioonidest ja valeteabest ning teiselt poolt võimalikult mitmekesise teabe kättesaadavus. Strateegiline kommunikatsioon ja psühholoogiline kaitse täiendavad teineteist. Kui psühholoogilise kaitse teavitusmeetmed on suuresti reaktiivsed, siis strateegiline kommunikatsioon peab infomüras olema suuteline jõudma ühiskonnani, aga ka konfliktiohjes olulist rolli etendavate välismaiste sihtrühmadeni. Selleks tuleb toetuda ühtaegu inimvõrgustikele ja meediale (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017: 19).

See viitab tagasi töö alguses David Altheide'i parafraaseerides küsitule: kas Eesti ühiskond õpetab (näiteks ajakirjanduse kaudu) oma liikmeid kartma Venemaad ja tema sõjalist võimekust või hoopis vastupidi, mitte kartma ja kui, siis miks? Täpsemalt puudutabki see ühiskonna taju juhtimise valdkonda Venemaa sõjalise võimekusega seoses, sest paratamatult mõtlevad Eesti inimesed näiteks sellest, kas Venemaa relvajõud on võitmatud, kas Eesti on kaitstav või kas NATO heidutus (praegu, tulevikus) on piisav selleks, et Venemaa sõjaline võimekus ei rakenduks Eesti peal. Siinne töö ei vasta küll otseselt nendele küsimustele, kuid laotab lugeja ette viidatud küsimusi ärgitavad või nendega moel või teisel resoneerivad Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viisid ja üritab suunata lugejat edasi mõtlema, kuidas eri kujutamiskiivid võiksid Eesti inimestele mõjuda. Selliselt saab sinne töö anda oma panuse riigikaitse ja kommunikatsiooni valdkonnas juba tehtud akadeemilistesse uuringutesse, millele on viidatud ka töö 1. peatükis.

5.1. Meetodi refleksioon

Uurisn siinses töös Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimist Eesti ajakirjanduses. Tekstide uurimiseks kasutasin peaaesjalikult meediatekstide kvalitatiivse keelelise analüüsi vahendeid, mille on välja pakkunud tuntud diskursusanalüütik John E Richardson (2006: 46–74), aga lisaks nendele ka teiste uurijate teoreetilisi lähtekohti, kes on uurinud tekstilisi kujutusviise (Hansson, Kasik, Musolff, Stone).

Minu hinnangul on siinseks uurimistööks kasutatud meetod ja analüüsivahendid püstitatud uurimisküsimusele vastamiseks sobivad. Kuna minu töö tegeleb sõjalise võimekuse tekstilise konstrueerimise uurimisega, siis aitasid kasutatud meediatekstide analüüsivahendid leida leksikaalseid, süntaktilisi ja retoorilisi konstrueerimisvõtteid, millega minu uuritud tekstides sõjalist võimekust kujutati. Siinse töö eesmärk oli eelkõige kaardistada võimalikud Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viisid, mis esinesid Eesti suuremate ajakirjandusväljaannete veebiversioonides 2017. aasta algusest 2018. aasta alguseni avaldatud tekstides.

Minu tööks valitud tekstikorpuse mahuline piiratus, ajalise vahemiku ahtus (*ca* viisteist kuud) ja kitsas fookus eelkõige veebiväljaannetele kombinatsioonis kvalitatiivse tekstianalüüsi meetodiga ei võimaldanud muidugi teha põhjanevaid üldistusi eri konstrueerimise viiside levimusele Eesti ajakirjanduses laiemalt. Ka ei võimaldanud kasutatud meetod leida seoseid konkreetsete sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside kasutamise põhjuste kohta mingite konkreetsete kõnelejate puhul, kuigi ajaloolist või praegusaja julgeolekualast konteksti ning Eesti sõjalise julgeoleku valdkonda pisut lähemalt tundes on uurijal võimalik pakkuda rohkem või vähem subjektiivseid või tunnetuslikke tõlgendusi. See ei olnud siiski siinse töö eesmärgiks. Kuna tegemist on tekstianalüütilise meetodiga, siis ei võimaldanud see uurida ka näiteks ajakirjanduslike tekstide paigutust, kujundust ja muid multimodaalseid väljendusvõimalusi, mis on sõjalise võimekuse kujutamise juures samuti olulised teksti retseptiooni mõjutavad aspektid.

Üldiselt aitas koostatud analüüsiraamistik täita uurimistöole seatud eesmärgi ehk tuvastada peamised Venemaa sõjalise võimekuse tekstilise konstrueerimise viisid Eesti ajakirjanduses vaadeldud perioodil.

5.2. Soovitused

Töö sissejuhatuses nimetasin, et Venemaa sõjalise võimekuse kujutamine ajakirjanduses puudutab potentsiaalselt igat Eesti elanikku, kes omandatud informatsiooni põhjal kujundavad oma hoiakuid. Meie idanaabri sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside äratundmine, samuti teadlikkus sellest, kuidas see mõjutab meedia tarbijat, aitab kavandada psühholoogilise kaitse alast tegevust, et Eesti avalikkust laiemalt, aga kitsamalt riigi sõjalise julgeoleku ja riigikaitse planeerimisega soetud inimesi kaitsta välisriikide infooperatsioonide ja mõjutustegevuse eest meie infokeskkonnas. Seepärast uurisin Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimist Eesti ajakirjanduses muu hulgas ka eesmärgiga pakkuda välja mõned soovitused selle temaatikaga seotud inimestele.

Soovitused kaitseväelastele (nii tegevteenistuses olijatele kui ka ajateenijatele)

Infosõda ja psühholoogilised operatsioonid ei ole midagi uut ega üllatavat Eesti kaitseväelaste jaoks. Mulle teadaolevalt on Eesti kaitseväe vanem- ja kõrgem ohvitserkond üldiselt kursis infosõja võtete ja võõrriikide mõjutustegevusega. See teadmine põhineb isiklikel kontaktidel mõningate kaitseväe ohvitseridega. Kuid minule praegusel ajal teadaoleva informatsiooni põhjal psühholoogilise kaitsega seotud tegevuste või teadlikkuse kohta ajateenijate seas saaks nii mõndagi parandada.

Siinkohal saan Eesti kaitseväele soovitada mõelda just ajateenijate täiendavale koolitamisele infosõja ja võõrriikide mõjutustegevuse teadvustamise ja sellele vastu seismise oskuste vallas. Kuigi väljaõppeplaanid on väga tihedad, tuleks selleks siiski püüda õppekavasse paigutada regulaarseid tunde, kus näiteks lahatakse aktuaalseid julgeolekualaseid meediakajastusi ja paigutatakse neid NATO kaitsevõime konteksti. See eeldaks muidugi väljaõppega tegelevate ohvitseride täiendavat koolitust meedia tõlgendamise valdkonnas või vastavate erialaohvitseride kaasamist. Samas oleks ajateenijate harimisest kasu ka ühiskonnal laiemalt, sest tsiviilellu tagasi pöördudes oleks meil tegemist mõjutustegevusest teadlikumate kodanikega, kes oma teadmisi saaksid vajaduse korral jagada ka teistega.

Kuna ühiskond vaatab kaitsevaelasi kui oma ala asjatundjaid, siis oodatakse neilt juba alateadlikult hinnanguid erinevatele (sõjalise) julgeolekuga seotud probleemidele. On ootuspärane, et ajakirjanikud võivad pöörduda ekspertarvamuse saamiseks ohvitseride poole. See aga eeldab pidevat valmisolekut asjatundlikult kommenteerida julgeolekuküsimusi. Kuna psühholoogiline kaitse on osa totaalkaitse kontseptsioonist, siis tuleb kaitseväelastel endale teadvustada, et lisaks taktikadrillidele on ka enese meedias toimuvaga kursis hoidmine osa riigikaitsest. Ajakirjanduses sõna võttes sõnumite edastamine või nende kommenteerimine (mõistagi oma pädevuse piires ja kaitseväe vastavate instantsidega kooskõlastatult) on iseenda ja oma ühiskonna kaitsmine informatsioonilise mõjutustegevuse eest. Sellepärast tuleks hoolikalt läbi mõelda, kuidas oma väljaütlemiste kaudu mitte konstrueerida Venemaa sõjalist võimekust (selle erinevate komponentide näol) suuremaks kui see tegelikult on, sest kaitsevaelase öeldul on sellistel puhkudel suurem kaal kui tavainimese või mitte-asjatundja öeldul.

Soovitused ajakirjanikele

Tekstianalüüs lähtub sellest, et autori tehtud valikutega tekst loob tähendusi ja kujundab selle kaudu ise tegelikkust. Keelekasutuse uurijaid huvitab, mis juhib seda valikut. Kuivõrd selline valik on isiklik, personaalne, kuivõrd see aga sõltub kontekstist, ümbritseva keskkonna sotsiaalkultuurilistest tavadest, harjumustest ja huvidest (Kasik, 2008: 12)? Sellest teadlik olemisest sõltub ka see, kuivõrd on võimalik juhtida oma keelekasutust ning kui palju ja mil viisil on võimalik tekstidel lasta end mõjutada; ka seda, kuidas kaitsta end tekstide mõjutuste eest.

Ajakirjanikud (nii reporterid kui toimetajad) lähtuvad üldiselt oma valikuid tehes teema uudisväärtuslikkusest ehk sellest, kas lugu puudutab kuidagi väljaande lugejaid, on neile mingil viisil oluline. Venemaa sõjaline võimekus ja selle võimalik rakendamine Balti riikides on Eesti ajakirjanduses meie riigi ajaloolise kogemuse tõttu oluline, lugejat puudutav teema. See on teema, mis on seotud hirmuga, täpsemalt sõjahirmuga ja sellisena emotsionaalne. Viisid, kuidas konstrueerida oma lugudes meie idanaabri sõjalist võimekust, millistele allikatele toetuda, kelle ekspertteadmisi kasutada või mida üldse kajastada või kajastamata jätta, on asjad, mis mõjutavad otsesemalt või kaudsemalt Eesti ühiskonna turvatunnet.

Sellest johtuvalt võiks ajakirjanikele soovitada kõigepealt valida hoolikalt allikaid, mida kajastada. Venemaa infoagenteuride uudiste otse ülevõtmine ja lihtsalt tõlkeuudistena avaldamine võib olla põnev ja hõlbus, kuid ei pruugi anda korrektset teavet Eesti lugejale. Ent ka lääneriikide uudisteagenteurid ei pruugi alati kajastada Venemaa sõjalist võimekust adekvaatselt. Juhtub, et teadmatusest või köitvast teemakäsitlemisest pimestatuna osutatakse ise mõjutustegevuse ohvriks avaldades sisu, mis on põnev, kuid ebatäpne või suisa väär. Julgeolekuteemade käsitlemisel tuleks hoolikalt kaaluda, kas kajastatav sündmus või nähtus aitab kaasa rahvuslikule julgeolekule ja tõstab rahva kaitsetahet või vastupidi, õõnestab seda. Ent näiteks Jantunen viitab ka tõigale, et teatud puhkudel võib meedia ja riigivõimu (või sõjaväe) vahel tekkida omapärane sõltuvussuhe: kajastusteks vajab ajakirjandus allikaid ja materjali, võim (riik, armee) aga neile sobivat meediaprofili. Sel puhul oli oluline tunnetada oma positsiooni ajakirjanduslikku ja eetilist probleemsust. Selgub, et Soome ajakirjanikele on Ukraina sõja intensiivsemate propagandafaaside ajal korraldatud koolitusi, mille eesmärk oli

õpetada infosurve all toime tulema ja eristama korrektset informatsiooni desinformatsioonist, mida oli toona palju (Jantunen, 2018: 98–99). Seepärast tuleks ohtudest rääkides olla võimalikult konkreetne. Oht ja hirm on nähtused, mis köidavad tähelepanu, kuid abstraktne ohu käsitlus või ohufooni loomine ei ole konstruktiivne. Infooperatsioonide eesmärk ongi vastast kahtlema panna, õõnestada usaldust riigi toimimise vastu, selle kaitsevõimude toimetulekuvõime vastu ja kulutada elanikkonna moraali, et murda nende vaim ilma sõjalise jõu kasutamiseta.

Teiseks võiks silmas pidada tasakaalustatust teemakäsitlusel: kui kirjutada midagi Venemaa sõjalisest võimsusest, siis peaks selle juures olema käsitletud ka NATO võimsust. Tähtis on silmas pidada ka seda, et sõjaline võimekus ei ole üks suur „asi“ või nähtus iseeneses. Seda mõtestatakse ja konstrueeritakse avalikus kommunikatsioonis keeleliselt erinevate komponentide – nagu näiteks suurus, moderniseeritus, mobiilsus, ressursirohkus – kaudu (mida siinses töös on ka tutvustatud) ja tihtipeale kombineeritult. Igal eri puhul on oluline, millistest komponentidest ja millises kontekstis kirjutatakse. Näiteks mandritevahelised ballistilised tuumaraketid on küll hirmsad relvad, kuid nende kasutamisest Eesti vastu ei saa tõsimeeli rääkida, see oleks sõjaliselt nonsens. Samuti ei ole mõtet lihtsalt võrrelda Eesti ja Venemaa vägede suurust ega isegi mitte NATO ja kogu Venemaa vägede suurust, sest Eesti ja NATO territooriumi idaserva jaoks on oluline eelkõige Venemaa Lääne sõjaväeringkonna, äärmisel juhul osaliselt ka Lõuna või Kesk-sõjaväeringkonna võimekus. Sellepärast võiks sõjalise võimsuse teemade käsitlemisel püüda olla täpne selles, millisest sõjalise võimekuse komponendist ja mis puhul juttu tehakse, sest kõik neist ei puuduta Eestit. Ka on tähtis, et võrdlustes Venemaaga rõhutaks fakti, et Eesti on NATO integraalne osa, mitte eraldiseisev kaitsevõime.

Kolmandaks oleks Venemaa sõjalise võimekuse kajastamisel oluline kaaluda hoolikalt, milliseid sõnu ja väljendeid ajakirjanik kasutab. Eestile ebasõbralike võõrriikide puhul tuleks kaaluda hoidumist ülistavatest ja nende võimsust eksponeerivatest väljenditest ning teiselt poolt jällegi Eesti väiksusele ja nõrkusele viitamisest. Taas tasub meelde tuletada, et Eesti on NATO liige ja meie kaitsevõime on osa NATO kaitsevõimest.

Neljandaks tuleks rõhutada Eesti riigikaitse laiapõhjalisust. See tähendab seda, et riigi kaitsmine ei ole ainult kaitseväelaste või NATO asi, vaid iga kodaniku asi. Iga inimene tugevdab Eesti kaitsevõimet oma töö ja hoiakute kaudu. Selle hulka käib ka kriitiline suhtumine igasugusesse ajakirjanduses avaldatavasse julgeolekualasesse materjali ning ka sellesse, mida vahendatakse või sotsiaalmeedias edasi jagatakse.

Soovitused edasiseks uurimistööks

Mina uurisin oma töös Venemaa sõjalise võimekuse tekstilist konstrueerimist põhiliselt Eesti suuremates veebiväljaannetes. Sõjalise võimekuse teemaga seostub hirmu teema. David Altheide on öelnud, et hirmusõnumiga käsikäes käivad ka kujutised (pildid) ja sihtmärgid (objektid), mida ja keda tuleks karta (Altheide, 2002:56). Tekstianalüütiline meetod ei võimaldanud uurida visuaalseid vahendeid: lugude kujundust ja illustratsioone. Eriti just veebiajakirjandus võimaldab lisada videoid, interaktiivset infograafikat, mis muudavad loo mõjusamaks. Siin töös kasutatud meetod seda aspekti ei arvestanud. Seepärast võiks edaspidi uurida ka sõjalise võimekuse konstrueerimist visuaalsete kujutusvahendite kaudu.

Teiseks võiks uurida lisaks eestikeelsele ajakirjandusele ka Eesti venekeelset meediat. Kuna suurim vähemuskeel Eestis on vene keel ja paljud selle kõnelejad elavad venekeelses (ka Venemaa) inforuumis ja on sealjuures ka Venemaa Föderatsiooni kodanikud, siis oleks huvitav teada saada, millised on Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise ja retseptiooni viisid seal.

Kolmandaks võiks uurida sedagi, kas ja mil viisil käsitletakse sõjalise võimekuse temaatikat sotsiaalmeedias: kes on need, kes põhiliselt sõna võtavad ja millise taustaga nad on, millest räägitakse ja millised meeolud valitsevad vestlusgruppides.

Neljandaks võiks uurida, kuidas Venemaa sõjalise võimekuse kujutamine Eesti ajakirjanduses mõjutab nii tegevväelaste kui ajateenijate kaitsetahet. Samuti oleks huvitav uurida, kuidas elukutselised, eriti kõrgemad kaitsevälased, tajuvad mõjutamist. Kõrgemate kaitsevälaste uurimine on oluline sellepärast, et nende seas on need inimesed, kellel on võim langetada

otsuseid ja võimalus teha ettepanekuid poliitikutele valikute tegemiseks kaitseplaneerimise ja sõjalise julgeoleku küsimustes laiemalt. Sellisteks uurimistöödeks võiks kõrgemate sõjaväelaste puhul kasutada intervjuusid, ajateenijate puhul intervjuusid või fookusgruppe.

Kokkuvõte

Siinse töö kirjutamise aega jäi kaks suurt sõjalist õppust – Venemaa-Valgevene strateegiline õppus Zapad 2017. aasta septembris ja Eesti kaitseväge korraldatud NATO-liitlaste kaitseõppus Siil 2018. aasta maikuuks. Mõlema sündmusega seoses oli Eesti ajakirjanduses palju juttu Venemaa ja NATO sõjalisest võimekusest, heidutusest, Eestit varitsevatest võimalikest ohtudest seoses idanaabriga ja Eesti kaitstavusest Venemaa võimaliku agressiooni eest. Kui kumbki õppus demonstreeris vähemalt osa oma läbiviijate sõjalisest võimekusest ja tõi sõjalise julgeoleku teemad ajakirjandusliku käsitelu fookusesse tavalisest enam, siis tegelikult tuleb riikide sõjaline võimekus jutuks ka muul ajal. Minu töö eesmärk oli uurida, millised on Venemaa sõjalise võimekuse keelelise konstrueerimise konkreetset viisid Eesti ajakirjanduses, täpsemalt eestikeelses veebiajakirjanduses.

Eesti inimestele on Venemaa sõjalisest võimekusest rääkimine ajaloolise kogemuse tõttu (korduv idanaabri agressiooni ohvriks langemine) oluline. Omaette küsimus on aga, kes ja kuidas seda teeb ja kuidas võiks see lugejatele ja seeläbi laiemalt kogu ühiskonnale ja kodanike kaitsetahtele mõjuda.

Töös püstitatud uurimisküsimusele vastama asudes lähtusin eeldusest, et eespool viidatud põhjusel võiks Venemaa sõjalisest võimekusest kõnelemise puhul Eesti ajakirjanduspubliku jaoks üks prevaleerivamaid tundeid olla hirm (ja selle vastand, turvatunne). Oma uurimistöös vaatlesin ma ajakirjanduslikke tekste; analüüsiks vajaliku materjali kogusin Eesti veebiajakirjandusest ja leitud ajakirjanduslikke tekste uurisin (meedia)tekstianalüütiliste vahenditega.

Töö empiirilise osa moodustab 4. peatükk, mis koosneb Eesti ajakirjandusväljaannete veebikeskkondadest kogutud Venemaa sõjalisest võimekusest kõnelenud tekstide analüüsist. Leitud sõjalise võimekuse kujutamise viise illustreerisin tekstiväljavõtetega ja analüüsisin nende keelelist konstrueerimist. Analüüsis lähtusin töö 1. peatükis esitatud sõjalise võimekuse definitsioonist, mille kohaselt koosneb sõjaline võimekus neljast komponendist: jõu struktuur, moderniseeritus, üksuste valmisolek ja kestlikkus. Keelelise analüüsi tarbeks nimetasin sõjalised terminid ümber tavakeelseteks: sõjalise võimekuse konstrueerimine suuruse/arvukuse

kaudu, tehnoloogia/moderniseerituse kaudu, mobiilsuse/aktiivsuse kaudu ja raha/ressursside kaudu. Erilist tähelepanu pöörasin sellele, kuidas igat sõjalise võimekuse komponenti on võimalik tekstis kujutada eri viisidel nii, et see võib mõjuda kas hirmutavalt või ohutult.

Töö lõpuosas arutlesin analüüsi tulemuste üle ja asetasin nad laiemasse julgeoleku- ja riigikaitse-temaatikat käsitlevasse akadeemilisse uurimisvälja. Töö panus nimetatud valdkonda võiks olla teadmine, milliseid lingvistilisi vahendeid kasutatakse Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimiseks ja millistel puhkudel üht või teist konstrueerimisviisi rakendatakse. Tekstide analüüs näitas, et sõjalisest võimekusest ei saa rääkida kui ühest kindlapiirilise „asjast“, vaid palju sõltub kontekstist, kõnelejast ja tema teadlikust või alateadlikust taotlusest. Nagu eelpool öeldud, koosneb sõjaline võimekus lisaks veel ka eri komponentidest, mis ei pruugi korraga ühes tekstis kõne all olla. Nõnda võib Venemaa sõjalist võimekust sõltuvalt kontekstist, kõneleja positsioonist või taotlusest kujutada kas hirmutavalt, hirmu tekitamata või hoopis pisendavalt või naeruväärivalt.

Siinse töö praktiliseks väljundiks on muu hulgas soovitused kaitseväelastele ja ajakirjanikele, aga ka neile, kes soovivad uurida riigikaitsega seotud teemasid kommunikatsiooni ja mõjutustegevuse valdkonnas. Lisaks sellele aitab Venemaa sõjalise võimekuse konstrueerimise viiside ära tundmise ja nende mõju tundmaõppimise kaudu mõelda asjassepuutuvate (sõjalise julgeolekuga seotud) inimeste kaitsmisele vaenuliku mõjutustegevuse eest. Käesolevast tööst lähtuvaks praktiliseks kasuks võiks olla näiteks teoreetiline sisend psühholoogilise kaitse arendamiseks Eesti kaitsejõududes, aga ka Eesti elanikkonna seas laiemalt.

Summary

How is Russia's Military Capability Constructed in the Estonian Press?

The aim of my research was to discover the specific ways of linguistic construction of Russia's military capability in the Estonian press, in particular in the Estonian-speaking online press.

As I began to look for answers to my research question I proceeded from the assumption that, while speaking about Russia's military capability, one of the most prevalent emotions for Estonian readers could be fear (and its opposite – safety). In my research I studied media texts; I collected the material necessary for analysis from the Estonian online press. I analysed the texts using textual analytical tools.

The empirical part of my research consists of an analysis of texts dealing with Russia's military capability. In my analysis I proceeded from the definition of military capability provided in Chapter 1. According to this definition military capability consists of four components: force structure, modernisation, unit readiness and sustainability. For the purposes of linguistic analysis I renamed the military terms into more colloquial notions: constructing military capability through size/numbers, through technology, through mobility/activity and money/resources. Particular attention was given to the possibility of constructing every component of military capability in ways that can be perceived as either creating fear or sense of safety.

In the final part of the study I discuss the results of the analysis and place them in the broader field of academic research on security and national defence. The contribution of this research to this field might be an awareness of the linguistic means used to construct Russia's military capability, and in which cases one or another way of construction is implemented. The analysis of the texts showed that military capability cannot be considered as one definite "thing" – much depends on the context, the speaker and his intentional or unintentional purpose. Thus, Russia's military capability may, depending on the context, the speaker's position or intent, be depicted as intimidating, not creating fear or in ways ridiculing it.

The practical output of this research is, among other things, recommendations to members of the Estonian Defence Forces and journalists, as well as to those who wish to study issues related to national defence in the field of communication and influencing people. In addition to this, recognising the ways of constructing Russia's military capability and studying their effect on society can be helpful in planning the protection of persons concerned (for example, related to military security) from hostile influencing. The practical benefits of this research could be, for example, theoretical input for the development of psychological defence in the Estonian Defence Forces, as well as among the Estonian population in general.

Analüüsiks kasutatud ajakirjanduslikud tekstid

Delfi

Lauri Laugen „Venemaal luuakse elektromagnetilisi pomme, mis halvavad vastase tehnika“,
28.09.2017

Lauri Laugen „Väidetavalt tulistas ründekopter õppustel Zapad inimeste pihta, kes said raskelt
viga“, 29.09.2017

Lauri Laugen „Bild: Vene õppuste Zapad stsenaarium oli Balti riikide hõivamine mõne päevaga
ja šokikampaania NATO Euroopa liitlaste vastu“, 20.12.2017

Lauri Laugen „Putin uutest superrelvadest: mõnesid on vaja veel peenhäälestada“, 02.03.2018

Matti Aivar Lind „Venemaal kukkus alla õhujõudude lennuk“ 19.09.2017

Eesti Päevaleht

Urmas Jaagant „Uuring: Venemaa elektrooniline sõjavõime astub NATO-le kandadele“,
26.09.2017

Heiki Suurkask „Venemaa hirmutab maailma uue tankiga, mis paraadil seiskus“, 13.05.2015

Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal

Anton Aleksejev „ERR Zapadil: eksperdid on õppuste eesmärgi suhtes eri meelt“, 17.09.2017

Vahur Lauri „Laaneotsa sõnul valmistub Venemaa alates 2008. aastast suureks sõjaks“,
07.12.2017

„Putin: Venemaal töötati välja tabamatud kiired tuumaallveedroonid“, 01.03.2018

Ege Tamm „Raport: küberrünnakuga on võimalik Baltimaad ülejäänud NATO-st eraldada“,
26.09.2017

Postimees

Vladimir Juškin „Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff.“ Vladimir Juškin
analüüsib Putini „tähesõdade“ komplekti“, 13.03.2018

Vladimir Juškin „Vladimir Juškin: milliseks sõjaks valmistub Putin?“, 13.12.2017

Evelyn Kaldoja „Rootsi erukindral: Venemaa pole NSVL“, 18.10.2017

Ants Laaneots „Ants Laaneots: Venemaa kasvatab muskleid“, 08.04.2012

Verni Leivak „Diplomaat ja teadur Kalev Stoicescu: sõjahust räägitakse meil liiga palju“,
22.09.2017

Edward Lucas „Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta“, 01.02.2017

„Putin hirmutas vaenlasi seitsme aasta vanuse raketivideoga“, 02.03.2018

„Putin: kõik ettevõtted peaksid sõjaväetoodangu suurendamiseks valmis olema“, 23.11.2017

Sven Randlaid „Leedu kaitseminister: Zapad tõestas Vene armee võimekust rünnata 24 tunni
jooksul“, 09.11.2017

„Vene sõjavägi 2017: dedovštšina kestab edasi ja muslimitele jagatakse sealiha“, 02.08.2017

Pärnu Postimees

Kalev Vilgats „Erukindral Ants Laaneots: Sõda ei tule, rahunege maha!“ 07.03.2107

Õhtuleht

Denes Kattago „Putin näitas uusi tuumarakette: tehnoloogiline mahajäämus võib maksta meile
iseseisvuse“, 01.03.2018

Sander Silm „Leo Kunnas: peame pingutama, sest kõne all on riigi saatus“, 26.02.2017

Kasutatud kirjandus

- Aleksejev, A. (2017). ERR Zapadil: eksperdid on õppuste eesmärgi suhtes eri meelt. *ERR uudised*, 17. september. Kasutatud 19.03.2018 <https://www.err.ee/619064/err-zapadil-eksperdid-on-oppuste-eesmargi-suhtes-erimeelt>
- Altheide, D. L. (2002). *Creating Fear: News and the Construction of Crisis (Social Problems and Social Issues)*. New York: Aldine de Gruyter.
- Arvamused kaitseväest enne ja pärast ajateenistust*. (2016). Tallinn: Turu-uuringute AS.
- Atawneh, A. M. (2009). The discourse of war in the Middle East: Analysis of media reporting. *Journal of Pragmatics*, 41(2), lk 263–278. Kasutatud 14.05.2018 doi: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2008.05.013>
- Blair, D. (2015). Sitting near a nuclear tripwire, Estonia's president urges NATO to send troops to defend his country. *The Telegraph*, 11. aprill. Kasutatud 08.03.2018 <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/estonia/11530064/Sitting-near-a-nuclear-tripwire-Estonias-president-urges-Nato-to-send-troops-to-defend-his-country.html>
- CJCS Guide to the Chairman's Readiness System. (2010). Kasutatud 12.03.2018 <http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Library/Handbooks/g3401.pdf?ver=2016-02-05-175742-457>
- Dictionary of Military and Associated Terms. (2018). Kasutatud 10.04.2018 <http://www.jcs.mil/Doctrine/Joint-Doctrine-Pubs/3-0-Operations-Series/>
- Eesti julgeolekupoliitika alused. *Riigikogu veebileht*. Kasutatud 26.05.2018 https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/27a3f85f-ed88-4d2c-92e5-e7da52c26b08/Riigikogu%20otsus%20_Eesti%20julgeolekupoliitika%20alused_%20heakskiitmine
- Eesti keele käsiraamat (2007). Kasutatud 10.02.2018 <https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?id=540&p=6&p1=5>
- Einmann, A. (2017). Eesti tõsis ka Freedom House'i ajakirjandusvabaduse indeksis. *Postimees*, 30. aprill. Kasutatud 08.03.2018 <https://www.postimees.ee/4097115/eesti-tousis-ka-freedom-house-i-ajakirjandusvabaduse-indeksis>
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Gressel, G. (2015). Russia's Quiet Military Revolution, and What it Means for Europe. *European Council on Foreign Relations. Policy Brief*. Kasutatud 13.05.2018

- http://www.ecfr.eu/publications/summary/russias_quiet_military_revolution_and_what_it_means_for_europe4045
- Hansson, S. (2017). Analysing opposition–government blame games: argument models and strategic maneuvering. *Critical Discourse Studies*, 15:3, lk 228-246, DOI: 10.1080/17405904.2017.1405051
- Honan, W.H. (1996). Sovietologists, Years After the Collapse, Cope With a New Reality. *The New York Times*, 13. märts. Kasutatud 14.05.2018
<https://www.nytimes.com/1996/03/13/us/sovietologists-years-after-the-collapse-cope-with-a-new-reality.html>
- Ilves, T. H. (2014). Toomas Hendrik Ilves Columbia Ülikoolis 26. septembril 2014. *Vabariigi presidendi veebileht*. Kasutatud 04.03.2018 <https://vp2006-2016.president.ee/et/ametitegevus/koned/10637-2014-10-07-14-13-10/>
- Jaagant, U. (2017). Uuring: Venemaa elektrooniline sõjavõime astub NATO-le kandadele. *Eesti Päevaleht*, 26. september. Kasutatud 09.12.2017 <http://epl.delfi.ee/news/eesti/uuring-venemaa-elektrooniline-sojavoime-astub-nato-le-kandadele?id=79619942>
- Jantunen, S. (2018). *Infosõda*. Tallinn: SA Kultuurileht.
- Juškin, V. (2018). „Mitte miski sellest, mida ma täna rääkisin, ei ole bluff.“ Vladimir Juškin analüüsib Putini „tähesõdade“ komplekti. *Postimees*, 13. märts. Kasutatud 13.04.2018 https://arvamus.postimees.ee/4437727/mitte-miski-sellest-mida-ma-tana-raakisin-ei-ole-bluff-vladimir-juskin-analuusib-putini-tahesodade-komplekti?_ga=2.2918712.944778843.1521021719-1619684887.1394829646
- Juškin, V. (2017). Vladimir Juškin: milliseks sõjaks valmistub Putin? *Postimees*, 13. detsember. Kasutatud 13.12.2017 https://arvamus.postimees.ee/4341969/vladimir-juskin-milliseks-sojaks-valmistub-putin?_ga=2.141834615.49712071.1513021993-1619684887.1394829646
- Kaitsepolitsei ameti aastaraamat (2014). Tallinn: Kaitsepolitsei amet.
- Kaldoja, E. (2017). Rootsi erukindral: Venemaa pole NSVL. *Postimees*, 18. oktoober. Kasutatud 10.12.2017 <https://pluss.postimees.ee/4281525/rootsti-erukindral-venemaa-pole-nsvl>
- Kasik, R. (2008). Meediatekstide analüüs: eesmärgid ja meetodika. R. Kasik (toim). *Tekstid ja taustad V. Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad* (lk 10–43). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Kattago, D. (2018). Putin näitas uusi tuumarakette: tehnoloogiline mahajäämus võib maksta meile iseseisvuse. *Õhtuleht*, 1. märts. Kasutatud 09.04.2018
<https://www.oh tuleht.ee/862176/videod-putin-naitas-uusi-tuumarakette-tehnoloogiline-mahajaamus-voib-maksta-meile-iseseisvuse>
- Kivirähk, J. (2018). *Avalik arvamus ja riigikaitse*. Tallinn: Turu-uuringute AS.
- Kopõtin, I., Mölder, H., Müür, K., Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2016). Russian Information Operations against the Ukrainian State and Defence Forces: April–December 2014 in Online News. *Journal on Baltic Security*, vol. 2, issue 1. lk 28–71.
- Kõuts-Klemm, R., Pruulmann-Vengerfeldt, P., Siibak, A., Lauristin, M. (2017). Meediakasutuse muutumine: internetiajastu saabumine. P. Vihalemm, M. Lauristin, V. Kalmus, T. Vihalemm (Toim.). Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused (lk 251-278). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laaneots, A. (2012). Ants Laaneots: Venemaa kasvatab muskleid. *Postimees*, 08. aprill. Kasutatud 21.03.2018 <https://arvamus.postimees.ee/799456/ants-laaneots-venemaa-kasvatab-muskleid>
- Laugen, L. (2017a). Bild: Vene õppuste Zapad stsenaarium oli Balti riikide hõivamine mõne päevaga ja šokikampaania NATO Euroopa liitlaste vastu. *Delfi*, 20. detsember. Kasutatud 16.03.2018 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/bild-vene-oppuste-zapad-stsenaarium-oli-balti-riikide-hoivamine-mone-paevaga-ja-sokikampaania-nato-euroopa-liitlaste-vastu?id=80546164>
- Laugen, L. (2017b). Venemaal luuakse elektromagnetilisi pomme, mis halvavad vastase tehnika. *Delfi*, 28. september. Kasutatud 29.03.2018
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/venemaal-luuakse-elektromagnetilisi-pomme-mis-halvavad-vastase-tehnika?id=79659470>
- Laugen, L. (2017c). Väidetavalt tulistas ründekopter õppustel Zapad inimeste pihta, kes said raskelt vigi. *Delfi*, 29. september. Kasutatud 15.05.2018
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/video-vaidetavalt-tulistat-rundekopter-oppustel-zapad-inimeste-pihta-kes-said-raskelt-viga?id=79547008>
- Laugen, L. (2018). Putin uutest superrelvadest: mõnesid on vaja veel peenhäälestada. *Delfi*, 2. märts. Kasutatud 12.04.2018 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/putin-uutest-superrelvadest-monesid-on-vaja-veel-peenhaalestada?id=81310779>

- Lauri, V. (2017). Laaneotsa sõnul valmistub Venemaa alates 2008. aastast suureks sõjaks. *ERR uudisteportaal*, 7. detsember. Kasutatud 14.02.2018
<https://www.err.ee/647357/laaneotsa-sonul-valmistub-venemaa-alates-2008-aastast-suureks-sojaks>
- Leivak, V. (2017). Diplomaat ja teadur Kalev Stoicescu: sõjaohust räägitakse meil liiga palju. *Postimees*, 22. september. Kasutatud 09.12.2017
<https://pluss.postimees.ee/4249777/diplomaat-ja-teadur-kalev-stoicescu-sojaohust-raagitakse-meil-liiga-palju>
- Liik, K. (2011). Mõtleme veel. Venemaast... *Diplomaatia*, 100/2011. Kasutatud 14.05.2018.
<https://www.diplomaatia.ee/artikkel/motleme-veel-venemaast/>
- Lind, M.A. (2017). Venemaal kukkus alla õhujõudude lennuk. *Delfi*, 19. september. Kasutatud 15.05.2018 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/venemaal-kukkus-alla-ohujoudude-lennuk?id=79527540>
- Lucas, E. (2017). Edward Lucas: Läänes levinud 10 väärarusaama Venemaa kohta. *Postimees*, 01. veebruar. Kasutatud 27.03.2017 https://arvamus.postimees.ee/4394049/edward-lucas-laanes-levinud-10-vaararusaama-venemaa-kohta?_ga=2.15238390.1941312782.1517330657-1619684887.1394829646
- McDermott, R. N. (2017). *Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum*. Tallinn: Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus. *Militermi veebileht*. Kasutatud 08.03.2018 <http://termin.eki.ee/militerm/>
- Musolff, A. (2017). Metaphor, irony and sarcasm in public discourse. *Journal of Pragmatics*, 109, lk 95–104. Kasutatud 16.05.2018 <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2016.12.010>
- Mägi, H., Vitsut, L. (2008). *Infosõda: visioonid ja tegelikkus*. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.
- „Nelja tunni skandaali“ anatoomia ehk mida ütles president Ilves Eesti vallutamise kohta ja mida arvavad sellest eksperdid. (2015). *Delfi*, 14. aprill. Kasutatud 08.03.2018
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/nelja-tunni-skandaali-anatoomia-ehk-mida-utles-president-ilves-eesti-vallutamise-kohta-ja-mida-arvavad-sellest-eksperdid?id=71238901>
- Nissen, T. E. (2015). *Sotsiaalmeedia kasutamine relvasüsteemina: tänapäeva konfliktide omadused*. Tallinn: AS Postimees.

- Norberg, J. (2018). Military Exercises and Russian Fighting Power 2009–2016. Heuser, B., Heier, T., ja Lasconjarias, G. (Toim.) *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (lk 243–268). Rome: NATO Defense College.
- Persson, G. (2016). (Toim.) Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016. Rootsi Kaitseuringute Instituut. Kasutatud 13.05.2018
<https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2016-12-08-russian-military-capability-is-strengthened-and-increasing.html>
- Potšeptsov, G. (2018). *Propagandasõda 21. sajandil*. Tallinn: Hea Lugu.
- Putin hirmutas vaenlasi seitsme aasta vanuse raketivideoga. (2018). *Postimees*, 2. märts. Kasutatud 12.04.2018 <https://maailm.postimees.ee/4427535/putin-hirmutas-vaenlasi-seitsme-aasta-vanuse-raketivideoga>
- Putin: kõik ettevõtted peaksid sõjaväetoodangu suurendamiseks valmis olema. (2017). *RFE/RL/Independent/Postimees*, 23. november. Kasutatud 11.12.2017
https://maailm.postimees.ee/4320339/putin-koik-ettevotted-peaksid-sojavaetoodangu-suurendamiseks-valmis-olema?_ga=2.132775243.49712071.1513021993-1619684887.1394829646
- Putin: Venemaal töötati välja tabamatud kiired tuumaallveedroonid. (2018). *ERR uudisteportaal*, 1. märts. Kasutatud 09.04.2018 <https://www.err.ee/686780/putin-venemaal-tootati-valja-tabamatud-kiired-tuumaallveedroonid>
- Randlaid, S. (2017). Leedu kaitseminister: Zapad tõestas Vene armee võimekust rünnata 24 tunni jooksul. *Postimees*, 9. november. Kasutatud 16.03.2018
<https://maailm.postimees.ee/4305671/leedu-kaitseminister-zapad-toestas-vene-armee-voimekust-runnata-24-tunni-jooksul>
- Reinsalu, U. (2014). *Kaitseminister Urmas Reinsalu poliitiline avaldus seoses rahvusvahelise julgeolekuolukorraga*. Kasutatud 04.03.2018
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201403191400#PKP-14603>
- Renz, B. (2014). Russian Military Capabilities after 20 Years of Reform, *Survival*, 56:3, lk 61–84, DOI: 10.1080/00396338.2014.920145
- Richardson, J.E. (2006). *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave MacMillan.

- Riigikaitse arengukava 2017–2026. *Riigikantselei veebileht*. Kasutatud 27.05.2018
https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf
- Rostoks, T. (2018). Identifying intentions: Latvian policy-makers' perceptions of Russia's intentions, *Journal of Baltic Studies*, 49:1, lk 21-45, DOI: 10.1080/01629778.2017.1416417
- Schmidt, A. (2013). The Estonian Cyberattacks. Healey, J. (ed.) *The fierce domain – conflicts in cyberspace 1986-2012*. Washington, D.C.: Atlantic Council.
- Silm, S. (2017). Leo Kunnas: peame pingutama, sest kõne all on riigi saatus. *Õhtuleht*, 26. veebruar. Kasutatud 6.04.2018 <https://mehele.ohhtuleht.ee/790004/leo-kunnas-peame-pingutama-sest-kone-all-on-riigi-saatus>
- Sinisalu, A. (2012). *Mõjutustegevuse piirid rahvusvahelises õiguses*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Stone D. (2012). *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. lk 157-205. New York: W.W. Norton & Company.
- Strategy for Operations in the Information Environment*. (2016). *US Department of Defense. USA kaitseministeeriumi veebileht*. Kasutatud 08.03.2018
<https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/DoD-Strategy-for-Operations-in-the-IE-Signed-20160613.pdf>
- Suurkask, H. (2015) Venemaa hirmutab maailma uue tankiga, mis paraadil seiskus. *Eesti Päevaleht*, 13. mai. Kasutatud 10.12.2017 <http://epl.delfi.ee/news/forte/venemaa-hirmutab-maailma-uee-tankiga-mis-paraadil-seiskus?id=71446547>
- Tamm, E. (2017). Raport: küberrünnakuga on võimalik Baltimaad ülejäänud NATO-st eraldada. *ERR uudisteportaal*, 26. september. Kasutatud 27.03.2018
<https://www.err.ee/632676/raport-kuberrunnakuga-on-voimalik-baltimaad-ulejaanud-nato-st-eraldada>
- Vene sõjavägi 2017: dedovštšina kestab edasi ja muslimitele jagatakse sealiha. (2017). *Postimees*, 2. august. Kasutatud 19.04.2018 <https://arvamus.postimees.ee/4198113/vene-sojavagi-2017-dedovstsina-kestab-edasi-ja-muslimitele-jagatakse-sealiha>
- Venemaa kaitseministeeriumi veebileht* (2018a). *Министерство обороны Российской Федерации*. Kasutatud 12.04.2018
<http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=4337@morfDictionary>

Venemaa kaitseministeeriumi veebileht (2018b). *Министерство обороны Российской Федерации*. Kasutatud 12.04.2018

<http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=3456@morfDictionary>

Venemaa kaitseministeeriumi veebileht (2018c). *Министерство обороны Российской Федерации*. Kasutatud 12.04.2018

<http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=5211@morfDictionary>

Vilgats, K. (2017). Erukindral Ants Laaneots: Sõda ei tule, rahunege maha! *Pärnu Postimees*, 7. märts. Kasutatud 08.04.2018 <https://parnu.postimees.ee/4036463/erukindral-ants-laaneots-soda-ei-tule-rahunege-maha>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Priit Tamm, sündinud 3. oktoobril 1968

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kuidas konstrueeritakse Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist võimekust?“,

mille juhendaja on Sten Hansson, PhD

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 30. mail 2018